KESİN İNANÇLILAR

Kitle Hareketlerinin Anatomisi

Eric Hoffer

Tur Yayınları

3. Baskı

Yazar Hakkında

Eric Hoffer, anne ve babasının Almanya'dan Amerika'ya göç etmesinden birkaç yıl sonra, 1902'de New York'ta dünyaya geldi. Baba Hoffer küçük bir marangoz dükkânında çalışarak ailesini geçindiriyordu. Ailenin tek çocuğu olan küçük Eric yedi yaşındayken annesini kaybetmiş ve aynı yıl bir kaza sonucu aniden kör olmuştu. Küçük Hoffer'ın bakımını yine Almanya'dan göç etmiş olan komşu bir hanım üstlenmişti. Hoffer on beş yaşına geldiğinde mucizevî bir şekilde, görme yeteneğine yine birdenbire kavuşmuştu. Hiçbir okula gitme imkânı bulamamış olan Hoffer, tekrar görebilmenin heyecanıyla büyük bir okuma açlığı hissediyordu, içinde duyduğu bu açlığı hiçbir zaman da doyuramadı. İlk önce evde, babasının kitaplarını gündü on-on iki saat okuyarak bitirdi. Sonra evdeki bozuk para kesesinden aldığı parayla civardaki bir kitapçıya giderek kitapları seyretmeye başladı. Birden rafta duran Dostoyevski'nin *Budala* isimli eseri gözüne takıldı. Hoffer kör iken bir gün babasının "Bu budala çocuktan ne hayır gelir ki" dediğini hatırlamış ve dayanılmaz bir arzuyla "Budala"yi satın almıştı. Hoffer bu kitabı okuduktan sonra o kitapçıda ne kadar kitap varsa hepsini birer birer okudu. Üç yıl sonra, 1920'de baba Hoffer ölünce Eric babasından kalan üç yüz dolarlık servetle tek başına kalmıştı. Hoffer yoksullar için daha çok imkânın bulunduğunu öğrendiği California eyaletine göç etmeye karar vererek bir otobüs bileti aldı ve Los Angeles'a gitti.

Los Angeles'a varan 18 yaşındaki Hoffer hemen Merkez kütüphanesine yakın bir yerde ucuz bir oda tutarak üç aylık kirasını peşin ödedi ve kitap okumayı sürdürdü. Ne var ki parası çabuk bitti ve açlıkla yüz yüze kaldı. Kendisine iş arayan Hoffer, ilk önce işportada meyve satarak para kazanmaya başladı. Fakat kafasını çok meşgul ettiği için, bu işi bırakarak bir demir boru ambarında çalışmaya başladı. Bu iş de onu tatmin etmeyince, güneye göç ederek tarlalarda ırgatlığa başladı. Fakat bir işte uzun süre kalmak onu ürkütüyordu ve o işten de ayrıldı. Bir ara işsizler kampında diğer işsizlerle beraber yaşadı. Orada diğer işsizleri yakından tanıma fırsatı bulan Hoffer, onlarda ve kendinde ortak olan bir yöne, yani "topluma uyamayan kişiler" olduklarına dikkat etmişti. Topluma uyamayan kişilerde bir atılımcılık ruhu bulunduğunun farkına vardı ve bu kişilere fırsat verildiği takdirde zor olan birçok işi başaracak kapasitede oldukları

üzerine düşünceler geliştirmeye başladı. Almanya ve İtalya'da bu gibi kişiler Nazizm, Faşizm ve Komünizm gibi hareketlere katılıp kendi istenmeyen benliklerinden kurtulmanın yollarını arıyorlardı. Topluma uyamayanlar, eğer yaratıcı bir güce sahipse, kişisel bir atılım yapıyorlar veya yaratıcı güçleri yoksa ve kendi yeteneksizliklerinin ezikliğinden kurtulmak istiyorlarsa, kitle hareketlerinin içinde kişiliklerini eriterek bir tür "yıkıcılık özgürlüğüne" kavuşmak istiyorlardı.

Hoffer daha sonra madenlerde çalışmaya başladı. Dağlarda çalışan maden işçileri çok kar yağdığı zaman çalışamıyorlar ve haftalarca kulübede bekliyorlardı. Bunu fırsat bilen Hoffer dağdaki maden ocağına gitmeden önce bir kitapçıya uğrayarak orada mevcut en kalın kitap hangisi ise onu satın almak istedi. Aldığı kitap Montaigne'in 17. yüzyılda çevirisi yapılmış *Denemeler* isimli kitabıydı. Kış ağır geçmiş ve Hoffer bu kitabı tekrar tekrar okuyarak Montaigne'nin ifade şekline hayran kalmış ve ilk defa olarak kendinin de günün birinde bir yazar olabileceği duygusuna kapılmıştı.

1938 yılında, Hoffer ailelerle ilgili olarak *Common Ground* isimli bir dergiye bir okuyucu mektubu gönderdi. Mektup yayınlanmamıştı, ancak Hoffer'in yazısı elden ele dolaşarak ilgi uyandırmış ve Harper & Brothers Yayınevi Hoffer'dan özgeçmişini istemişti. Hoffer buna cevap vermedi. Fakat yayınevi Hoffer ile ilgilenmeye devam etti.

Hoffer, 1942 yılında San Francisco limanında dok işçisi olarak yükleme boşaltma işine başladı ve hayatında ilk defa olarak göçebe işlerden kurtulmuş oldu. Kendine bir oda tutmuştu ve artık okuduğu kitapların sentezini yaparak kendi düşüncelerini oluşturuyor, kitaplardan çıkardığı notları evinde biriktiriyor ve iş sırasında aklına gelen düşünceleri küçük kâğıtlara not ediyordu. Hoffer böylece, farkında olmadan kitle hareketlerinin yapısına ışık tutan *Kesin İnançlılar* isimli eserini oluşturuyordu.

1946 yılında iki ay devam eden grev Hoffer'a kitle hareketleri hakkındaki notlarını düzenleme fırsatını verdi. 1948'de kitabının önsöz ve fihristini New York'taki yayınevine gönderen Hoffer, onların verdiği cesaretle 1949'da notlarını yeniden düzenleyerek yayınevine gönderdi. *Kesin İnançlılar*; 1951'de kitap olarak yayınlandı.

Eric Hoffer kitle hareketlerinin doğuşu ve aktif dönemiyle, *Kesin İnançlılar* arasındaki ilişkiyi ele alan bu kitabın yayınlanmasıyla, yazacağı her şeyi yazmadığının bilinçi ve huzursuzluğu içindeydi. Amerikan toplumundaki bazı gerçekleri anlatmak ihtiyacı duyuyordu. Bir toplumun ilerlemesi ve kendi yararına yönetilmesi için anlı şanlı liderlere hiç de ihtiyaç bulunmadığına inanıyordu. Toplum pekâlâ kendi kendini yönetebilirdi. Amerikan toplumu bunu başarmıştı. Ancak, insan aklı, belli dönemler ve belli koşullar altında alevli, hırslı ve sinirli olmaktaydı. Böyle zamanlarda insanlar ünlü liderlerin emrinde birleşme ihtiyacı duyardı. Bu konulan derinlemesine düşünen Hoffer 1955 yılında yayınlanan *The Passionate State of Mind* isimli eserini yazdı.

Hoffer düşüncelerini frenleyemiyordu. İnsanların karşılaştıkları yeni durumlara uyum sağlamakta çektikleri sıkıntılar ve bunalımlar nedeniyle, dış etkilere karşı çok hassas bir dönemden geçtiklerini fark etmişti. Hoffer bu düşüncelerini *The Ordeal of Change* isimli kitabında topladı. 1963 yılında yayınlanan bu eseriyle, Hoffer bir kere daha gerçek bir filozof olduğunu gösterdi.

Üçüncü kitabında konuyu daha derinlemesine ele alan Hoffer, düşüncelerini *The Temper of Our Time* isimli eserinde topladı. Bu eser de 1967 yılında basıldı.

1942 yılından 1967 yılma kadar rıhtım hamallığına devam eden Hoffer, 1964 yılında California Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinde haftada iki gün danışmanlık görevine başladı. Ancak Hoffer rıhtımdaki diğer arkadaşlarıyla ilişkisini zedeler düşüncesiyle, bu görevinden onlara hiç bahsetmedi.

Hoffer Amerika'nın, dünyada ilk defa, aydınlar tarafından değil de, toplumun kendi çoğunluğu tarafından meydana getirilen bir uygarlık ortaya koyduğu görüşünü savunmaktadır ve bütün gelişmekte olan ülkelere de fanatik liderler peşinde koşmaksızın, demokratik yollarla toplumların kendi kendilerini yönetmeleri doğrultusunda çaba sarf etmelerini önermektedir. Hoffer inanmaktadır ki, toplamların kendi kendini yönetmesi, aydınların ileri sürdüğü gibi zor ve karmaşık değildir; aksine kolay ve basittir.

California Üniversitesindeki görevine başladıktan sonra gençleri daha yakından tanıma imkânı bulan Hoffer, "Topluma Uyamayanlar" konusunda yeni görüşlere sahip oldu. "Delikanlılıktan yetişkinliğe" geçmekte olan gençlerde, taklitçilik, bir lideri takip etmek, mucizelere inanmak, bir grubun üyesi olmak ve kutsal bir amaç uğruna kendi kişiliklerini bir kenara bırakmak gibi eğilimlerin son derece belirgin olduğunu gördü. Şüphesiz ki bunun altında yatan, gençlerin hayatın en zor "değişiminden" geçmeleri, yani "çocukluktan adamlığa" geçmeleriydi.

Değişimin ortaya çıkardığı bu bunalım ve eğilimlerin, yalnız "delikanlılıktan yetişkinliğe dönüşmeye ait bir olgu" olmadığı düşüncesi, Hoffer'ın zihnini meşgul ediyordu. Ne zaman ki insanlar bir dönüşüme uyum sağlama durumuna girseler, (Örneğin: büyük çapta tarımsal bir toplumun sanayileşmeye dönüşmesi, kırsal alanlardan şehirlere geliş, bir ülkeden başka bir ülkeye göç edilmesi, hatta bir işyerinden ayrılıp emekli olunması gibi) aynı bunalım ve eğilimler ortaya çıkıyordu.

Dört kitabının yayınlanmış olması, eserlerinin 13 dile çevrilmiş olması, "Kesin İnançlılar" isimli eserinin milyonu aşkın satış yapması ve üniversitelerde siyasal bilimlere yardımcı kitap olarak okutulması sonrasında toplumda aranan bir kişi haline gelmesine rağmen Hoffer, 1965 yılma kadar kendi münzevi iş hayatı çerçevesinde kalmayı başarmıştır. Yine de 1967 yılına kadar haftada üç gün rıhtım hamallığı görevine devam ediyor, geri kalan zamanını okumak, yazmak, parkta dolaşmak ve birkaç dostunu ziyaret etmekle geçiriyordu.

Ancak 1967 yılı eylül ayında Amerika'nın en büyük televizyon yayın kuruluşu olan CBS'e konuk olan Hoffer, o tarihten itibaren eski münzevi hayatına veda etmek mecburiyetinde kaldı. Artık Amerika'nın her yanından Hoffer'a binlerce mektup yağıyordu. Akademik çevreler Hoffer'dan konuşma yapması için randevu almak üzere birbirleriyle adeta yanşıyorlardı. Fakat Hoffer bu ilgiye rağmen her zamanki hayatını sürdürüyor, arada sırada konferanslar veriyor ve yılda bir defa televizyona çıkmayı kabul ediyordu.

Hoffer ömrünün sonuna kadar rıhtımda çalışmayı arzu ediyordu. 1967 Nisanında emeklilik çekini ilk kez eline aldığı zaman neredeyse şok geçirmişti. Rıhtımdan ayrılmak onu üzmüştü. "Benim onlardan başka arkadaşım yok" diyen Hoffer, yine de bu kadar şöhretten sonra belki üzerim diye onları ziyaret etmekten çekiniyordu.

Hoffer yine okuyor, yürüyor, düşünüyordu. Aklına bir şey takılmıştı: "Tarihte büyük eser yaratan kişiler, hep büyük şehirlerde ortaya çıkmışlardı. Yaratıcı kişiler köyde, ormanda, kırda, dağ başlarında ortaya çıkmıyorlardı. Nasıl çıksın ki; yabancı şeylerin hoş karşılanmadığı ortamda ne yaratılabilir ki? İnsan şehirde insanlığını bulmuştur. Şehir olmaksızın insan da bir şey değildir. Ancak ne var ki insanı kokuşturan, dejenere eden de şehirdir. Eğer biz şehirlerimizi yaşayabilir ve yaşanabilir kılmazsak bazı büyük ulusların ölümünü görebiliriz" diyordu Hoffer.

Önsöz

Bu kitapta, ister dini hareketler olsun, ister sosyal devrimler veya milliyetçi hareketler olsun, bütün kitle hareketlerinde ortak olan bazı özellikler incelenmiştir. Bu kitap, bütün kitle hareketlerinin birbirinin aynı olduğunu iddia etmemektedir, fakat bazı temel karakteristikler kitle hareketlerinde öylesine ortaktır ki, bu onların aynı familya içinde görünmesine imkân vermektedir.

Bütün kitle hareketleri, taraftarlarında ölümü göze almak ve birlikte eyleme geçmek duygusu yaratır: ortaya koydukları program ve telkin ettikleri öğreti ne olursa olsun, bütün kitle hareketleri aşırılığı, gayreti, parlak umudan, nefreti ve hoşgörüsüzlüğü körükler: bütün kitle hareketleri hayatın belirli bölünmelerinde güçlü bir faaliyet akışı yaratmaya muktedirdir ve körü körüne bir inanç ve sadakat ister.

Öğreti ve ilham yönünden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, bütün kitle hareketleri ilk taraftarlarını aynı tip insanlar arasından seçer ve aynı düşünce tarzındaki insanlarla ilişki kurar.

Her ne kadar aşın Hıristiyan, aşırı Müslüman, aşırı milliyetçi, aşırı Komünist ve aşırı Nazi arasında belirgin farklar bulunmaktaysa da, bunları harekete geçiren aşırılığını aynı kökten geldiği kabul edilebilir. Bunların etki alanını genişletmeye ve dünya egemenliğini ele geçirmeye doğru iten güç için de aynı şekilde düşünülebilir. Kendini adamak, inanç sahibi olmak, iktidar peşinde koşmak, birleşmek ve nefsinden feragat etmek gibi duyguların ortak noktaları vardır. Kutsal amaçların ve öğretilerin içyapısında büyük farklar mevcut olmasına rağmen, bunları etkili hale getiren etkenlerde büyük benzerlik vardır. Hıristiyan öğretisinin etkisine ait nedenleri gören bir kişi aynı zamanda komünist, Nazi ve milliyetçi öğretinin etkisine ait nedenleri de görmektedir. İnsanların uğrunda öldükleri kutsal amaçlar birbirinden çok farklı olsa bile, o insanlar esas itibarıyla aynı şey için ölmektedirler.

Bu kitap temel olarak, kitle hareketlerinin aktif olan dönemiyle ilgilenmektedir. Bu dönem, kesin inanç adamının (diğer bir deyimle, hayatını kutsal saydığı bir amaç uğruna feda etmeye hazır olan kişinin) yürüttüğü dönemdir ve bu kişinin nasıl doğduğu ve karakterinin ne olduğu incelenmeye

çalışılmıştır. Bunun için geçerli bir kuramdan yararlanılmıştır. Bütün kitle hareketlerinin ilk taraftarları arasında hayal kırıklığına uğramış kişilerin çoğunluğu oluşturması ve bunların genellikle kendi gibi olanlarla birleşmesi gerçeğine dayanarak farz edilmiştir:

1) Hayal kırıklığının bizzat kendisi, kışkırtıcı hiçbir dış etkiyi gerektirmeksizin, kesin inanç adamının kendine özel karakteristiklerinin çoğunu yaratmaya yeterlidir;

2) Etkili bir saptırma tekniği, temel itibarıyla, hayal kırıklığına uğramış kişilerdeki kolayca eğilim gösterme ve uyma yeteneğini, istenilen yönde eğitmek ve o yönde tespit etmekten ibarettir.

Bu varsayımların gerçekten geçerli olup olmadığını denemek için, hayal kırıklığına uğramış kişiyi etkileyen kötü durumları, bu tepkilerin kesin inanç adamının tepkilerine uygunluk derecesini ve nihayet, bu tepkilerin bir kitle hareketinin doğuşu ve yayılışını ne şekilde kolaylaştırdığını incelemek gerekmiştir. Ayrıca, saptırma tekniğinin geliştirildiği ve fiilen uygulandığı çağımızdaki kitle hareketlerinin geçtiği yolları incelemek ve bu suretle bu saptırıcı kitle hareketlerinin taraftarlarını kasten hayal kırıldığına sevk ettiği ve böylece onların eğilimlerini otomatikman kendi çıkarları yönünde geliştirdiği görüşünün doğru olup olmadığını araştırmak gerekmiştir.

İçinde yaşadığımız bu günlerde, kesin inanç adamının tepkilerine uygunluk derecesini ve nihayet, bu tepkilerin bir kitle hareketinin doğuşu ve yayılışını ne şekilde kolaylaştırdığını incelemek gerekmiştir. Ayrıca, başarılı saptırma tekniğinin geliştirildiği ve fiilen uygulandığı çağımızdaki kitle hareketlerinin geçtiği yolları incelemek ve bu suretle bu saptırıcı kitle hareketlerinin taraftarlarını kasten hayal kırıklığına sevk ettiği ve böylece onların eğilimlerini otomatikman kendi çıkarlan yönünde geliştirdiği görüşünün doğru olup olmadığını araştırmak gerekmiştir.

İçinde yaşadığımız bu günlerde, kesin inanç adamının içgüdü ve tepkileri hakkında bir bilgi sahibi olmak çoğumuz için gerekli bir durum almıştır. Her ne kadar içinde yaşadığımız çağ, dinsiz bir çağsa da inançsız olma yönünden durum tam tersinedir. Kesin inanç adamı her yerde yürüyüşe geçmiştir ve gerek saptırma ve gerekse düşmanlığı tahrik etme yoluyla

dünyayı kendi hayaline uygun bir hale sokmaktadır. Bizler onun tarafına geçecek de olsak, onun karşısına çıkacak da olsak, kesin inanç adamının bünyesini ve potansiyelini elimizden geldiği kadar tanımak bizim yararımızadır.

İhtiyatlı olmak yönünden bir konuyu daha eklemek herhalde gereksiz sayılmamalıdır. Kitle hareketlerinin familya benzerliğinden söz ettiğimiz zaman, "familya" kelimesini, canlıların tasnifi anlamında kullandık. Domates ve köpek üzümü aynı familyadandırlar. Her ne kadar bunlardan biri besleyici, diğeri zehirliyse de her ikisinde de aynı olan birçok morfolojik, anatomik ve fizyolojik özelliklerdeki benzerlikleri, biyoloji bilgini olmayan bir kişi bile görebilir. Kitle hareketlerinin birçok ortak özelliği olduğu varsayımı, bütün kitle hareketlerinin aynı eşitlikte yararlı veya yıkıcı olduğu anlamına gelmez. Bu kitap ne bir yargıya varmakta, ne de bir tercih yapmaktadır. Bu kitap sadece açıklamaya çalışmakta ve her biri bir kuram olan açıklamalar kesin bir tonda yazılmış izlenimini verseler dahi, birer tarif ve tartışma niteliği taşımaktadır. Bu konuda Montaigne'in bir sözünü benimserim. "Bütün söylediklerim karşılıklı bir sohbettir ve hiçbiri öğüt niteliğinde değildir. Bu kadar serbest konuşabiliyorsam bu, başkalarını kendime inandırmak zorunda olmadığım içindir."

Eric Hoffer

BÖLÜM I

Kitle Hareketlerinin Çekici Yönleri

Değişiklik İsteği

Gelişme halindeki devrimci bir harekete katılan kişilerden birçoğunun, bu harekete kendi hayat koşullarında meydana gelmesi muhtemel büyük bir değişikliğin çekiciliğiyle katıldıkları herkesçe bilinen bir gerçektir. Devrimci bir hareketin bireyin yaşamında değişiklik yaratan bir araç olduğu açıkça bellidir.

Buna karşılık, dini ve milliyetçi hareketlerin de bir değişiklik aracı olduğu aynı şekilde herkesçe bilinmektedir. Geniş çaplı ve çabuk bir değişikliğin gerçekleşmesi için yoğun bir çaba veya heyecana elbette ki ihtiyaç vardır ve bu konudaki çabanın zenginlik vaadinden mi doğduğu, yoksa aktif bir kitle hareketiyle mi oluştuğu önemli sayılmamaktadır. Amerika'da, iç Savaş'tan bugüne gerçekleşen büyük değişiklikler, kişisel gelişmeler için geniş imkânların doğduğu bir haleti ruhiye içinde yapılmıştır. Bir güdüleyici güç olarak kişisel gelişmeye imkân tanımayan ülkelerde, uyuşmuş bir toplumun uyandırılması veya toplum hayatının geleneklerinde temelden reformlar yapılması isteniyorsa, başka motivasyonların bulunması zorunluluğu da ortaya çıkar. Dini, devrimci ve milliyetçi hareketler, böyle bir genel çaba yaratan motivasyonlardır.

Geçmiş çağlarda dini hareketler birer değişiklik aracı idiler. Bir dinin muhafazakârlaşması can suyunun pıhtılaşması gibidir. Doğmakta olan bir din hareketi, baştan aşağı değişiklikler ve denemelerle doludur ve her yönden yeni görüşlere açıktır. İslamiyet doğduğu zaman, ör-güçlendirici ve modernleştirici bir ortam meydana getirmiştir. Hıristiyanlık, Avrupa'nın vahşi kabileleri arasında bir uygarlaşma ve modernleşme etkisi yaratmıştır. Gerek Haçlı Seferleri, gerekse 16. yüzyılda Protestan kiliselerinin kurulmasıyla sonuçlanan dini devrim (Reformasyon) Batı dünyasını Orta Çağın uyuşukluğundan silkip çıkaran önemli etkenlerdir.

Çağımızda, geniş ve çabuk değişikliklerin gerçekleştirilmesiyle ilgili kitle hareketleri ya devrimci ya milliyetçidir veya her ikisi birlikte yürütülmektedir. Büyük

Pet-ro, fedakârlık, güç ve acımasızlık yönünden, en başarılı olmuş devrimci liderlerle aynı seviyedeydi. Buna rağmen Rusya'yı bir Batı ulusuna dönüştürmekte başarılı olamamıştır. Başarısızlığının nedeni, Rus halk kitlelerine çaba ve heyecan aşılayamamış olmasıdır. Kendisi bunun gerekli olduğunu ya düşünmemişti ya da amacını nasıl bir kutsal amaç haline getireceğini bilmiyordu. Bolşevik devrimcilerin Romanof ailesi ve çarların sonuncusunu devirip, Büyük Petro'ya bir yakınlık duymaları bir çelişki değildir. Çünkü onun amacı Bolşeviklerin amacı olmuştur ve onun başaramadığını başarmayı ummaktadırlar. Bolşevik devrimi, komünist bir ekonomi kurma girişimi olduğu kadar, aynı zamanda dünyanın altıda birini kaplayan bir ülkeyi çağdaşlaştırma girişimidir.

Gerek Fransız, gerekse Rus devrimlerinin birer milliyetçi hareket haline dönüşmüş olmaları göstermektedir ki, modern çağda milliyetçilik, kitle heyecanının en yoğun ve en sürekli kaynağıdır ve devrimci heyecanın başlatmış olduğu büyük değişiklikler zincirine son verilmek isteniyorsa, milliyetçi heyecanın önü alınmalıdır. İngiltere'de şimdiki İşçi Partisi hükümetinin* karşılaştığı güçlüklerin kısmen, 49 milyonluk nüfusun hayat tarzını ve ülkenin ekonomik düzenini değiştirmeye büyük umutlar, heyecan ve istek yaratılmaksızın başlanılmış olmasından ileri geldiği düşünülebilir. Zamanımızdaki kitle hareketlerinin birçoğu tarafından geliştirilen "çirkin örneklerin neden olduğu şiddetli çekinme duygusu", İşçi Partisinin uygar ve dürüst liderlerinin devrimci heyecandan yararlanmalarına engel olmuştur. Buna rağmen, gelecekteki olayların işçi liderlerini hafif seviyede bir vatanseverlik tutkusundan yararlanmaya zorlaması mümkündür; böylece İngiltere'de de "milletin sosyalleştirilmesinin doğal sonucu olarak sosyalizmin millileştirilmesi"** ortaya çıkabilir.

Milliyetçiliğin yeniden canlanma ruhundan yararlanılmasaydı Japonya'nın olağanüstü kalkınması belki de mümkün olmazdı. Bazı Avrupa ülkelerinin (özellikle Almanya'nın) hızla modernleştirilmesinin de, milliyetçi heyecanın iyi bir şekilde teşvik edilmesiyle kolaylaştırıldığı düşünülebilir. Mevcut belirtilere göre bir yargıya varıldığında, Asya ülkelerinin uyanışını gerçekleştirecek ortam, milliyetçi hareketlerden başka bir şey olmayacaktır. Kemal Atatürk'ün hemen hemen bir gecede Türkiye'yi modernleştirmesi samimi

bir milliyetçi hareketin varlığıyla mümkün olmuştur. Mısır'da bir kitle hareketi mevcut olmadığı için, her ne kadar liderler Mehmet Ali zamanından beri Batı'nın fikirlerini kabul etmişler ve Batıyla yakın ilişkiler içinde olagelmişlerse de, modernleşme yavaş ve tereddütlü olmaktadır. Siyonizm, geri kalmış bir ülkenin yeniden onarılması ve kafa işçilerinin birer kol işçisi, çiftçi ve asker haline getirilmesi için kullanılan bir araçtır. Eğer Çan Kay Şek gerçek bir kitle hareketini başlatmasını bilseydi veya hiç olmazsa Japon işgaliyle alevlenen ulusal heyecanı devam ettirebilseydi, şimdi Çin'in onarıcısı durumunda olacaktı. Çan Kay Şek bunu bilmediği için "pratik amaçlan kutsal amaç haline getirme sanatının ustaları" tarafından kolayca bir tarafa atılmıştır. Amerika ve İngiltere'nin (veya Batının diğer demokrat ülkelerinin) Asya ülkelerini geri kalmışlıktan ve uyuşukluktan kurtarmada doğrudan lider bir rol oynamamalarının nedenini anlamak güç değildir: Şöyle ki, demokratik rejimlerin, Asya'nın milyonlarca insanında yeniden canlanma ruhunu alevlendirmeye ne güçleri ne de böyle bir niyetleri vardır. Doğu'nun uyandırılması yönünde, Batı demokrasilerinin yapmış olduğu yardım dolaylı ve şüphesiz ki, arzu edilmeyen bir şekilde olmuştur. Batı demokrasileri, bu ülkelerde Batıya karşı gücenme hislerini alevlendirmişler ve işte bu Batı aleyhtarı heyecan, çağımızda Doğu ülkelerini yüzyıllardan beri süregelen uyuşukluğundan uyandırmaktadır.

Her ne kadar değişiklik isteği çoğu zaman derinliği olmayan bir içgüdüyse de, bu isteğin derinliklerine kazı yapmak kitle hareketlerinin içyapısına bir ışık tutabilir.

"İnsanlarda, kendi varlığını şekillendiren güçleri genellikle kendi dışında arama eğilimi vardır." Başarımızın ve başarısızlığımızın nedenlerini çevremize bağlamaktan kaçınmayız. Bundan dolayı, iyi bir dünyada yaşadığını düşünenler bu dünyayı aynen korumak, hayal kırıklığına uğramış kişilerse bu dünyayı temelden değiştirmek isterler. Durumumuzun; yeteneğimiz, karakterimiz, fizik yapımız ve sağlık durumumuz gibi kişisel niteliklerimizin bir sonucu olduğunu bildiğimiz durumlarda bile, bunun nedenlerini çevremizde arama eğilimi kaybolmaz. H.D. Thoreau diyor ki: "Bir insanın işlerini görmesine engel olacak bir derdi varsa, hatta karnı bile ağrıyorsa, bunun için dünyaya yeni bir düzen verilmesi gerektiğine inanır."

Başarısız kişilerin, başarısızlıklarından dolayı suçu dünyaya yükleme eğilimlerini anlamak güç değildir. Dikkate değer bir durum da şudur ki başarılı kişiler bile, her ne kadar ileri görüşlülükleri ve parlak yetenekleriyle övünseler de, yine bilinçaltında başarılarının çevre şartları yardımı sonucunda olduğuna inanırlar. Sürekli başarılarıyla kendine güvenen kişinin bile güveni mutlak değildir. Başarılarını oluşturan etkenlerden her birini ayrı ayrı bildiklerinden asla emin değildirler. Dış dünya onlar için hassas ve tehlikeli bir şekilde dengelenmiş bir mekanizmadır ve bu mekanizma onların lehinde işlediği sürece, bir düzen değişikliği yapmaktan korkarlar. Bu sebeple dış dünyanın devamı için duyulan şiddetli istekle, bu mekanizmanın değişmesine gösterilen direnç, aynı inançtan doğmaktadır ve gerek istek, gerekse direnç çok güçlüdür.

Hoşnutsuzluğun bizzat kendisi her zaman bir değişildik isteği yaratmaz. Hoşnutsuzluğun muhalefet haline gelmesi için, başka etkenlerin de mevcut olması gerekir. Bu etkenlerden birisi kendini güçlü hissetmektir.

Çevreleri tarafından korkutulmuş kişiler, durumları ne kadar kötü olursa olsun, değişiklik düşünmezler. Çevremizde egemenlik kurmamızın imkânsızlığı iyice belli olan, hassas dengeli bir hayat yaşıyorsak, mevcut dengeye ve kendini kanıtlamış güçlere sıkı sıkıya tutunma eğilimi gösteririz. Yaşam biçimimizi değişmez bir olağanlık haline getirmek yoluyla, içimize yerleşen güvensizlik duygusunu bastırmış oluruz. Bu yüzden, bizi korkutan çevremize egemen olduğumuz sanısıyla yaşarız. İnatçı ve haşin doğayla iyi geçinmeye zorunlu olan balıkçı, göçebe ve çiftçi, maddi kazancı gelecek ilhama bağlı olan sanatçı, çevresi tarafından ürkütülmüş yabani kişiler; bunların hepsi de değişiklikten korkar. Bunlar dünya önünde kendilerini mudak yetkisi olan bir jüri önündeymiş gibi hissederler. Düşkün yoksullar da çevrelerindeki dünyanın ürküntüsü içinde yaşarlar ve değişikliği sevmezler. Açlık ve soğuk kapımıza dayandığı zaman hayatımız tehlikededir. Bu yüzden yoksul kişiler de zengin ve imtiyazlı kişiler gibi muhafazakâr olurlar ve sosyal düzenin değişmeksi-zin devam etmesinde aynı önemde rol oynarlar.

Büyük değişildik hamlelerine katılmakta gönüllü olan kişiler, genellikle kendilerinin büyük güce sahip olduklarına

inanırlar. Büyük Fransız Devrinıini yapan nesil, insan mantığının ve sınırsız zekâsının yüceliğine aşın derecede inanmıştı. Ve bu aşırı kendine güvenirlik yanında,

kişilerin aklına davetsiz olarak gelen genel bir değişiklik susamışlığı da vardı. Yeni bir dünya yaratma keşmekeşine korkusuzca atılan Lenin ve Bolşevikler, Marksist öğretinin her şeye muktedir olduğuna körü körüne inanmışlardı. Nazilerin bu derece güçlü bir öğretileri yoktu, fakat onların yanılmaz bir lidere ve yeni bir tekniğe inançları vardı. Yeni yıldırım savaşı ve propaganda tekniğinin Almanya'yı yenilmez duruma getirdiği yolundaki ateşli inanç olmasaydı, Nasyonal Sosyalizm belki de-öylesine hızlı bir gelişme gösteremeyecekti. Aklı başında kişilerin ilerleme arzusu bile inanç aracılığıyla devam ettirilir. Bu inanç, örneğin, insanın temelden iyi olduğu ve bilimin her şeye muktedir olduğuna duyulan inançtır. "Bir kasaba ve ortasına bir saat kulesi kurmayı düşünen ve kulenin tepesinin göklere değeceğine inanan insanlarınki"** gibi iddialı bir inançtır bu.

4

Başka etkenler olmaksızın, yalnız güç sahibi olmanın, çevreye karşı kibirli davranmayı ve değişikliğe karşı istekli olmayı yaratacağını zannedebiliriz. Fakat bu genellikle böyle değildir. Güçlü kişi de zayıf kişi kadar çekingen olabilir. Önemli olan, güç araçlarına sahip olmaktan çok geleceğe duyulan inançtır. Geleceğe olan inançla birleşmemiş güç, yeniliği önlemek ve mevcut düzeni korumak için kullanılır. Diğer taraftan, geleceğe bağlı büyük umudar, güçle desteklenmese bile, en tehlikeli cüreti bile yaratabilir. Çünkü umutla dolu olan kişi, en garip kuvvet kaynaklarından bile etkilenebilir. Örneğin bir slogan, bir kelime, bir simge gibi. Aynı zamanda, geleceğe ait bir inanç olmadığı ve büyiik nimetler vaat eden öğeler taşımadığı sürece hiçbir inanç güçlü değildir. Öğreti de aynı durumdadır: bir güç kaynağı olduğu kadar, daha iyi bir geleceğin kapılarını açan bir anahtar olma iddiasında da bulunmalıdır.

Bir ülkeye veya dünyaya yeni düzen vermek isteyenler, bunu hoşnutsuzluğu körüklemek veya hedeflenen değişikliğin doğru ve yararlı olduğunu göstermek veya halkı yeni bir hayata zorlamak yoluyla başaramazlar. Bunu başarmak için, geleceğe ait büyük umutların nasıl alevlendirileceğim ve

alevin nasıl körükleneceğini bilmeleri gerekir. Ortaya atılan umudun şekli önemli değildir; bu ahiretteki cennet olabileceği gibi, dünya cenneti, yağmacılık, hesapsız servet, efsanevi başarı ve dünya egemenliği de olabilir. Eğer komünistler Avrupa'yı ve dünyanın büyük bir bölümünü ele geçirirlerse, bu, onların hoşnutsuzluğu iyi tahrik etmesini veya halk kitlelerini nefretle iyi zehirlemesini bildiklerinden değil, umut vermesini iyi bildiklerinden ötürü olacaktır.

5

Muhafazakârlarla radikaller (kökten değişiklik isteyenler) arasındaki başlıca fark, geleceğe dönük tepkilerden doğmaktadır. Gelecekten duyulan korku, bizim bugünkü düzene sarılmamıza, geleceğe ait beslenen umut ise bizim değişikliğe istekli olmamıza neden olur. Zengin veya fakir olsun, güçlü veya zayıf olsun herkes gele-çekten korkabilir. Bugün bizim için iyiyse ve istediğimiz bunun gelecekte de sürmesiyse, herhangi bir değişikliğin bizim için anlamı kötüdür. Bu nedenle, olağanüstü başan sağlayan ve mutlu hayat yaşayan kişiler, genellikle temel yeniliklere karşıdırlar. Sakat veya orta yaşını geçmiş kişilerin muhafazakârlığı da geleceğe yönelik korkudan doğmaktadır. Bunlar herhangi bir değişikliğin iyilikten çok kötülük getireceğine inanırlar. Düşkün yoksulun da geleceğe ait iyi bir inancı yoktur. Bunlar için gelecek, içine mayınlı tuzaklar gizlenmiş bir yol gibi görünür. Bu yolda dikkatli yürümek gerekir. Herhangi bir değişiklik başlarının derde girmesi anlamına gelecektir.

Umuda dolu olan kişiye gelince, bunların hangi sınıftan oldukları sonuçta bir fark oluşturmaz. Bunlar, hevesli aydın, toprağa susamış çiftçi, paragöz spekülatör, aklı başında tüccar ve sanayici, basit bir işçi veya asil bir toprak sahibi olabilir. Büyük umutların pençesine kapılan bu kişilerin gözleri pekleşir, gerekirse mevcut düzeni yıkarlar ve yeni bir dünya yaratırlar. Bu nedenle, devrimler özel haklardan (imtiyazdan) yoksun bulunanlar tarafından yapılabildiği gibi, özel hak sahibi (imtiyazlı) kişiler tarafından da yapılabilir. İngiltere’de 16. ve 17. yüzyıllarda halkın yararına açık olan otlak ve ekin arazisini zor kullanarak halka kapatma hareketi, zenginler ve Lordlar tarafından yapılan bir devrimdir. Bu devrimde, zenginler geleneksel konumlan bozarak sosyal düzeni değiştirmişlerdir. İngiltere’de zenginler tarafından gerçekleştirilen diğer bir devrim de, 18. yüzyılın

sonunda ve 19. yüzyılın başındaki Sanayi Devrimidir. Makineleşmenin dehşet verici imkânları, sanayici ve tüccarların aklını alevlendirmiştir. Bu kişiler görülmemiş derecede radikal bir devrime öncülük etmişler ve nisbeten kısa bir sürede bu saygıdeğer ve dindar kişiler, İngiltere'nin yüzünü tanınmayacak şekilde değiştirmişlerdir.*

Umutlar ve hayaller sokaklara yayıldığı zaman, pasif kişilerin kapılarını kilideyip kepenklerini indirerek öfkeler dininceye dek saklanmaları daha yerinde olur. Çünkü umutlar ne kadar asil de olsalar, aralarında akıl almaz uyumsuzluklara sık sık rastlanır.

Kişilerin büyük düzen değişikliği hareketlerine koşup dalmaları için iyice hoşnutsuz olmaları, fakat aşırı yoksulluk içinde bulunmamaları gerekir. Ve ayrıca güçlü bir öğretiye, yanılmaz bir öndere veya yeni bir üstünlüğe sahip olmak yoluyla yenilmez güç kaynağı kapılarının kendilerine açılacağına inanmış olmaları gerekir. Sonuç olarak, giriştikleri büyük hamlenin başarılmasında karşılaşılacak güçlüklerden habersiz olmalan gerekir. Deneyimli kişiler, bu işler için birer engeldir. Büyük Fransız Devrimini başlatan kişiler, siyasi tecrübeden tamamen yoksun kişilerdi. Aynı şey, Bolşevikler, Naziler ve Asyalı devrimciler için de doğrudur. Tecrübeli bir kişi bu işe sonradan katılır. Bu kişi, hareket artık tutunmaya başladıktan sonra harekete dahil olur. İngilizleri kitle hareketlerine karşı çekingen yapan belki de, onların siyasi deneyimleridir.

Başka Bir İnsan Olma İsteği

Bit kitle hareketinin çağrısıyla mesleki bir kuruluşun çağrısı arasında önemli bir fark vardır. Mesleki bir kuruluş, kişisel ilerlemeler için imkânlar vaat eder ve onun çağrısı temelde kişisel çıkar yönündedir. Bir kitle hareketi ise, özellikle aktif ve uyandırıcı dönemkitleyken, çağrısını kişiliğini yükseltmek peşinde olanlara değil, beğenmediği benliğinden kurtulmak çabasında olanlara yöneltir. Bir kitle hareketinin taraftarlar çekmesi ve bunların taraftarlığını devam ettirmesi, kişisel yükselme arzusunu tatmin edebileceğinden dolayı değil, kişilerin kendinden kurtulma arzusunu tatmin edebileceğinden ötürüdür.

Hayatlarını tamiri imkânsız şekilde kötü bulan kişiler, kişisel yükselmede değerli bir amaç bulamazlar. Şahıslarına ait

mesleki bir imkân, onlarda büyük bir çaba doğurmaz. Onlar için kişisel ilerleme kötü, kirli ve çirkindir. Kendi çıkarları uğruna yapacakları her iş, onlara göre, verimsiz olmaya mahkûmdur. Kökü kendi içlerinde olan hiçbir şey iyi ve yüce olamaz. Onların en içten gelen arzuları yeni bir hayattır - yeniden dünyaya gelmek gibi veya buna imkân olmadığına göre, kutsal bir amacın kimliğini kişiliklerine katmak yoluyla yeni bir güven, umut, değer ve övünme duygusuna sahip olmaktır. Aktif bir kitle hareketi onlara her ikisini de vaat eder. Eğer bu kişiler kitle hareketine aktif olarak katılırlarsa, hareketin kolektif bünyesi içinde yeni bir hayata kavuşmuş olurlar; sempatizan durumunda kalsalar bile yine de hareketin mücadeleleri, başarılan ve ideallerinin birer taraftan olarak kendilerine güven, amaç ve övünme duygusu oluştururlar.

Hayal kırıklığına uğramış bir kişi için bir kitle hareketi ya bütün benliğin değişmesi imkânını sunar veya kendi kişiliklerinde kaynağı bulunmayan fakat yaşamaları için gerekli olan amaç, övünme, güven, umut ve değer gibi nitelikler vaat eder.

Bir kitle hareketinin ilk taraftarları arasında hareketin kendi talih çarklarının dönüş hızını arttırarak şöhrete ve güce ulaştıracağı umuduyla harekete katılan bazı maceraperestlerin de bulunduğu bir gerçektir. Buna karşılık, mesleki kuruluşlara, büyük şirketlere ve ortodoks siyasi partilere hiçbir kişisel çıkar peşinde olmadan katılan kişiler de vardır. Bununla beraber şu durum gerçektir ki, bu gibi topluluklar ve partiler, kişisel çıkarlan tatmin etmedikçe uzun süre yaşayamazlar; hâlbuki doğmakta olan bir kitle hareketinin büyümesi ve gücü, “kişiliğinden kurtulma” arzusunun tatminine bağlıdır. Bir kitle hareketi, kişisel meslekleriyle ilgilenen kişileri, taraftar olarak toplamaya başlamışsa, bu o kitle hareketinin güçlenme aşamasının geçmiş olduğuna bir işarettir ve o kitle hareketinin artık yeni bir dünya kurmakla değil, mevcudu korumakla uğraştığını gösterir. Bu durumda artık o hareket, bir kitle hareketi olmaktan çıkmış ve bir serüven durumuna geçmiştir. Hitler’e göre, “bir hareket ne kadar çok makam tesis eder ve mevki dağıtırsa o kadar daha düşük nitelikteki kişileri kendine çeker ve sonunda bu siyasi askıntılar başarılı bir partiyi öylesine sararlar ki, başlangıçtaki hareket, artık ilk

idealistler tarafından tanınmayacak hale gelir… Bu durumda hareketin amacı kaybolmuştur.

Saptırma yoluyla bütün benliğin nasıl değiştirildiği, kitabın 3. Bölümünde ele alınmıştır. Bu bölümde, benlikteki kısmi değişimleri tartışacağız.

Kutsal bir amaca iman, bir dereceye kadar nefsimize olan inancın kaybolmasından doğan boşluğu doldurmaktadır.

Bir insanın kendi mükemmelliğine olan inancı ne kadar zayıfsa, ulusunun, dininin, ırkının veya inandığı kutsal amacın mükemmelliği yönündeki iddiası da o kadar güçlüdür.

Bir insanın işi meşgul olunmaya değerse, o insan muhtemelen kendi işiyle meşgul olur. Fakat, işini meşgul olmaya değmez buluyorsa, kişi aklını kendi anlamsız işinden ayırarak, başkalarının işiyle iştigal eder.

Başkasının işiyle meşgul olmak şu şekillerde ortaya çıkar: Dedikodu yapmak, kirli çamaşırlar aramak ve başkasının işine burnunu sokmak ve ayrıca yerel, ulusal ve ırksal konulara aşın ilgi göstermek. Böylece kendinden uzaklaşan kişi, ya başkasının sırtına biner ya da onunla gırtlak gırtlağa gelir.

Başkalarına karşı kutsal bir görevimiz olduğu düşüncesiyle içimizi yakan inanç, aslında boğulmakta olan nefsimizin en yakında yüzen can yeleğine tutunması gibidir. Elimizin yardım etmek için uzanması gibi görünen hareket, genellikle aziz canımızı kurtarmak üzere tutunmak için elimizin uzanmasıdır. Kutsal görev ortadan kaldırılırsa geriye zayıf ve anlamsız bir hayat kalır. Hiç şüphe yok ki, ben merkezli hayatımızı bencil olmayan hayatla değiştirmek yoluyla nefsimize karşı büyük bir saygı kazanırız. Bencil olmamanın verdiği gurur, en alçak gönüllüler için bile sonsuzdur.

Bir kitle hareketinin en güçlü çekiciliği, kişilerde geleceğe bağlı umut yaratmasıdır. Bu çekicilik, özellikle gelişme düşüncesiyle dolu olan bir toplumda daha etkindir. Gelişme düşüncesine sahip kişiler için yarına ait bir umut beslenemediği takdirde, yaşanacak hayal kırıklığının etkisi de daha şiddetli olacaktır. Hitler döneminden önceki Almanya için Hermann Rauschning diyor ki, “Savaşı

kaybettikten sonra karşılaştığımız en büyük dertlerden biri, kişilerin her şeyin sonuna gelindiği inancına kapılmaları olmuştur"* Modern bir toplumda insanlar ancak ardı arkası kesilmez telaşlı bir hayatın meydana getirdiği şaşkınlık içinde yaşadıkları sürece umutsuz yaşamaya dayanabilirler. İşsizliğin oluşturduğu karamsarlık, yalnız yoksulluk korkusundan değil, hayallerde yarattığı geleceğe ait boşluktan da ileri gelmektedir. İşsiz kalan kişilerin, kendilerine maddi yardım yapanlar yerine, kendilerine umut aşılayanları takip etmeleri daha güçlü bir ihtimaldir.

Kitle hareketlerini yönetenler, taraftarlarını hayatın şimdiki zevklerinden yoksun kılarak, geleceğe ait umutlarla uyuttukları ithamıyla sık sık karşılaşırlar. Hayal kırıklığına uğramış kişinin şimdiki hayatı zaten öylesine bozuktur ki, şimdiki zevk ve konfor, o bozukluğu gidermez. Bu kişiler için gerçek tatmin ancak ve ancak geleceğe ait umutlardan doğabilir.

Şimdiki hayatımızda kişisel ilgilerimiz ve umutlarımız, bu hayatı yaşanmaya değer kılmayacak nitelikteyse, hayatı değerli kılacak şeyi kendi dışımızda aramaya şiddetle ihtiyaç duyarız. Kendini adamanın, sadakatin ve manevi teslimiyetin her çeşidi, aslında ziyan olan değersiz hayatımıza bir anlam verebilecek amaçlara can havliyle sarılmamızdır. Dolayısıyla, kişinin kendini yeni bir kişi yapacak şeye sıkıca sarılması, elbette ki hırslı ve abartılı olacaktır. Nefsimize bir dereceye kadar inancımız olabilir, fakat ulusumuza, dinimize, ırkımıza veya kutsal amacımıza duyduğumuz inanç aşın ve uzlaşmaz olmak zorundadır. Kişinin kendini yeni bir kişi haline getireceği amaca gevşek bir şekilde sarılması, onu unutmak istediği kendi kişiliğinden ayırmasına yetmez. Uğrunda canımızı vermeye hazır olmadığımız bir amacın, hayatımızı değerli kılacağından emin olamayız. Bu canını vermeye hazır olma duygusu, bugüne kadar kaybettiğimiz fırsatların yerini dolduracak olan şimdiki amacın, gerçekte şimdiye kadar seçebileceğimiz amaçlardan en iyisi olduğunun kendimize ve başkalarına dönük bir ispatıdır.

Kitle Hareketleri Arasında Transfer

İnsanlar kitle hareketlerine katılmaya hazır duruma geldikleri zaman, sadece belirli bir öğretisi veya programı olan bir harekete değil, genellikle etkili olan herhangi bir harekete katılabilecek duruma gelmişler demektir. Hitler

öncesi Almanya'da gençler Komünist partiye mi yoksa Nazi partisine mi katılacaklarına karar vermek için çoğu zaman yazı-tura atmak durumunda kalmışlardır. Çarlık Rusya'sının son sıkışık devresinde Yahudi halkı ya Siyonizme ya da Komünist devrime katılmaya hazır durumdaydı. Bir ailenin bazı üyeleri devrimcilere, bazıları da Siyonistlere katılıyorlardı. Dr. Hayim Weizmann, annesinin şöyle söylediğinden bahseder: "Her ne olursa olsun, sonuç benim için iyidir. Eğer Samuel (devrimci oğul) haklıysa Rusya'da hepimiz mutlu yaşayacağız ve eğer Hayim (Siyonist oğul) haklıysa, o zaman Filistin'e gidip orada yerleşeceğiz."

Bu her çeşit kitle hareketini kabul edebilme durumu, kesin inanç adayı belirli bir kitle hareketinin ateşli taraftan olduktan sonra da devam edebilir. Kitle hareketlerinin birbirleriyle şiddetli rekabet halinde bulunduğu yerlerde, en ateşli taraftarlar arasından bile, bir hareketten diğerine geçenler sık sık görülür. Yani'nin Kani olduğu ne nadirdir, ne de mucizedir. Günümüzde her saptırıcı İdde hareketi, rakibinin ateşli taraftarlarına, kendi lehine taraftar olabilecek aday gözüyle bakmaktadır. Hitler, Alman Komünistlerine müstakbel Nasyonal Sosyalistler olarak bakmıştır ve: "Orta sınıf Sosyal Demokratlar ve sendika patronları arasından hiçbir zaman bir Nasyonal Sosyalist çıkmayacaktır fakat komünistler arasından daima çıkacaktır," demiştir. Yüzbaşı Rohm, en kızıl komünisti dört haftada parlak bir nasyonal sosyaliste çevirebileceğini söylemekle övünmüştür. Diğer taraftan Kari Radek, kahverengi gömlekli Nazilere müstakbel komünist adayları olarak bakmıştır.

Bütün kitle hareketleri, taraftarlarını aynı tip insanlar arasından seçtiğine ve aynı düşünce tarzındakilere hitap ettiğine göre:

1) Bütün kitle hareketleri birbirleriyle rekabet halindedir ve birinin kazandığı taraftar, diğeri için bir kayıptır;

2) Bütün kitle hareketleri birbirinin yerini tutabilir. Bir kitle hareketi kolayca kendini başka bir kitle hareketine dönüştürebilir. Bir dini hareket bir sosyalist hareket veya bir milliyetçi harekete dönebilir; bir milliyetçi hareket bir devrimci harekete veya bir dini harekete dönebilir.

Bir kitle hareketinin tamamen tek yönlü olması çok özel bir durumdur ve genellikle diğer çeşit hareketlerin karakterini

de taşır. Bazen iki veya üç ayrı hareketin bir hareket halinde birleştiği de olur. Musa peygamber zamanında esir İbranilerin isyan ederek Mısır'dan çıkması hem dini hem de milliyetçi bir hareketti. Japonların militan milliyetçiliği, aslında din temellidir. Büyük Fransız Devrimi yeni bir din olmuştur; öyle ki, "Bu dinin temel noktası, Özgürlük ve Kutsal Eşitlik şeklinde Devrim'in prensipleri halini almıştır. Hatta ulusal bayramlarda uygulanan ve Katolik merasiminden alınma ibadet şekli de vardır. Ve yine Devrim'in özgürlük şehitleri, kahramanları ve azizleri vardır."[1] Fransız Devrimi aynı zamanda milliyetçi bir harekettir. Parlemento 1792'de, ülkenin her tarafına "Vatandaşlar, vatan için doğar, vatan için yaşar ve vatan için ölür" ibaresini taşıyan anıtlar dikilmesi için kararname çıkarmıştır.

16. yüzyılda başlayan Reformasyonun dini hareketleri, köylülerin ayaklanmalarından da anlaşılacağı gibi devrimci bir karakter taşımaktaydı ve bu hareketler aynı zamanda milliyetçi hareketlerdi. Luther şöyle söylemişti: "İtalyanların gözünde biz Almanlar, aşağılık Cermen domuzlarından başka bir şey değiliz. Bizi şarlatan gibi oynatıyorlar ve ülkemizi iliğine kadar sömürüyorlar. Uyan Almanya!"

Bolşeviklerin ve Nazilerin dini karakterleri oldukça belirgindir, orak-çekiç ve gamalı haç putlaştırılmıştır. Bunların resmigeçit törenleri, dini törenler gibidir. Bolşevik ve Nazi devrimleri aynı zamanda sonuna kadar şişirilmiş milliyetçi hareketlerdir. Nazi devrimi başından beri milliyetçi olmuştur, fakat Bolşeviklerin milliyetçiliği sonradan gelişmiştir.

Siyonizm hem milliyetçi bit hareket, hem de sosyal bir devrimdir. Aynı zamanda ortodoks Yahudiye göre de bir dini harekettir. İrlanda milliyetçiliği köklü bir dini hava taşımaktadır. Asya'da şimdi gelişen kitle hareketleri, hem milliyetçi hem de devrimcidir.

Bir kitle hareketinin durdurulması, o hareketin yerini almak üzere başka bir hareketin konulması sorunudur. Bir sosyal devrim, dini veya milliyetçi bir hareketi körüklemek yoluyla durdurulabilir. Böylece, Katolikliğin kitle hareketi ruhunu canlandırdığı bir ülkede, komünizmin yayılması önlenir. Japonya'da bütün sosyal protesto hareketlerinin yön değiştirmesini sağlayan, milliyetçilik hareketi olmuştur.

Birleşik Amerika'nın güney eyaletlerindeki ırk dayanışması hareketi, sosyal ayaklanmayı önleyici bir rol oynamaktadır. Aynı durum Kanada'daki Fransızlar ve güney Afrika'daki Hollanda soyundan gelenler (Boerler) için de gözlemlenebilir.

Yerine başka bir hareket koymak yoluyla bit hareketin durdurulması, her zaman kolay olmaz ve genellikle pahalıya mal olur. Mevcut düzenin değişmesini istemeyenler, kitle hareketleriyle de oynamamalıdırlar. Çünkü özlü bir kitle hareketi yürüyüşe geçtiği zaman, mevcut düzen bundan mutlaka zarar görür. İkinci Dünya Savaşından önceki İtalya ve Almanya'da tecrübeli iş adamları komünizmin önlenmesi için tamamen "mantık" yoluyla hareket ederek, Faşist hareketi ve Nazi hareketini desteklemişlerdir. Fakat bu şekilde hareket etmekle bu tecrübeli ve mantıklı adamlar kendi yok oluşlarını kolaylaştırmışlardır.

Kitle hareketinin yerine konulabilecek daha emniyetli çözümler vardır. Genel olarak bireyciliği önleyen veya nefsini unutmayı kolaylaştıran ya da yeni bir hayata başlama fırsatı vaat eden herhangi bir düzenleme, kitle hareketinin doğuşunu ve yayılışını önleyebilir. Bu konu ilerideki bölümlerde ele alınacaktır. Burada kitle hareketi yerine konulabilecek nadir bir düzenlemeden, "göç"ten bahsedeceğiz.

Göç, hayal kırıklığına uğramış bir kişinin bir kitle hareketine katılmakla elde edeceğini umut ettiği şeyleri, yani değişikliği, yeni bir başlangıcı vaat eder. Doğmakta olan bir kitle hareketinin saflarını dolduran tipteki insan, önüne çıkan göç imkânını da aynı ilgiyle karşılayacaktır. Bu nedenle, göç, bir kitle hareketinin yerini alacak niteliktedir. Örneğin, "Birinci Dünya Savaşandan sonra Amerika Birleşik Devletleri ve İngiliz İmparatorluğu, Avrupa ülkelerinden çok sayıda göçmeni ülkelerine kabul etseydi, ne bir Faşist devrim ne de bir Nazi devrimi görüşü akla uygun gelmektedir.

Bununla birlikte, kitle halindeki göçler, taşıdıkları insan malzemesinin özelliği bakımından, kitle hareketlerinin doğması için verimli ortamlar da oluşturabilirler. Bazı durumlarda, bir göçün nerede son bulduğunu ve bir kitle hareketinin nerede başladığını "ve hangisinin önce geldiğini" kestirmek zordur. Musa peygamber zamanında İbranilerin Mısır'dan göçü, dini ve milliyetçi bir hareket halini almıştır. Roma İmparatorluğunun çöküş döneminde, barbarların göçü

sadece bir halkın bir yerden diğer bir yere kaymasından daha başka anlamlar taşır. Bunu açıklayıcı gerçek şudur ki, barbarların sayıları nispeten azdı, fakat bir ülkeye bir kere yayıldıktan sonra ezilmiş ve hoşnutsuz çeşitli halk sınıflarının kendilerine katılmasıyla, bir sosyal devrim hareketi yabancı istilası maskesi altında başlamıştır.

Her kitle hareketi, bir bakıma bir göçtür, yani, vaat edilene doğru bir yürüyüştür. Kitle halindeki göç, bir hareketin birliğini ve maneviyatını güçlendirir.

BÖLÜM II

İnanç Değiştirmeye Hazır Kişiler

Alt Uçların Toplum Üzerindeki Etkisi

İnsanlarda; bir ırkı, bir ulusu veya ayrıcalığı olan bir grubu, onun en kötü üyelerine bakarak değerlendirme eğilimi vardır. Her ne kadar bunun haksızlığı, ortadaysa da, bu eğilimin haklı olan bir yönü de vardır. Çünkü bir topluluğun niteliği ve kaderi, birçok zaman onun en kötü elemanları tarafından belirlenir.

Örneğin, bir ulusun az etkin olan çoğunluğu orta bölümdedir. Fakat ulusu, gerek şehir hayatında gerekse tarım alanında çalışan vasat insanlar değil, her iki uçtaki azınlıklar -yani, en iyi ve en kötü olanlar- biçimlendirir.

Üstün yetenekli olan kişi; politika, edebiyat, bilim, ticaret, sanayi ve benzeri alanlardan hangisinde olursa olsun bir ulusun biçimlendirilmesinde büyük rol oynar; yani, başarısızlar, topluma uyamayanlar, başıboşlar, yasa dışı davrananlar ve konumlarını kaybetmiş veya saygıdeğer insanlar arasında hiçbir zaman yer sahibi olamamış kişiler gibi. Tarih oyunu, genellikle orta bölüm çoğunluğun başlarının tepesinde, işte, bu en iyilerle en kötüler arasında oynanır.

Bir ulusun alt uçlarını oluşturan kişilerin, onun gelişimi üzerinde etkitle bulunmasının gerekçesi şudur; bu kişiler mevcut düzene karşı tamamen saygısızdırlar. Bunlar kendi hayatlarını ve mevcut düzeni tamiri imkânsız şekilde kötü bulurlar ve her ikisini de yıkmaya hazırdırlar; bu nedenle, karışıklık ve anarşi, onların istediği şeylerdir. Bunlar aynı

zamanda, kendi bozulmuş ve anlamsızlaşmış kişiliklerini, heyecan verici büyük sosyal faaliyetler içinde eritmeyi candan arzu ederler; bu nedenle, birlikte hareket etme eğilimi gösterirler. Böylece, bu kişiler; devrimlerin, kitle halinde göçlerin, dini, ırkçı ve şovenist hareketlerin ve ilk taraftarlarını teşkil ederler ve bir ulusun karakter ve tarihini şekillendiren bu hareketlerde, onların damgası mevcuttur.

Atılanlar ve itilenler, çok kere bir ulusun geleceğinin hammaddesini oluşturmuşlardır. İnşaatçının beğenmeyerek kenara ittiği taş, yeni bir dünyaya temel olmaktadır. Ayak takımı olmayan ve isyankâr bireyleri bulunmayan bir ulus sakin, düzenli, hoş ve nezihtir fakat doğacak yeniliklerin tohumundan yoksundur. Avrupa ülkelerinde toplumu rahatsız eden kişilerin bit okyanusu aşarak yeni bir kıtada, yeni bir dünya kurmaları tarihin bir cilvesi değildir; bu yenidünyayı ancak böyleleri kurabilirdi.

Her ne kadar hoşnutsuz tiplere yaşamın her alanında rasdanırsa da, en çok şu kategorideki kişilerden mürekkeptir:

1) Yoksul sınıf,
2) Topluma uyamayanlar,
3) Başıboşlar,
4) Azınlıklar,
5) Delikanlı çağındaki gençler,
6) Muhterisler (aşılamayacak engeller veya hudutsuz firsadarla karşı karşıya olanların hepsi),
7) Bir ayıbın veya sabit fikrin pençesine düşmüş olanlar,
8) Aciz olanlar (bedenen veya aklen),
9) Aşın benciller,
10) Amaç yoksunluğundan ötürü bunalım içinde olanlar,
11) Suçlular.

Madde 20 – 24'te bu tiplerden bazdan ele aknacaktır.

Yoksul Sınıf

Yeni Yoksullar

Yoksul olan herkes hayatından bezmiş değildir. Şehirlerin kenar mahallelerinde yaşayan yoksullardan bazıları, kendi uyuşmuş hayatlarından şikâyetçi değildirler. İçinde bulundukları çukurun dışındaki bir hayatın düşüncesi bile onların tüylerini ürpertir. Saygıdeğer yoksullar bile,

yoksullukları uzun süreli olduğu takdirde uyuşuklaşırlar. Hayatın hiç değişmez bir şekilde akışı onları ürkütmüştür. Ancak düşman işgali, salgın hastalık veya benzeri bir afet onlara “değişmez düzencin geçici olduğunu anlatabilir.

Hayal kırıklığı ile kalbi burkulanlar genellikle yoksulluğu pek eski olmayan “yeni yoksullardır. Daha önce sahip oldukları daha iyi şeylerin anısı, onların içini ateş gibi yakar. Onlar mirastan mahrum bırakılmış veya malları gasp edilmiş gibidirler ve doğmakta olan her kitle hareketini olumlu karşılarlar. 17. yüzyıl İngiltere'sinde, Püriten devriminin başansını yeni yoksullar sağlamıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda İngiltere'de başlayan çitleme hareketi sırasında binlerce toprak ağası kiracılarını sürerek, arazilerini çayır haline getirmişlerdir. “Kendilerini besleyen toprağa hasret kalan güçlü ve çalışkan köylüler, gündelikçi veya dilenci durumuna düştüler; ... Şehir sokakları yoksullarla doldu.” İşte Cromwellin yeni model ordusunun askerlerinin çoğunu, bu malları gasp edilmiş insan kitlesi oluşturmuştur.

Almanya ve İtalya'da Nazi ve Faşist devrimlerinin temel destekleyicisi, tahrip edilen orta sınıftan gelen yeni yoksullar olmuştur. Bugünkü İngiltere'de potansiyel devrimciler işçiler değil, çıkarlarından yoksun bırakılan memurlar ve iş adamlarıdır. Bu sınıf daha önce sahip olduğu bolluk ve egemenliğin henüz canlı anısını taşımaktadır. Bu sınıfın, yeni olanakların daraltılmasına ve kudretsiz siyasete razı olmaması ihtimal dâhilindedir.

Son zamanlarda gerek Amerika'da gerekse diğer ülkelerde “yeni yoksulun, yeni bir çeşidi gittikçe artan bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunların ortaya çıkışı hiç şüphesiz ki, çağımızdaki kitle hareketlerinin doğuşuna ve yayılışına yardım etmektedir. Yakın zamanlara kadar yeni yoksul, ister şehirli ister köylü olsun, varlığı bulunanlar arasından çıkmaktaydı; hâlbuki şimdi ve belki de tarihte ilk defa olarak, bu rolü basit işçi oynamaktadır.

Dünyanın her işini yapmakta olan işçi sınıfı, ancak hayatını sağlayacak düzeyde yaşadığı sürece başkaları tarafından hor görülmüş ve kendilerini geleneksel yoksul olarak hissetmiştir. Bu, iyi zamanlarda da, ekonomik kriz zamanlarında da böyle olmuştur. Fakat bugün için, yüksek hayat standartlarının her tarafa yayılmasıyla ortaya çıkan ekonomik krizler ve

işsizlik, yeni bir özellik yaratmıştır. Bugünkü Batı dünyasında işçi, işsizliğe bir gerileyiş olarak bakmaktadır; kendisini, haksız bir düzen nedeniyle zarara uğramış ve malı gasp edilmiş gibi hissetmekte ve yeni bir düzen vaat eden her çağrıya kulak vermektedir.

Düşkün Yoksullar

Açlıktan ölmenin sınırında yaşayan yoksulların yaşamı, amaçlı bir yaşamdır. Yiyecek ve yatacak yer bulmanın amansız mücadelesine girişmiş olanlar, boşuna çaba harcamış olma duygusuna hiçbir zaman yakalanmazlar.

Varılacak amaçlan maddi ve acildir. Her yenen yemek, onlar için bir amacın gerçekleşmesidir; tok karnına yatağa girmek bir zaferdir ve açıktan gelen her bedava şey bir mucizedir. Bu insanlar, hayatlarına anlam ve değer verebilecek ve kişiliklerini yükseltecek bir amaca nasıl ihtiyaç duyabilirler ki? Bunlar bir kitle hareketinin çağrısına karşı muafiyet taşırlar.

Güneşin doğumundan güneşin batımına dek, sadece kendilerini hayatta tutacak şeyleri sağlamak için didinen insanlar, keder beslemezler ve hayal kurmazlar. Çin halk kitlelerinin isyankâr olmayışının nedenlerinden biri de, çok kıt olan yaşama imkânlarını bir araya getirebilmek için girişilen şiddetli mücadelenin dinamik olmaktan öte uyuşukluk etkisi yapmasıdır.

Sefalet otomatik olarak hoşnutsuzluk yaratmadığı gibi, hoşnutsuzluğun şiddeti sefaletin derecesiyle doğru orantılı değildir.

Sefalet dayanılabilir düzeye geldiği zaman, yani özlenir bir durum, ulaşılabilecek mesafede görünecek kadar koşullar düzeldiği zaman, hoşnutsuzluk en yüksek düzeyine ulaşır. Bir şikâyetin dozunun en şiddetli olduğu zaman şikâyet konusunun ortadan kalkma ihtimali belirdiği zamandır. Büyük devrimden önceki Fransız toplumu üzerinde araştırmalar yapan De Tocqueville şu gerçeği ortaya çıkarmakla şaşırmıştı: “1789 Devriminden sonraki dönemlerin hiçbirinde ulusal refah, devrimden ön-çeki 20 yıl zarfında arttığı büyük hızla artmamıştı. O halde, “hayat şartları daha iyiye doğru gittikçe, Fransızlar kendi durumlarına daha az tahammül eder olmuşlardı.” Gerek

Fransa gerekse Rusya'da toprağa susamış köylüler, devrim patlak verdiği zaman, tarıma elverişli arazinin üçte birine sahip bulunuyorlardı ve bu arazinin çoğunu devrim öncesi bir veya iki nesil içinde ele geçirmişlerdi. İnsanları isyana teşvik eden şey fiilen çekilen sıkıntı değil, daha iyi şeylerin tadını almış olmalarıdır. Bugün Rusya'da halk iyi hayatın gerçek tadını tatmadan önce genel bir ayaklanma olması ihtimali çok zayıftır. Politbüro rejimi için en tehlikeli an, Rus halk kitleleri-nin ekonomik durumunda önemli bir gelişme olduğu ve totaliter idarede bir miktar gevşeme görüldüğü an olacaktır. Stalin'in yakın arkadaşı Kirof'un Aralık 1934'te katledilmesinin, Stalin'in Birinci Beş Yıllık Planın başarıyla sonuçlandığı ve artık bir refah devrinin başlangıcına ulaşıldığını beyan edişinden hemen sonrasına rastlaması enteresan bir noktadır.

Hoşnutsuzluğun derecesi, istenilen amaca ulaşılacak mesafe ile ters orantılıdır. Bu, amaca yaklaşırken de amaçtan uzaklaşırken de böyledir. Bu durum hem vaat edilene yaklaşıldığında hem de vaat edilenin tadını hala bilen zenginliğe, özgürlüğe vesaireye yaklaşmış olanların ve yeni köleleşmiş yeni yoksulların vaat edilenden mahrum kaldıklarında geçerlidir.

Birçok şeye sahip olduğumuz halde, daha fazlasını istediğimiz zamanki hayal kırıklığımız, hiçbir şeye sahip olmayıp bazı şeyler istediğimiz zamanki hayal kırıklıklarımızdan daha büyüktür. Birçok şeyin yokluğunu çektiğimiz zaman duyduğumuz hoşnutsuzluktan daha hafiftir.

Lüks şeyler elde etmeye çabalarken, zaruri şeyler elde etmeye çabalarken olduğundan daha cesur hareket ederiz.

İki çeşit umut vardır. Bu umutlardan birinin patlayıcı bir madde gibi etkisi vardır, diğerinin etkisi ise disiplin ve sabır telkin edicidir. Bu iki umut arasındaki fark, bunlardan birincisinin hemen sonuç verecek nitelikte olması, İkincisinin ise uzak gelecekte gerçekleşecek bir umut olmasından ileri gelir.

Gelişmekte olan bir kitle hareketi, hemen sonuç verecek bir umudun propagandasını yapar. Hareketin amacı, taraftarlarını kışkırtmaktır ve bu hemen köşe başını döner dönmez sonuç verecek türden olan umut, halkı harekete

geçmeye teşvik eder. Hıristiyanlık ilk dönemlerinde, hemen kıyamet kopacağı ve Tanrının hâkim olduğu bir ülkede yaşanılacağım öğüdemiştir; 1789 Fransası'nda Jakobenler derhal gelecek bir özgürlük ve eşitlik vaat etmişlerdir. Kitle hareketi daha sonra iktidarı ele geçirince, propaganda uzak gelecekteki bir umuda doğru kaydırılır, yani bir hayale ve varsayıma doğru. Çünkü ilk amacına ulaşmış bir kitle hareketi durumunu korumakla meşguldür ve işgüzar hareket edenlerden çok, itaatkâr ve sabırlı olanları ödüllendirir, çünkü ortada göremediğimiz bir şey için umut beslediğimiz zaman, o umudu bekleyişin yolu sabırdır.

Yerleşik her kitle hareketinin, kitlelerin sabırsızlığını uyuşturacak ve onları yaşadıkları hayatlara razı edecek, kendine özel uzak beklentileri bulunur. Stalinizm en az yerleşik dinler kadar afyon etkisi göstermiştir.

Özgür Yoksullar

Köle hayatı yaşayanlar yoksul olmakla birlikte köleliğin yaygın olduğu ve uzun süre devam ettiği yerlerde bir kitle hareketinin doğması zayıf bir ihtimaldir. Köleler arasındaki mutlak eşitlik ve köle mahallelerindeki samimi ilişkiler, bireyin hayal kırıklığım önler. Köleliğin yerleştiği bir toplumda başkaldıranlar, yeni köle olanlarla kölelikten özgür bırakılanlardır. Bu İkincilerin hoşnutsuzluğunun kökü, özgür hayatın onlar üzerine yüklediği kişisel sorumluluktan ileri gelir.

Özgürlük, hayal kırıklığını azalttığı gibi aynı oranda çoğaltır da. Seçme özgürlüğü, başarısızlığın suçunu bireyin omuzlarına yükler. Ve özgürlük, birçok işe teşebbüs etme cesareti sağlayacağından, başarısızlık ve hayal kırıklığı miktarı da böylece artmış olacaktır. Diğer yandan

"hareket", "değişiklik" ve "protesto" imkânı sağlamakla özgürlük, hayal kırıklığını azaltıcı niteliktedir.

Bir insan kendisine bir mevki sağlayacak yeteneğe sahip değilse, özgürlük onun için sıkıcı bir yüktür. Yeteneksiz olan bir kişi için seçme özgürlüğünün faydası ne olabilir? Bir kitle hareketine, kişisel sorumluluğumuzdan kaçmak için veya ateşli bir genç Nazi'nin dediği gibi; "özgür olmaktan kurtulmak için" katılırız. Nazi askerlerinin, yaptıkları bütün kötülüklere rağmen, kendilerinin suçsuz olduklarını iddia

etmeleri iki yüzlülük değildi. Emirlere itaat ettikleri için kendilerinin "sorumlu" tutulmaları karşısında, bunu bir ihanet olarak görmüşlerdi. Çünkü kendilerince, onlar Nazi hareketine "sorumluluktan" kaçmak için katılmamışlar mıydı?

O halde bir kitle hareketinin yayılması için en elverişli ortam, nispeten bir özgürlüğün bulunduğu, fakat hayal kırıklığını azaltıcı özelliklerin bulunmadığı toplumdur. 18. yüzyıl Fransız köylülerinin Fransız Devrimi'nin çağrısına katılmalarının gerçek nedeni, bu köylülerin, Alman ve Avusturya köylülerinin aksine, bir tür kölelik olan şeriflikten tamamen kurtulup birer toprak sahibi olmalarıdır. Aynı şekilde, Rus köylüleri bir nesil veya daha fazla bir süreyle özgürlüklerine kavuşmamış ve özel toprak sahibi olmanın tadını tatmamış bulunsalardı belki de bir Bolşevik Devrimi olmazdı.

Baskı rejiminden özgürleşmek için yola çıkan bir kitle hareketleri bile bir defa tutunup yürümeye başladıktan sonra bireysel özgürlüklere karşı kayıtsız bir tavır içine girer. Bir kitle hareketinin, kurduğu düzen ölüm-kalım mücadelesine giriştiği veya kendisini iç ve dış düşmanlarına karşı savunma mecburiyetinde bulunduğu sürece başlıca meşguliyeti, bireylerin kişisel isteklerinden, kişisel görüşlerinden ve çıkarlarından vazgeçmeleri demek olan, birlik ve fedakârlığı sağlamaya uğraşmak olacaktır. Robespierre'e göre devrim hükümeti "baskı rejimine karşı özgürlüğün zulmü"[3] olmuştur.

Önemli olan nokta şudur ki, kişisel özgürlüklerin unutulması veya ertelenmesiyle, aktif kitle hareketi, ateşli taraftarlarının eğilimine karşı gelmiş sayılmaz. Renan'a göre "fanatikler, ölümden çok, özgürlükten korkar." Gerçi, gelişmekte olan bir kitle hareketinin taraftarlarının, emirlere ve öğretilere kesin itaat isteyen bir atmosfer içinde bulunmalarına rağmen, güçlü bir özgürlük duygusuna sahip oldukları doğrudur. Bu özgürlük duygusu, geçmişte savunma imkânı olmayan kişiliklerinin ağır yükünden, korkularından ve umutsuzluklarından kurtulmuş olmanın verdiği bir duygudur. İşte, onların kurtuluş olarak hissettikleri, bu kurtuluştur. Büyük değişikliklere gebe bir hayat, sıkı bir disiplin çerçevesi içinde yürütülmüş olmasına rağmen, bir özgürlük havası taşır. Ne zaman ki kitle hareketi aktif dönemini tamamlar ve sağlam kurum ve kuruluşlarla

durumunu güçlendirir, ancak o zaman kişisel özgürlük ortaya çıkma imkânı bulur. Aktif dönem ne kadar kısa olursa, kişisel özgürlüğün ortaya çıkmasına imkân veren şeyin, kitle hareketinin sona ermiş olması değil de, sanki hareketin kendisi olduğu sanısı, o denli güçlü olur. Kide hareketinin devir-eliği ve yerine geçtiği idare ne kadar zalimse, bu sanı da o kadar güçlü olur.

Kendi hayatlarını bozulmuş ve ziyan olmuş görenler, özgürlükten çok, eşitlik ve kardeşlik ararlar. Onların özlediği eşitliği sağlayacak olan hiçbir zaman özgürlük değildir. Eşitlik arzusu, bir bakıma kişiliğini gizleme (anonimite) arzusudur, yani kumaşı meydana getiren ipliklerden birinin diğerinden ayırt edilmesi gibi. Böylece kimse bizi diğerleriyle kıyaslayıp kusurlarımızı ortaya çıkaramaz.

Özgürlük taleplerini en yüksek sesle dile getirenler, özgür bir toplumda mutlu olma ihtimali en az olanlardır. Hayal kırıklığına uğramış yeteneksiz kişiler başarısızlıklarının suçunu mevcut özgürlüksüzlüğe yüklerler. Gerçekte, onların istedikleri, herkese açık olan özgürlüğün son bulmasıdır. Onlar serbest rekabeti ve kişinin özgür toplumda devamlı olarak karşılaştığı acımasız sınavları ortadan kaldırmak isterler.

Özgürlüğün gerçek olduğu bir yerde, eşitlik, kitlelerin en büyük talebidir. Eşitliğin gerçek olduğu bir yerdeyse özgürlük, küçük bir azınlığın en büyük talebidir.

Özgürlüksüz eşitlik, eşitliksiz özgürlükten daha dengeli bir toplum düzeni yaratır.

Yaratıcı Yoksullar

Yaratıcı olma imkânına sahip yoksullar genellikle hayal kırıklığına kapılmazlar. Bu, malını satma imkânına sahip yoksul bir esnaf için olduğu kadar, yaratıcı imkânlara sahip yoksul yazar, yoksul sanatçı ve yoksul bilim adamı için de doğrudur. Nefsimize olan güveni en fazla okşayan şey, devamlı yaratma yeteneğimiz ve elimizle bir şeyler meydana getirdiğimizi görmektir. Modern çağda, hayal kırıklığına uğrayanların sayısının artması ve bireylerin kitle hareketleri tarafından kolayca etkilenmelerinin nedenlerinden biri, belki de el sanatlarının azalmış olmasıdır.

Kişilerin yaratıcı güçleri kayboldukça, bir kitle hareketine katılma eğilimlerinin gittikçe arttığını görmek ilginçtir. Burada, faydasız benliğinden kaçıp kurtulmakla, kitle hareketlerine duyulan yakınlık arasındaki bağlantı açıkça görünür. İçindeki yaratıcılığın gittikçe kuruması nedeniyle gerileyen yazar, sanatçı, bilim adamı; er geç ateşli vatanseverler, ırkçılık simsarları ve mukaddesatçılar kamplarından birine sürüklenecektir. Belki, cinsel bakımdan yetersiz olan kişi de aynı itici gücün etkisi altındadır.

Birleşmiş Yoksullar

Bir kapalı grubun (örneğin, bir kabile, sıkı örgütlü bir aile, bir ırk veya din grubu gibi) üyesi olan yoksullar hayal kırıklığına pek uğramazlar ve dolayısıyla aldatıcı bir kitle hareketinin çağrısına tepki vermezler. Bir insan yaşam çizgisini belirlerken kendini ne kadar bağımlı hissederse, yoksulluğunun kendi kusurlarının bir sonucu olduğuna o derece az inanır. Kapalı bir grubun üyesi olan kişinin "isyan noktası", bağımsız yaşayan kişininkinden daha uzaktadır ve onu isyana sevk etmek için daha fazla sefalet yaşaması ve aşağılanması gerekir. Totaliter rejimle yönetilen bir toplumun ayaklanma nedeni, baskı ve ezilmeye isyan etmekten daha çok, genellikle totaliter idarenin zayıflamasıdır.

Çinlilerin güçlü aile bağlan yüzyıllar boyunca onları olası kitle hareketlerinin çağrısına karşı bağışık kılmıştır. "Bir Avrupalının vatanı için ölmesine bazı Çinlilerin aklı pek yatmaz, çünkü Çinlilere göre bir insanın ölmesi için, ailesinin bu ölümden direkt bir çıkan olmalıdır. Buna karşılık, bir Çinlinin, ailesine ödenen para karşılığında bir idam mahkûmunun yerine kendini astırmasına hem aklı yatar hem de bununla övünür."

Açıkça görülmektedir ki, aldatıcı bir kitle hareketinin önemli sayıda taraftar toplayabilmesi için mevcut grup bağlarını yıkması gerekmektedir. Potansiyel taraftarlar arasında en uygun olan kişi, kendinin, küçük, anlamsız ve yoksul olan yönlerini maskelemek üzere içine karışacağı ve içinde kişiliğini eriteceği bir topluluktan yoksun olan bağımsız kişidir. Aile, kabile, vatan vs. bağlarının zayıfladığı ve çöküntü halinde olduğu bir yer bulan kitle hareketi, derhal oraya sokulur ve meyvelerini toplamaya başlar. Bu bağların güçlü olduğu yerlerde ise, bunla-n zayıflatıp koparmak için

hücuma geçer. Diğer yandan, son zamanlarda Rusya'da Bolşeviklerin aile dayanışmasını desteklemesi ve ulusal, ırksal ve dini birliği teşvik etmesi gibi durumlarda bu, Bolşevik hareketinin dinamik aşamasını tamamladığının, kendine özgü hayat biçimini kurduğunun ve artık başlıca uğraşının bu düzeni korumak olduğunun bir işaretidir. Komünizmin hala mücadeleci bir hareket olduğu dünyanın diğer taraflarındaysa bu ideolojinin taraftarları, aileyi parçalamak, ulusal, ırksal ve dini bağları gözden düşürmek için elinden gelen her şeyi yapmaktadır.

Gelişmekte olan kitle hareketlerinin aile kurumuna karşı tutumları oldukça ilgi çekicidir. Çağımızın hemen hemen bütün kitle hareketleri, başlangıç aşamalarında, aileye karşı düşmanca tavır takınmışlar ve aile birliğini gözden düşürmek ve zayıflatmak için ellerinden geleni yapmışlardır. Bunu yapmak için, aile reislerinin otoritesini küçümsemişler; boşanmayı kolaylaştırmışlar; çocukların beslenme, eğitim ve eğlenme işlerinin sorumluluğunu üzerlerine almışlar ve gayri meşru ilişkileri teşvik etmişlerdir. Kalabalık konutlar, sürgün, toplama kampları ve yıldırma hareketleri de ailenin zayıflaması ve yıkılmasına yardım etmiştir. Diğer yandan, başlangıç devresindeki Hıristiyanlığın aileye karşı takındığı düşmanca tavır, bugüne kadar hiçbir kitle hareketi tarafından bu kadar açıkça ortaya konulmamıştır. İsa peygamber demiştir ki: "Çünkü ben oğul ile babasının ve kız ile anasının ve gelin ile kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim ve bir erkeğin düşmanları kendi ev halkı olacaktır. Babayı ve anayı benden çok seven bana layık değildir; oğlunu veya kızını benden çok seven bana layık değildir."[4]

Annesi ve kardeşlerinin konuşmak için dışarıda kendisini bekledikleri haber verildiği zaman İsa dedi ki, "Benim anam kimdir? Ve kardeşlerim kimlerdir?" Ve elini havarilerine doğru uzatıp dedi ki: "İşte benim anam ve kardeşlerim." * Havarilerinden biri babasını gömmek üzere kendisinden izin istediği zaman İsa dedi ki: "Benim ardımca gel; ölüleri bırak, kendi ölülerini gömsünler." Vaaz ve hareketlerin aile geçimsizliklerini artıracağım anlayan İsa dedi ki: "Ve kardeş kardeşi ve baba çocuğunu ölüme teslim edecek ve çocuklar, ana babalarına karşı ayaklanacaklar ve onları öldüreceklerdir." Vaazlarında kardeşçe sevgiyi telkin eden bir kişinin aynı zamanda anne sevgisi, baba sevgisi, kardeş, eş

ve çocuk sevgisi aleyhinde vaaz vermesi tuhaf ama gerçektir. Kardeşçe sevgiyi savunan Çinli filozof Mo-Tzü, aileyi her şeyin üstünde tutan Konfüçyüs ekolü tarafından haklı olarak reddedilmiştir. Bu ekolün iddiasına göre “genel bir ‘kardeşçe sevgi’ prensibi, aile bağlarını zayıflatacak ve toplumu yıkacaktır.” “Beni takip edin” diyen bir kandırıcı, her ne kadar aileye karşı bilinçli bir düşmanlığı savunuyorsa veya aile birliğini zayıflatmak için en ufak bir niyeti yoksa bile yine de, bir aile yıkıcısı olmaktadır. St. Bernard’m verdiği vaazlar öylesine etkili olmuştur ki “analar oğullarının ve karılar kocalarının kandırılmaması için bu vaazları onların duymasını engellemişlerdir:. St. Bernard yine de o kadar çok sayıda yuva yıkmıştır ki, evlerini terk eden kadınlar bir manastır kurup orayı dolduracak kadar kalabalıklaşmalardır”

Tahmin edileceği gibi, hangi nedenle olursa olsun ailenin yıkılması, kolektif hareket etme ruhunu otomatikman geliştirir ve kitle hareketlerinin çağrısına uyma eğilimi yaratır.

Japon istilası hiç şüphesiz ki, Çin’deki kapalı aile geleneğini zayıflatmış ve halkın, gerek milliyetçilerin gerekse komünistlerin çağrısına uyma eğilimlerine yardımcı olmuştur. Sanayileşmiş Batı dünyasında aile bağlan; temel ekonomik etkenler sonucunda zayıflamıştır. Kadının ekonomik bağımsızlığı, aile reisinin otoritesini zayıflatmış ve aile topluluğunun dağılmasına yardım etmiştir. Büyük sanayi merkezlerinin köy ve küçük kasabalarda yaşayan halka iş sağlaması sonucunda aile bağlan gerilmiş ve kopmuştur. Aile bağlanın zayıflatan bu etkenler, çağımızdaki kolektif ruhun gelişmesine yardımcı olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler’in çılgınca emirleriyle halkın toptan sürgün edilmesi ve bir kısmının yok edilmesi Avrupa’nın büyük bir kısmında milyonlarca ailenin parçalanmasına ve dağılmasına sebep olmuştur. Diğer taraftan İngiliz-Amerikan hava saldırılan, doğu ve güney Avrupa’daki Almanların oralardan kovulması ve Alman savaş esirlerinin geri verilmesindeki gecikmenin Almanya üzerindeki etkisi, Hitler’in Avrupa’ya yapmış olduğu etkinin bir benzerini doğurmuştur. En uygun ekonomik ve siyasi koşullar altında bile, her tarafı böyle aile kırıntılarıyla dolu olan bir kıtada normal bir toplum düzeninin nasıl kurulabileceğini anlamak güçtür.

Geri kalmış ülkelerde, Batı uygarlığı ile olan temaslar sonucunda ortaya çıkan hoşnutsuzluk, esas itibariyle hâkim durumda olan yabancıların uyguladıkları sömürüye yöneltilmiş bir hoşnutsuzluk değildir. Bu hoşnutsuzluk daha çok kabileler içindeki dayanışmanın ve yerel toplum hayatı düzeninin sarsılması ve zayıflamasının bir sonucudur.

Geri kalmış ülkelerin halklarına, Batının vermek istediği “kendi kendini yükseltme” ideali, beraberinde kişisel hayal kırıklığı felaketini getirmektedir. Batının getirdiği yararların hiçbiri, yerel bir toplum hayatının sağladığı gizli kişiliğin (anonimite) koruyucu ve rahatlık verici etkisinin yerini alamamıştır. Yerli halk arasından batılılaşmış bir kişi başarıya ulaştığı takdirde bile, mutlu olamayacaktır. Kendini çıplak ve yetim hisseder. Sömürgelerdeki milliyetçi hareketler, bir bakıma, var olan sosyal yapının bozulmamasına ve Batı bireyselciliğinden kurtulmaya dönük çabalardır.

Batının sömürge güçleri, yerli halkı bireysel özgürlüğün ve bağımsızlığın nimetleriyle tanıştırıp, onlara kendilerine güvenmeyi öğretmeye çalışırlar. Gerçekte bütün bunların sonucunda kişisel ayrılıklar doğar. Kişisel ayrılıktan kastedilen, kişinin bir bütünlüğü bulunan toplumdan yan olgun bir şekilde ayrılmış ve Khomiakov’un ifadesiyle “kendi yetersizliğinin özgürlüğü içine bırakılmış”* olmasıdır. Gerek Batı devletlerinde gerekse onların kolonisi bulunan sömürgelerde açıkça görülen birleşme ve yekvücut halinde yürüyüşe geçme isteği, işte bu yetersiz kişiliklerinden kurtulmak isteyenlerin sarf ettiği çabanın bir ifadesidir. Bu nedenle, bugün Asya’daki milliyetçi hareketlerin, demokratik bir toplum düzeni yerine aşağı yukarı kolekrivist bir düzenle neticelenmesi (Sovyet Rusya’nın etkisi olmasa bile) güçlü bir ihtimaldir.

Sömürgede egemen gücü oluşturan yabancıların politikası, yerli halk arasında cemaat birliğini desteklemek ve aralarındaki kardeşlik duygusunu ve eşitliği teşvik etmek olmalıdır. Çünkü hükmedilen halk kendi kapalı bütünlüğüne ne kadar çok karışır ve onun içinde benliğini ne kadar çok eritirse, kişisel yetersizlik duygularının acısı da o kadar hafiflemiş olur ve böylece, sefaleti hayal kırıklığına ve isyana çeviren gidişat, daha kaynağında önlenmiş olur. “Böl ve yönet” diye bilinen siyasi oyun, yönetilen halk arasındaki çeşidi birlik şekillerinin hepsini zayıflatmak amacına

yöneldiği zaman, beklenen sonucu vermez. Bir köy cemaatini, bir kabileyi veya bir ulusu bağımsız kişiler halinde bölmek, yöneten güce yöneltilmiş isyan ruhunu ne ortadan kaldırır ne de hafifletir. Etkili bir bölme, birbiriyle rekabet eden ve birbirine kuşku ile bakan kapalı toplulukların (etnik, dini veya ekonomik toplulukların) sayısını artırmak yoluyla yapılabilir.

Emperyalist bir yönetimin tüm amacı, geri kalmış bir halkı kalkındırmak ve yükseltmek gibi sadece insancıl sevgiden ibaret olsa bile, bu yönetim, halkı bir bütün olarak birleştiren düzeni korumak ve güçlendirmek için elinden gelen her şeyi yapmalıdır. Çabalarını kişi üzerinde toplayacağı yerde, getirdiği yenilik ve reformları toplumsal kanallara yerleştirmelidir ki, kabile ve cemaatler bir bütün olarak kendi kendilerini kalkındırsınlar. Geri kalmış bir halkın başarıyla modernleştirilmesi ancak birlikte hareket etmenin güçlü çerçevesi içinde mümkündür. Japonya'nın olağanüstü modernizasyonu, cemaat bilinciyle, ortak hareket ederek başarılmıştır.

Bir sömürge gücü olarak Sovyet Rusya'nın avantajı (çeşitli ırklar arasında taraftarlığı bulunmaması avantajından başka) işgal ettiği topraklara önceden hazırlanmış ve etkili bir "birlikte hareket" programıyla girmesidir. Sovyet Rusya, kişisel hoşnutsuzluğun körüklenmesi ve dolayısıyla halkın isyan etme tehlikesine bakmaksızın grup bağlarını çekinmeden koparabilir; çünkü girdiği ülkenin Sovyetleştirilmiş yerli bireyleri düşman bir dünyada tek başına çırpınır durumda bırakılmaz. Aksine, bireyler, eskileri var olan aile veya kabile bağlarından daha da sıkı cemaat bağları bulunan bir grubun üyesi olarak yeni bir hayata kavuşturulur.

Sömürgelerde egemen yönetime yönelik olası huzursuzluğu önlemek için kullanılan cemaat birliğini teşvik etme yöntemleri, sanayileşmiş ülkelerde de işçi sınıfının huzursuzluğunu önlemek için kullanılabilir.

Tek amacı, çalıştırdığı işçileri işlerine bağlamak ve onlardan azamî ölçüde yararlanmak olan bir işverenin, işçilerini bölmek, yani bir işçiyi diğerine düşman etmek yoluyla amacına ulaşması elbette ki mümkün değildir. Aksine, bu işçilerin, kendilerini bir bütünün hatta tercihen işvereni de

içine alan bir bütünün, parçalan olarak hissetmeleri, işverenin yararınadır. İşçilerin huzursuzluğunu önlemekte en etkili araç, hiç şüphesiz ki canlı bir dayanışma duygusudur. Bu duygu etnik, milli veya dini karakterde olabilir. Dayanışma, işvereni içine alamayacak türden olsa bile, yine de işçilerin hoşnutluğunu ve çalışma gücünü artırma eğilimindedir. Tecrübeler göstermiştir ki, işçiler bir topluluğun üyesi oldukları ve kendilerini böyle hissettikleri zaman iş verimi en yüksek noktasına çıkmaktadır. Bir topluluğu sarsan ve bölen herhangi bir siyasa, şiddetli karışıklıklara da sebep olacaktır. "Tek tek işçilere prim verilmesini öngören bir teşvik ikramiyesi programı, yarardan çok zarar getirecektir... Ustabaşını da içine alan bir iş takımına prim verme yöntemine dayanan bir dizi teşvik programının ise, randımanı ve işçilerin memnuniyetini daha da artırması kuvvetle muhtemeldir.

Gelişmekte olan bir kitle hareketinin taraftar toplaması ve onları elinde tutması onun ortaya koyduğu öğretinin gücünden değil, endişeler, imkânsızlıklar ve anlamsızlıklar içindeki hayatından kurtulmak isteyenlere bir alternatif sunmasından dolayıdır. Bu kitle hareketi, hayal kırıklığı altında ezilenleri, bazı gerçeklerin nedenlerini onlara anlatmaya veya onların hayatına ıstırap veren güçlüklere deva olmaya çalışmaz; o kişileri yetersiz kişiliklerinden kurtarmak yoluyla tedavi etmeye çalışır. Ye bu tedaviyi de, o kişileri sıkı örgütlü ve umut veren bir topluluğun içine katmakla yapar.

Bu nedenle, bir kitle hareketinin başarılı olması için daha ilk anlardan itibaren kapalı bir teşkilat kurması ve bütün taraftarlarını bu teşkilat içinde eriterek, teşkilatın ayrılmaz bir parçası haline getirebilecek güce sahip olması gerekmektedir. Bir yeni kitle hareketinin yaşayıp yaşamayacağını, onun öğretisindeki gerçek payından ve vaatlerinin uygulanma becerisinden çıkarmaya çalışmak boşunadır. Anlaşılması gereken bir olgu varsa, o da söz konusu teşkilatın, hayal kırıklığına uğramışları hangi hızla ve ne derece etkili olarak bünyesinde eriteceğidir. Yeni öğretilerin, halkı kendine çekmek için rekabet içinde bulunduğu bir yerde, kolektif dayanışma mekanizması en gelişmiş olan taraf yarışı kazanacaktır. Yunan-Roma dünyasında birbiriyle rekabet halinde bulunan bütün mezhep ve ekoller arasında, kapalı bir teşkilatı daha

başlangıcından itibaren geliştiren sadece Hıristiyanlık olmuştur. “Hıristiyanlığın rakiplerinden hiçbirisi kilise gibi güçlü ve kaynaşmış bir yapıya sahip değildi. Bunlardan hiçbiri, taraftarlarına sıkı örgütlü bir cemaatin içine girmiş olma duygusunu kilisenin vermiş olduğu gibi vermemişti” İktidara geçme yarışında Bolşevik hareketi, sıkı örgütlü bir kolektif teşkilat olması nedeniyle, diğer bütün Marksist hareketleri çok geride bırakmıştır. Almanya’da Nasyonal Sosyalist hareket, 1920’lerde gelişmeye başlayan diğer bütün halk hareketlerinin üzerinde başarı sağlamıştır, çünkü Hitler, gelişmekte olan bir kitle hareketinde kolektif birliği güçlendirme propagandasının sınırsız bir yoğunlukla yapılmasında sakınca bulunmadığını kavramıştı. Hitler, hayal kırıldığına uğramışların en büyük açlığının “bir yere ait olma” arzusu olduğunu biliyordu ve bu arzuyu tatmin için bu kişiler arasındaki bağlayıcı etkenler ne kadar çok arttırılırsa art-tinisin, yine de aşın sayılamayacağını anlamıştı.

Kitle hareketlerinin doğuşu ve yayılışı için en elverişli ortam, daha önce kapalı bir topluluk mekanizmasının bulunduğu fakat sonradan herhangi bir nedenle bu mekanizmanın çökmeye başladığı bir dönemde ortaya çıkar. Hıristiyanlığın doğduğu ve yayıldığı çağ “çok sayıda insanın yerlerinden ve yurtlarından edildiği bir çağdır. Kapalı şehir devletleri bu çağda geniş bir imparatorluğun içine alınmıştı... Ve eski sosyal ve siyasi gruplar zayıflatılmış veya ortadan kaldırılmıştı” Hıristiyanlık, “birbirinden veya anayurtlarından zorla koparılmış köleler, kölelikten azad edilenler ve ticaret adamlarından oluşan binlerce insanın” yaşadığı büyük şehirlerde yayılmıştır. Cemaat düzenin pek bozulmamış olduğu kırsal bölgelerde bu yeni din, kendisine daha az elverişli bir ortam bulmuştur. Paganlar ve putperestler, atalarının dinlerine daha uzun bir süre bağlı kalmışlardır. Buna benzer bir durum 19. yüzyılın ikinci yansındaki milliyetçi ve sosyalist hareketlerin doğuşunda da görülmektedir; şöyle ki, “Ulaşım imkânlarının ve şehirleşmenin olağanüstü artması, pek çok sayıda insanın ata toprağından ve yerel bağlardan kopmasına yardım etmiştir. Ekonomik güvensizlik ve psikolojik sıkıntı içine düşen bu insanlar, sosyalistlerin veya milliyetçilerin ya da her ikisinin, demagojik propagandalarına kolayca inanır duruma gelmişlerdir.”[5]

Genel kural olarak kabul edilebilir ki, bir topluluğun beraberlik bağlan zayıflayınca, ortam, bir İdde hareketinin doğmasına ve bunun sonucu olarak da daha güçlü yeni bir kapalı birliğin kurulmasına elverişli duruma gelir. Tüm hayatı etkileyen bir kilisenin, bu etkinliği zayıfladığı zaman yeni bir dini hareketin belirme ihtimali güçlüdür. H.G. Wells'in ifadesine göre, Reformasyon devrinde "halk, kilisenin gücüne değil, zaafına itiraz etmiştir. Halkın kiliseyle içeriden ve dışarıdan mücadele hareketi, kilise etkinliğinin azaltılması için değil, aksine dini etkinliğin daha da derinleştirilmesi için yürütülen bir hareketti." Bilimin etkisi altında dini inanç küçümsendiği takdirde, gelişecek olan kitle hareketleri ya sosyalist ya milliyetçi ya da ırkçı olacaktır. Aynı zamanda milliyetçi bir hareket olan Büyük Fransız Devrimi, Katolik Kilisesinin zulmüne ve geleneksel rejime yönelik bir tepki olarak değil, bunların zaaf ve yetersizliklerine bir tepki olarak gelmiştir. Totaliter yönetim altındaki bir toplumda halkın isyan etmesi mevcut rejim kötü olduğu değil, zayıf olduğu içindir.

Birlik ve beraberlik bağlantım güçlü olduğu bir yerde, bir kitle hareketinin tutunabilmesi zordur. Hıristiyanlığın, Yahudiler arasında çok küçük bir başarı sağlamasının nedeni belki de gerek Filistin'de yaşayan, gerekse dünyanın her tarafına yayılmış bulunan Yahudilerin cemaat birliğidir. Eski Yeruşalem'deki Yahudi mabedinin yıkılması, cemaat bağlarının daha da kuvvetlenmesine sebep olmuştur. Bu durumda sinagog ve dini toplantılar, daha önceki dönemde Yeruşalem mabedine duyulan bağlılığı kendilerine çekmişlerdir. Daha sonraları Hıristiyan kilisesi, Yahudileri Yahudi mahallelerine yerleştirip, onları toplumdan ayrı tutacak güce sahip olduğu zaman, bu, Yahudilerin cemaat birliğini daha da güçlendirmiş ve istemeyerek de olsa Yahudiliğin varlığını sürdürmesini garantilemiştir. Bilim ve aydınlanma çağının gelmesiyle dini inançlara önem verilmiş ve Yahudi mahallelerinin ayrı tutulması mecburiyeti ortadan kalkmıştı ve böylece Yahudi, birdenbire kendisini muhalif bir ortamda yalnız başına kalmış bir birey olarak bulmuştu. Kendini bağlayabileceği ve içinde kişiliğini eriteceği bir kolektif topluluk yoktu. Sinagog ve dini toplantılar hayatiyetini kaybetmişti ve iki bin yıldır gelenek haline gelmiş düşmanlık, Yahudi'nin Yahudi olmayan kolektif topluluklara gerçek anlamda katılmasına engel oluyordu. Bu

nedenle, modern zaman Yahudisi en bağlantısız kişi haline gelmiş ve bunun kaçınılmaz sonucu olarak da en fazla hayal kırıklığına uğrayan o olmuştur. Bu yüzden, modern zaman kitle hareketlerinin Yahudi'ye genellikle potansiyel bir taraftar olarak bakması şaşılacak bir olay değildir. Yahudi, hayal kırıklığını azaltmak için kendini bütün benliğiyle işine vermiş ve göç etmekte de aynı teselliyi bulmuştur. Aynı zamanda, üretim alanındaki başarılarıyla ve yaratıcı sanata kendini vermek yoluyla kişiliğinin değerli olduğunu ispatlama çabasına kapılmıştır. Gerçekte, Yahudinin kendi çabasıyla yaratıp kendisini bağlayacağı bir topluluk vardı ki, bu da aileydi ve bunu genellikle başarmıştır da. Ancak Avrupa Yahudisi için bu tek sığınak, Hitler'in kamplarında ve gaz odalarında yok edilmiştir. Bu sebepten günümüz Yahudileri eskisiyle kıyaslanamayacak özellikle Avrupa'da kitle hareketleri için potansiyel bir taraftardır. Yahudi'nin en karanlık gününde kendisini kişisel yalnızlıktan kurtararak tedavi edecek ve ona sığınak olacak Siyonizm'in varlığı Yahudi için artık Tanrı'nın bir lütfu haline gelmiştir. İsrail gerçekte az bulunur bir sığınaktır; diğer bir deyişle, Yahudi için orası bir ev, bir aile, bir sinagog, bir ulus ve bir devrimci partidir.

Almanya'nın yakın tarihi de, birlik ve beraberlik halindeki kapalı topluluk ile bir kitle hareketinin çağrısına uyma derecesi arasındaki yakın ilişkiyi gösteren ilgi çekici bir örnektir. Wilhelm Almanya'sında gerçek bir devrimci hareketin doğması ihtimal dâhilinde değildi. Almanlar, merkeziyetçi ve otoriter Kayzer rejimi ile tatmin oluyorlardı ve hatta Birinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgi bile bu rejime duydukları sempatiyi yıkmamıştır. 1918 devrimi, halkın çok az desteklediği yapay bir hareketti. Bunun ardından gelen Weimar Anayasası'nm uygulandığı yıllar, Almanların çoğunluğu için bir huzursuzluk ve hayal kırıklığı devri olmuştur. Yukarıdan gelen emirlere itaat etmeye ve otoriteye saygı göstermeye alışmış olan Almanlar gevşek demokratik düzen karşısında şaşkına dönmüşler ve kendilerini keşmekeş içinde bulmuşlardı. "Yönetime katılmak, bir partiyi desteklemek ve siyasi sorunlarda karar vermek mecburiyeti" onlarda şok etkisi yaratmıştı. Bu durumda, değil Kayzer rejimi hatta ondan da bağımsız, daha mücadeleci, daha şanlı yeni bir birliğin hasretini duymaya başladılar ve Üçüncü Reich onların hasretini çektiği bu şeyleri fazlasıyla verdi.

Hitler'in totaliter rejiminin, bir defa yerleştikten sonra bir kitle isyanıyla karşılaşma tehlikesi hiç yoktu. Nazi hiyerarşisi bütün sorumlulukları yüklendiği ve kararları kendisi verdiği sürece halkın ayaklanmasına dair en küçük bir ihtimal dahi yoktu. Eğer Nazi disiplini ve otoriter idaresi gevşemiş olsaydı o zaman tehlikeli bir noktaya varılmış olurdu. De Tocqueville'in bir baskı hükümeti için söyledikleri bütün totaliter rejimler için de doğrudur: "Baskı hükümetleri için en büyük tehlike, bir reform hareketine giriştikleri veya özgürlük eğilimleri göstermeye başladıkları zamandır."

Sağlam bir kolektif topluluğun, kitle hareketlerinden gelecek tehditlerden etkilenmeyeceği ve bunun aksine, çöküntü halindeki kolektif bir topluluğun ise kitle hareketlerinin doğuşu ve gelişmesi için en elverişli ortam olduğu varsayımının diğer bir örneği de, kolektif bir topluluk olarak tanıdığımız ordu ile kitle hareketleri arasındaki ilişkilerde bulunur. Ordudan yeni terhis edilmiş bir kişi, ideal bir potansiyel taraftardır ve bu tip kişileri çağımızdaki bütün kitle hareketlerinin ilk taraftarları arasında görürüz. Bu kişi kendini yalnız kalmış ve sivil hayatin rekabeti içinde kaybolmuş hisseder. Bağımsız kişiliğindeki sorumluluklar ve güvensizlik bütün ağırlığı ile onun omuzlarına çöker. Bu kişi, güvenliğin, arkadaş samimiyetinin ve kişisel sorumluluktan kurtulmanın hasretine kapılır ve etrafındaki özgür toplumun rekabetinden tamamen değişik bir düzenin hayalini kurmaya başlar ve bütün bu aradıklarını, doğmakta olan bir kitle hareketinin kardeşlik ve yeni yaşam vaatleri içinde bulur.

Topluma Uyamayanlar

Topluma uyamayanların hayal kırıklığı çeşitli derecelerde olabilir. Bunlardan birincisi geçici olarak topluma uyamayanlardır ki, bu sınıfa girenler: hayatta yerini bulamamış fakat henüz bulma umudu taşıyanlar; delikanlılık çağındaki gençler; iş bulamamış yüksekokul mezunları; askerlikten ayrılmış olanlar; yeni göçmenler ve benzeri kişilerdir. Bu kişiler huzursuzdur, tatminsizlik içindedir ve amaçlarına ulaşıncaya kadar en güzel yıllarının ziyan olacağı endişesini taşımaktadırlar. Bunlar, aldatıcı bir kitle hareketinin çağrısına kanmaya hazır durumda olmakla beraber, her zaman için vefalı birer taraftar olarak sayılmazlar. Çünkü bunlar kendi özlerinden geri dönülmez bir şekilde uzaklaşmış değildir ve durumları çaresiz derecede

bozuk görmezler. Bu kişiler için amacı ve umudu olan bağımsız bir kişi olma fikrini benimsemek kolaydır. En ufak bir ilerleme ve başarı belirtisi bu kişileri kendileriyle ve dünyayla barıştırır.

Askerlikten ayrılanların kitle hareketlerindeki rolüne Madde 35'te değinilmişti. Uzun süreli bir savaşı, gerek galipler gerek mağluplar için, sosyal bir huzursuzluk döneminin takip etmesi olasıdır. Bunun nedeni, ne savaşın yarattığı vahşet veya ihtirasların serbest kalması, ne de insan hayatı ve servetin böylesine büyük ölçüde ve yersiz ziyan olmasını önleyemeyen sosyal düzene duyulan güvensizliktir. Gerçek neden, ulusal ordulara katılan milyonlarca insanın uzun süre sivil hayattan uzaklaşmış olmasıdır. Sivil hayata dönen askerler, savaştan önceki hayatlarının temposunu tekrar elde etme hususunda güçlükle karşılaşırlar. Barış ve yuva ortamına yeniden uymak, yavaş ve sıkıntılı olur ve bu durumda ülke, geçici bir zemin için de olsa topluma uyamayanlarla dolar.

Bu yüzden, yerleşik bir düzen için savaştan barışa geçiş, barıştan savaşa geçişten daha önemli tehlikeler taşır.

Her koşulda topluma uyamayanlar ise, yapmayı çok istedikleri bir şeyi ya yeteneksizlikleri ya da bedensel ve zihinsel kusurları nedeniyle yapamayanlardır. Diğer alanlarda ne kadar büyük başarılar elde ederse etsinler, bu onları tatmin etmez. Hangi işi ele alsalar, o iş onlar için bir ihtiras olur; fakat asla varacakları noktaya ulaşamazlar ve asla bir noktada duramazlar. Bunların hareket tarzı şu gerçeği gösterir ki, elde etmek amacında olmadığımız şeyi elde etmekle asla doyum sağlayamayız ve kendimizden kaçmaya başladığımızda, mümkün olduğu kadar uzağa kaçarız.

Topluma hiçbir zaman uyamayanlar, kurtuluşu ancak kendinden tamamen sıyrılmakta bulurlar ve genellikle bunun yolunu, bir kitle hareketinin kapalı, kolektif bünyesi içinde kendilerini eritmekte ararlar. Kişisel arzularından, fikirlerinden ve ihtiraslarından vazgeçmek ve bütün güçlerini ölümsüz bir amaç uğruna harcamakla, hiç olmazsa kendilerini hiçbir zaman tatmin edemeyecek olan döner çarktan kurtulmuş olurlar.

Hayal kırıklığına uğramışlar arasında en çaresiz durumda, dolayısıyla en hareketli olanlar, yaratıcı sanat alanında verimsiz çaba harcayanlardır. Eser yazmak, resim yapmak, müzik bestelemek vs. dallarında gerek devamlı başarısız denemelerde bulunanlar, gerekse bu yoldaki eski başarılarından sonra yeteneklerini geri gelmez şekilde kaybedenler, dehşetli bir ihtirasın pençesine kendilerini kaptırırlar. Şöhret, güç, servet ve hatta diğer alanlardaki çok büyük başarıları bile bu kişilerin ihtirasını söndüremez. Hatta kutsal bir amaca bütün kalbiyle bağlanmak dahi, bu kişileri her zaman tatmin etmez. Bunların yatıştırılmamış ihtirası sürüp gider ve böylece, bağlandıkları kutsal amaca hizmetlerinde en şiddetli aşırılar olarak görülürler/

Aşırı Bencil

Aşın benciller hayal kırıklığına kapılmaya meyillidir. Bir kişi ne kadar bencilse, hoşnutsuzluğu da o denli şiddetli olur.

Fanatiklerin en ateşlileri genellikle, doğuştan gelen kusurları nedeniyle veya dış çevre koşullan sonucunda kendilerine güvenlerini kaybetmek zorunda kalmış bencil kişilerdir. Bu kişiler, bencilliklerinin kusursuz yönlerini yetersiz kişiliklerinden ayırıp bunu herhangi bir kutsal amacın hizmetine kanalize ederler. İçine büründükleri kimlik her ne kadar bir sevgi ve alçak gönüllülük taraftarlığı şeklinde görünürse de, bu kişiler için sevmek ve alçakgönüllü olmak imkânsızdır.

İmkânların Çokluğu Karşısında İhtiraslı Olmak

İmkânların çokluğu da, imkânların kıtlığı gibi hayal kırıklığına yol açabilir. İmkânlar sınırsız olduğunda, içinde yaşanılan zamanın değeri azalır. Bu durumda insanlar, “yapılabilecek bu kadar çok şey karşısında benim yaptığım veya yapabileceğim şey devede kulak kalacaktır,” düşüncesine kapılırlar ve bu düşünce onlarda hayal kırıklığı yaratır. Altın arayıcıları, toprak gaspçıları ve diğer çabuk servet peşinde koşanları tahrik eden insafsız kişisel menfaat düşkünlüğü, bu cins bir hayal kırıklığıyla birleştiği zaman, kolektif hareket etmek için büyük bir eğilim meydana gelir. Bu nedenle, vatanseverlik, ırksal dayanışma ve hatta devrim propagandası, önüne pek çok imkânlar serili insanlar arasında, sınırlı imkânlar içinde yaşayan insanlar arasında olduğundan daha fazla taraftar toplar.

Azınlıklar

Yasalar ya da güç merkezleri tarafından ne kadar korunursa korunsun, azınlıklar güvensiz bir durum içindedirler. Bu kaçınılmaz güvensizlik duygusunun yarattığı hayal kırıklığı, kimliğini gizlemeyen bir azınlıkta, kimliğini çoğunluğa karışarak gizlemek isteyen bir azınlığa oranla, daha hafiftir. Kimliğini gizlemeyen bir azınlık, kendini koruyan bir topluluğa ait bir kişidir ve bu aidiyet onu hayal kırıklığından korur. Diğer taraftan, kimliğini değiştirme eğiliminde olan bir azınlık, peşin hüküm ve ayittcılığın baskısı karşısında tek başına kalır. Ayrıca, hafif de olsa, aslını inkâr etmenin verdiği bir tür suçluluk duygusunun yükü altında bulunur. Dindar bir Yahudi, serbest bir Yahudi'den daha az hayal kırıklığı yaşar.

Yine, kimliğini değiştirme eğiliminde olan azınlık bireyler arasında en az başarılı olanlar ile en başarılı olanların (ekonomik ve kültürel alanlarda), orta derecede başarılı olanlardan daha sık hayal kırıklığına uğramaları olasıdır. Çoğunluğa karışmak isteyen azınlıklardan bir kişi başarısızlık durumuna düşünce kendisini o çoğunluğun dışında görmeye başlar ki, bu da kendisinde o çoğunluğa ait olmama duygusunu geliştirir. Buna benzer bir duygu, ekonomik ve kültürel alanlarda çok başarılı olan diğer uçta da görülür. Bir azınlığın servet ve şöhrete ulaşan bireyleri, çoğunluğun girdiği özenli çevrelere girmekte güçlükle karşılaşırlar. Böylece, bu kişilerin azınlık oldukları yüzlerine vurulmuş olur. Bundan başka, açıkça ortada bulunan kişisel üstünlüklerine rağmen çoğunluğa kabul edilmemelerinin ima ettiği aşağılık damgasını kabul etmek, bu kişiler için çok güçtür. Bu yüzden, çoğunluğun kimliğini benimseme eğiliminde olan azınlıklardan en az başarılı olanlarla en başarılı olanların, aldatıcı bir kitle hareketinin başarısına en olumlu tepki gösterenler olması muhtemeldir. İtalyan asıllı Amerikalılar arasında Mussolini'nin devrimini hayranlıkla karşılayanlar en az başarılı olanlarla en başarılı olanlardı; Yahudiler arasında Siyonizmi en benimseyenler en az ve en çok başarılı olanlardır ve Amerika Zencileri arasında en ırkçı olanlar en az başarılı olanlarla en başarılılardır.

Bunalanlar

Bir toplumun, bir kitle hareketine katılmaya ne denli elverişli olduğunun göstergesi, hafiflemeyen bunalımdır. Kitle

hareketlerinin, kendilerinden önceki dönemlere ait açıklamaların hemen hepsinde genel bir bunalımdan bahsedilmiştir ve başlangıç dönemlerindeki kitle hareketlerinin sömürülenlerden ve ezilenlerden ziyade bunalanlar arasından kendilerine taraftar ve sempatizan bulması daha güçlü bir olasılıktır. Kitle ayaklanmalarını kışkırtmakla görevli bir kişi için, halkın can sıkıntısından bunalmış olması, ekonomik ve politik yolsuzluklar içinde kıvranır durumda olması kadar elverişli bir ortamdır.

Bunalım içinde olan insan başta kendi kendinden sıkılır. Değerli bir iş yapmıyor olmak ve anlamsız bir hayat yaşamak, can sıkıntısının başlıca kaynağıdır. Kapalı bir kabile, kilise, siyasi parti ve benzeri bir topluluğun üyesi olduğu için kişisel ayrılığını göremeyecek durumda olan kişiler can sıkıntısına kapılmazlar. Böyle bir topluluğa üye olmamakla kişisel ayrılığının farkında olan bir kişinin, can sıkıntısından kurtulması, ancak kendisini çok meşgul eden bir işe girişmesi veya bir hayat mücadelesi içinde bulunması halinde olur. Eğlence ve sefahat, etkili çareler değildir. Bağımsız bir hayat süren ve yaşam standartları fena sayılmayacak kişiler, eğer faydalı bir iş yapacak yeteneğe veya imkânlara sahip değillerse, hayatlarına amaç ve anlam katmak için hiç umut edilmedik işlere girişebilirler.

Kitle hareketlerinin doğuşunda evde kalmış kızların ve orta yaşını geçmiş kadınların büyük rolü olmuştur. Hatta İslamiyet'in ve Nazi hareketinin ilk gelişmesinde bazı kadınların büyük rol oynadığını görürüz.

Kadınlar için evlenmek, bir kitle hareketine katılmaya benzer imkânlar yaratır, yani onlara hayatta yeni bir amaç, yeni bir gelecek ve yeni bir isim (kimlik) verir. Evde kalmış kızlarla artık evlilikte bir neşe ve tatmin bulamayan kadınların can sıkıntısı, kısırlaşmış ve bozulmuş bir hayatın bunlara kendini hissettirmeye başlamasından doğar. Kutsal bir amaca sarılmak ve enerjilerini bu amacın başarısına adamak yoluyla bu kişiler, amaç ve anlam taşıyan yeni bir hayat bulurlar. Hitler, "macera arayan, boş hayatlarından bıkmış ve artık aşkın tadını çıkaramaz olmuş sosyete kadınlarından"* tam anlamıyla yararlanmasını bilmiştir. Bazı büyük sanayicilerin kanlan, daha kocalan Hitler'in ismini duymadan önce onu malî yönden desteklemişlerdi. İş adamlarının bunalım içindeki eşleri tarafından Büyük

Fransız Devriminden önce oynanan buna benzer bir rolden Miriam Beard şöyle bahseder: “Bunlar can sıkıntısından harap olmuşlar ve boş hayallerin pençesine düşmüşlerdi. Yenilik taraftarlarını gönülden alkışladılar.”

Suçlular

Dini ve devrimci heyecanda olduğu gibi aşırı vatanseverlik de, suçluluk duygusundan kaçmak isteyenlere bir sığınak vazifesi görür. Tuhaftır ki, gerek haksızlık yapan, gerekse haksızlığa uğrayan kişi; gerek günah işleyen gerekse üzerinde günah işlenen kişi, bir kitle hareketine katılmakla kendini lekeli hayatından kurtulmuş gibi hisseder. Gerek pişmanlığın gerekse haksızlığa uğramışlık duygusunun, insanları aynı yönde güdülediği görülmektedir.

Bazen kitle hareketleri, suçlunun ihtiyaçlarına tam olarak cevap vermektedir ve bu, yalnız suçlunun ruhsal sıkıntılarını hafifletmesi bakımından değil, aynı zamanda eğilimlerini ve yeteneklerini uygulama alanına koyması bakımından da uyumluluk sağlamaktadır. Aldatıcı bir kitle hareketinin uyguladığı tekniklerden birisi de, sadık taraftarlarında, tövbekâr olmuş bir suçlunun ruhsal durumunu yaratmaktır. Kitabımızın 3. Bölümünde anlatılacağı gibi, bir kitle hareketinin birlik ve çaba kaynağı olan teslimiyet, bir fedakârlık ve tövbekârlıktır ve bundan da açıkça görülebileceği gibi derin bir suçluluk duygusu olmadıkça tövbe etmeye de gerek yoktur. Burada, diğer yerlerde olduğu gibi, bir kitle hareketinin amaç olarak uyguladığı teknik, halka önce bir bozukluk aşılamak, sonra da o kitle hareketini, bu bozukluğun tedavi yolu olarak halka sunmaktır. Bir Amerikalı rahip, “çoğunluğu gerçek bir suçluluk duygusu taşımayan halka, bir kurtarıcının geleceğini vaaz eden Amerikan din adamının işi ne kadar zordur” diye yakınmaktadır. Etkili bir kitle hareketi, günah fikrini iyice besler ve bireyci kişiyi yalnız aciz ve kısır olarak tarif etmez fakat onu aşağılık bir insan olarak da görür. İtiraf ve pişmanlık ifadesi, bir kişiyi kişisel özellik ve farklılıklarından sıyırmak içindir ve kurtuluş, bir kişinin kendisini belli bir topluluğun kutsal birliği içinde kaybetmesiyle elde edilir.

Suçluya karşı bir şefkat duygusu vardır ve bütün kitle hareketleri suçluyu kazanmak için onun etrafında devamlı

kur yaparlar. İkinci Haçlı Seferinin güçlü hatiplerinden St Bernard, asker toplamak için çağrısını şöyle yapmıştı: "Tanrının en büyük lütfudur ve ne paha biçilmez bir kurtuluş fırsatıdır ki Tanrı, katilleri, ırz düşmanlarını, dolandırıcıları, yalancı şahitleri ve her türlü suç işleyenleri, masum kişiler gibi, kendi hizmetine çağırmaktadır." İdeolojik "sapık"lara karşı insafsız olmakla beraber, devrimci Rusya dahi, adi suçlulara aynı şefkati göstermiştir. Kutsal bir amacı kucaklayan suçlu kişinin, yaşamını can ve mal güvenliği endişesine düşmüş bir kişiden daha kolaylıkla tehlikeye atacağı ve kutsal amacın savunmasında daha aşırılığa gideceği kuvvetle muhtemeldir.

Suç bir dereceye kadar, kitle hareketlerinin yerine geçer. Kide hareketlerinin (ister ulusal, ister dini ya da devrimci olsun) yüceleştiği durumlarda adi suçların azaldığı görülmüştür.

BÖLÜM III

Birlikte Hareket ve Nefsinden Fedakârlık

Önsöz

Bir kitle hareketinin canlılığını sağlayan, onun taraftarlarındaki "birlikte hareket ve nefsinden fedakârlık" etme isteği ve eğilimidir. Bir kitle hareketinin başarısını, onun öğretisine, propagandasına, liderliğine veya vahşetine bağladığımız takdirde, gerçekte bu başarıyı o kitle hareketinin birleştirici elemanlarına ve nefsinden fedakârlığı telkin için kullandığı araçlara bağlıyoruz demektir. Kitle hareketlerinin başlıca uğraşısının, birlikte hareket etmeyi ve nefsinden fedakârlığı sağlayacak bir yöntem geliştirmek ve bunu devam ettirmek olduğunu kabul etmedikçe bir kitle hareketinin karakterini anlamak imkânsızdır. Böyle bir yöntemi bilmek, aktif bir kitle hareketinin karakteristik davranışlarından çoğunun muhakeme tarzını kavramak demektir. İstisnalar hariç, devamlı olarak nefsinden fedakârlık ve kapalı bir birlik yaratmak ve bu birliği yürütmek isteyen herhangi bir grup ya da topluluk, genellikle bir kitle hareketinin özelliklerini taşır. Diğer yandan, bir kitle hareketi, kolektif kapalılığını gevşetip, faaliyetini devam ettirmek için kişisel çıkarları teşvik ederse, kendisini diğer tıp topluluklardan ayıran özelliklerinin

çoğunu kaybetmek zorunda kalır. Demokratik bir ulus, batış ve refah zamanlarında az çok bağımsız bireylerden meydana gelen kurumlaşmış bir topluluktur. Diğer taraftan, bir ulusun varlığının tehdit altında bulunduğunda ve halkın birlik ve fedakârlık duygulan güçlendirilmek istendiğinde, bütün ulus bir kitle hareketi karakterine bürünür. Aynı şey dini ve devrimci yapılar için de geçerlidir: Bir kitle hareketi durumuna geçip geçemeyecekleriyse, ortaya attıkları öğretiden ziyade, fedakârlık ve beraberlik sağlamak için giriştikleri çabanın derecesine bağlıdır.

Önemli olan nokta şudur ki, hayal kırıklığına uğramış kişilerde beraberlik ve fedakârlık eğilimleri kendiliğinden doğar. Bu nedenle, hayal kırıklığına uğramış kişilerdeki bu eğilimlerin iç yüzünü anlamak ve bu eğilimleri teşvik edebilecek teknikleri bulmak mümkündür.

Hayal kırıklığına uğramış kişilerin sıkıntısı nedir? Bu sıkıntı, kendini çaresiz bir şekilde kusurlu görmekten ileri gelmektedir. Bu kişilerin başlıca isteği kendinden kurtulmaktır ve bu istek birlikte hareket etme ve fedakârlık şeklinde ortaya çıkar. Hayal kırıklığı sadece beraberlik ve fedakârlık isteği yaratmaz, aynı zamanda bunları gerçekleştirecek mekanizmayı da yaratır.

Bu kitabın 44. - 63. maddelerinde halkı birlikte hareket etmeye ve fedakârlığa teşvik etmek istediğimiz zaman, insanların kendi nefislerinden uzaklaşmalarını sağlamak için neler yapabileceğimiz tartışılacaktır.

Kitabın bu bölümünde okuyucu, söylediklerimizin birçoğuna belki kızacak, birçok konunun abartıldığını ve yine birçok konudan da hiç bahsedilmediğini düşüne-çektir. Fakat bu kitap tam kapsamlı bir ders kitabı değildir. Bu bir düşünceler kitabıdır ve yeni görüşler ve yeni sorular ortaya çıkmasına yardım ettiği sürece yan gerçeklerin ele alınmasından kaçınılmamış tır.

Fedakârlık ve birlikte hareket etme kapasitesinin neredeyse doğru orantılı olduğu görülmektedir. Eğer bir grup, ölümü küçümsüyorsa, o grubun sıkı örgülü ve birlikçi olduğu sonucuna varmamız yanlış olmaz. Diğer yandan, kapak bir grubun bir üyesi ile karşılaştığımız zaman, onun ölümü küçümseyen bir kişi olduğunu görmemiz ihtimal dâhilindedir.

Bu nedenle, insanları birleştirici her faktör fedakârlığı artırdığı gibi, her fedakârlık da birleştirici bir faktör olur.

Nefsinden fedakârlık konusunu ele alan 44. - 63. maddelerde uygulanan planı kısaca açıklamak yerinde olur: Bir insanı savaşmaya ve ölmeye hazır duruma getirme tekniği, o insanın kişiliğini bedeninden ayırmaktan ibarettir. Diğer bir ifadeyle onun kendi gerçek kişiliğine sahip olmasını önlemektir. Bu işlem, o kimsenin kapalı kolektif bir topluluğun içinde eritilerek o topluluğa uydurulmasıyla;[2] ona hayali bir kişilik tanımak yoluyla;[3] şimdiki zamanın küçümsenmesini ona aşılamak ve onun ilgisini henüz var olmayan şeylere kaydırmak yoluyla; onunla gerçek arasına bir perde (öğreti) germek yoluyla; ihtiraslar en-jekte ederek o kimse ile nefsi arasındaki dengeyi önlemek (aşınlaştırmak) yoluyla yapılabilir.

Fedakârlığı Artıran Etkenler

Kolektif Bir Topluluğun Kimliğini Taşımak

Bir insanın nefsinden fedakârlık etmesi için, onun bireysel kimliğinden ve kendine özgü farklılıklarından ayrılması gerekir. Kişi doğum ve ölüm arasına sıkışmış bir birey olmaktan; bir George, Hans, bir Ivan ya da Tadao olmaktan vazgeçirilmelidir. Bunu sağlamak için uygulanacak en etkili yol, kişiyi kolektif bir kimlik içinde asimi-le etmektir. Asimile edilmiş kişi, kendini ve başkalarını birer birey olarak görmez. Kendisine kim olduğu sorulduğunda onun otomatikman vereceği cevap kendinin bir Müslüman, bir Alman, bir Rus, bir Japon, bir Hıristiyan olduğu ya da bir ailenin veya kabilenin üyesi olduğudur. Bağlı olduğu kolektif topluluktan ayrı bir amacı, değeri ve kaderi yoktur ve bu topluluk yaşadığı sürece onun için gerçek bir ölüm yoktur.

Diğer taraftan hiçbir aidiyet duygusu bulunmayan bir kişi için önemli olan tek şey hayatta kalmaktır. Hayat, hiçliğin sonsuzluğunda tek gerçek olan şeydir ve bu kişi hayata utanmak nedir bilmez bir umutsuzlukla yapışır.

Kişisel farklılıklar tamamen yok edilmelidir. Kişi bazıları saçma da olsa birtakım ritüeller yardımıyla cemaate, kabileye, siyasi partiye yeni yakınlıklar kurmalıdır. Bu kişinin mutluluğu ve mutsuzluğu, övünmesi ve güvenmesi, kendi görüş ve yeteneklerinden değil, bağlı olduğu grubun

kapasitesinden ve geleceğinden doğmalıdır. Her şeyden önce, bu kişi kendi ni asla yalnız his s etmemelidir. Issız bir adada tek başına olsa bile, bağlı olduğu grubun gözlerinin kendi üstünde olduğunu hissetmelidir. O kişi için grubun dışına çıkarılmış olmak, hayatının yok olmasıyla eşit sayılmalıdır.

Şüphesiz ki bu ilkel bir durumu yansıtmaktadır ve bu gibi durumların en açık örnekleri, ilkel kabileler arasında görülür. Kitle hareketleri bu tip ilkel yöntemleri geçerli kılmaya çalışmaktadırlar ve çağımızın kitle hareketlerinin bizi ilkelliğe döndürmek için çaba harcadıklarını düşünmek, hayali bir iddia sayılmamalıdır.

Zorbalığa karşı koyma gücü, bireyin, bir grubun kimliğini taşımasından doğmaktadır. Nazi toplama kamplarında en çok karşı koyan kişiler, bir siyasi partinin (Komünist Partisinin) veya kilisenin (papaz ve rahipler) üyesi olanlarla, sıkı örgütlü ulusal bir grubun üyesi olanlardı. Bireyci kişiler, milliyedeti ne olursa olsun, boyun eğmişlerdir. Batı Avrupa Yahudisi, en savunmasız durumda olduğunu ortaya koymuştur. Yahudi olmayan Avrupalıların acımasızlığına uğramış olması ve Yahudi cemaati ile yaşamsal bağlarından yoksun bulunması nedeniyle, kendine işkence edenlerin karşısında tek başına kalmıştı — bütün insanlık tarafından unutulmuş olarak. Böylece şu gerçek ortaya çıkmaktadır ki, Ortaçağda Yahudilerin içinde yaşamaya mecbur edildikleri mahalleler (gettolar) onlar için bir hapishane olmaktan çok, bir kale idi. Yahudi mahallelerinin kendilerine sağladığı o güçlü birlik duygusu olmasaydı, Yahudiler o karanlık dönemlerin zulmüne imanlarını bozmadan dayanamazlardı. Ortaçağın zulmü, İkinci Dünya Savaşı'nda kısa bir süre için geri geldiğinde Yahudi'yi bu eski savunmasından yoksun olarak yakaladı ve onu ezdi.

Buradan çıkarılması gereken sonuç şudur ki, bir kişinin, işkenceyle veya yok edilmeyle karşı karşıya kaldığında kişisel gücüne güvenmesi imkânsızdır. Onun tek güç kaynağı kendi kendisi olmak değil, güçlü, görkemli ve yıkılmaz bir grubun parçası olmaktır. Bu açıdan bakıldığında inanç (iman) genellikle bir kimlik kazanma işlemidir ve bu işlemle kişi, kendi kendisi olmaktan vazgeçerek ölümsüz bir şeyin bir parçası olur. Bir dinin, ulusun, ırkın, siyasi partinin veya ailenin kaderine olan inanç, insanlığa olan inanç, gelecek nesillere olan inanç, yok edilme durumuyla karşılaşmış olan

benliğimizi bu ölümsüz şeye bağlamaktan başka bir şey midir?

Bu müthiş cesaret kaynağına önem veren çağımızın totaliterist liderlerinin, bu kaynaktan sadece taraftarlarının maneviyatını çelikleştirmek için değil, aynı zamanda muhaliflerinin maneviyatını kırmak için de yararlanmış olduklarını görmek dehşet vericidir. Stalin eski Bolşevik liderlerini temizlemek için giriştiği eylemde* bütün hayatları boyunca Komünist Partisine hizmet etmiş olan mağrur ve cesur liderleri Komünist Partisinin ve Rus kitlelerinin kimliğini taşıma imkânlarından tamamen yoksun bırakmak yoluyla, birer korkak dalkavuğa çevirmeyi başarmıştır. Bu eski Bolşevikler, uzun bir süreden beri Rusya dışındaki insanlıkla bütün ilişkilerini kesmişlerdi. Gerek "geçmişe" gerekse hala kapitalistler tarafından yeni şekillere uydurulabilecek olan "tarihe" nefretle bakmaktaydılar. Tanrıyı da inkâr etmişlerdi. Bu liderler için ne geçmiş ne de gelecek vardı; Rusya ile Komünist Partisi dışında ne bir anı ne de bir zafer vardı. Şimdi ise bütün bunları Stalin geri verilmez şekilde eline almıştı. Bu eski Bolşevik liderler, Buharin'in dediği gibi kendilerini, "hayatın cevherini teşkil eden her şeyden yoksun bırakılmış" hissettiler.

Stalin'in gizli polisi önünde korkan ve dalkavuklaşan bu aynı kişiler, Stalin tarafından affedildikten sonra, Nazi orduları karşısında eşsiz kahramanlıklar gösterdiler. Tezat teşkil eden bu davranışlarının nedeni, Stalin polisinin Alman ordularından daha zalim oluşu değil, Stalin'in polisi karşısında kendilerini sıradan bir Rus vatandaşı olarak gören bu kişilerin Almanlar karşısında kendilerini şanlı bir geçmişe ve şanlı bir geleceğe sahip büyük bir ırkın üyesi olarak görmeleridir.

Aynı şekilde Yahudilerin durumuna bakılırsa, bunların Filistin'deki davranışlarını Avrupa'daki davranışlarına bakarak önceden kestirmek mümkün olamamıştı. Filistin'deki emperyalist İngiliz yöneticilerin politikası mantık yönünden sağlam olmakla birlikte işin iç yüzünü kavrayamamış bir politikaydı. Bu yöneticiler, "Hitler altı milyon Yahudi'yi ciddi bir dirençle karşılaşmaksızın yok etmeyi becerdiğine göre 600.000 Yahudi'yi Filistin'de idare etmek zor olmasa gerektir," diye düşündüler. Buna rağmen, Filistin'e yeni gelmiş oldukları halde Yahudilerin gözü pek,

inatçı ve becerikli bir düşman olduğunu gördüler. Avrupa'daki Yahudi, düşmanlarının karşısında yalnız, tecrit edilmiş bir birey ve bir hiçliğin sonsuzluğunda yüzen yaşamın ufacık bir parçasıydı. Filistin'de ise, artık kendisini bir insan atomu olarak değil, arkasında unutulmaz bir geçmişi ve önünde olağanüstü bir geleceği bulunan bir ırkın üyesi olarak görüyordu.

Kremlin'deki teorisyenler, Rus kitlelerinin itaatkârlığını devam ettirmek için bunların Rusya dışındaki herhangi bir kolektif grubun kimliğini taşıma imkânından tamamen yoksun bırakılması gerektiğini herhalde bilirler. Demir perdenin amacı, casus ve sabotajcıların içeri sızmasını önlemekten çok, Rus halkının dış dünyayla temas etmesini —fikri temas dâhil- önlemektir. Bu perde hem maddi hem de psikolojiktir. Her türlü göç imkânının — yabancılar ile evlenen Rus kadınları dâhil- tamamen ortadan kaldırılmasındaki amaç, Rusların aklındaki dış dünya hayallerini bulanıklaştırmaktır. Başka bir ülkeye kaçmak, ancak başka bir gezegene kaçmak kadar ihtimal dâhilindedir. Psikolojik engel de aynı derecede önemlidir: Kremlin'in Rus halkına propaganda yoluyla telkin etmeye çalıştığı konu, kutsal Rusya'nın sınırları dışında değeri ve ölmezliği olan, hayranlık ve saygıya layık bulunan ve kimliğini taşımaya değerli olan hiçbir şey yoktur.

inandırmak

Ölmek veya öldürmek, büyük bir törenin veya dramatik bir oyunun bir sahnesi durumunda somutlaştığında kolay görünür. Gözünü kırpmadan ölümün karşısına çıkabilmek için şu veya bu şekilde bir inandırma gereklidir. Gerçek nefsimiz için, ne bu dünyada ne de öbür dünyada uğrunda ölmeye değecek hiçbir şey yoktur. Ne zaman İd biz kendimizi sahnede rol yapan bir aktör (yani, gerçek olmayan kişi) gibi görürsek ancak o zaman ölüm, korkunçluğunu kaybeder ve bir inandırma hareketi olur. Başarılı bir liderin en önemli başarılarından biri, taraftarlarında muhteşem bir görev yaptıkla-n hayalini yaratmak yoluyla, ölmenin ve öldürmenin acı gerçeğini maskelemektir.

Hitler seksen milyon Alman'a üniformalar giydirerek, onlara muhteşem ve kanlı bir opera oynatmıştır. Bir açık hava tuvaletinin yapımı bile bir fedakârlık konusu olan Rusya'da hayat, kırk yıldan beri kesiksiz bir heyecanla devam eden bir

drama olmuştur ve sonu da henüz belli değildir. Londra halkı bomba yağmuru altında kahramanca hareket etmiştir, çünkü Churchill onları kahramanlık kalıbına sokmuştur. Bunlar kahramanlık rollerini, büyük bir seyirci topluluğu önünde, yangın alevleriyle aydınlanmış bir sahnede, top gürlemesi ve bomba ıslıklarından meydana gelen bir müzik eşliğinde oynamışlardır. Bireysel ayrılıkların yaygın olduğu bugünkü dünyamızda, herhangi bir genel fedakârlığın tiyatro benzeri bir okus pokus ve havai fişekler olmaksızın yapılabilip yapılamayacağı şüphelidir. Bu nedenle, İngiltere'de bugünkü İşçi Partisi hükümetinin, her İngiliz'den fedakârlık isteyen sosyalizasyon programını, sosyalist İngiltere'nin renksiz sahnesinde nasıl gerçekleştirdiğini görmek güçtür. İngiliz sosyalist liderlerinden çoğunun rol yapma kabiliyetsizlikleri, onların dürüstlüğünün ve aydın karakterinin bir işaretidir; fakat bu, onların hayatlarındaki baş amaç olan ulusallaştırma çalışmaları için bir engel teşkil etmektedir.[4]

Ölme ve öldürme işinde rol yapmanın gerekliliği, askeri kuvvetlerde özellikle ortaya çıkmaktadır. Bunların üniformaları, sancakları, işaretleri, resmigeçitleri, bandoları ve törenleri, askerleri et ve kemik olan nefislerinden ayırmak ve hayat-ölüm gerçeğinin dehşetini maskelemek içindir. Savaş meydanı ve savaş sahnelerinden hep söz edilir. Komutanlar savaş düzenine geçtikleri zaman, kendi askerlerine bütün dünyanın gözlerinin onların üstünde olduğunu, atalarının onlara baktığını ve gelecek nesillerin onları her fırsatta anacağını devamlı olarak hatırlatırlar.

Şan ve şöhret genellikle bir aktör-seyirci ilişkisi mahiyetindedir. Etrafta bize bakan seyirciler bulunduğu açıkça belli değilse, şöhret için çaba sarf etmeyiz. Kahramanca işler yapmak yoluyla başkalarının gözünde yaratmak istediğimiz "ölümsüz hayali benliğimiz" uğruna, geçici gerçek benliğimizi feda etmeye hazırızdır.

Kitle hareketlerinin uygulanmasında inandırma etkeni, belki de bütün diğer etkenlerden daha uzun süreli bir rol oynar. İnanç ve ikna edici ya da zorlayıcı güç kaybolduğu zaman, inandırma etkeni yaşamaya devam eder. Hiç şüphesiz ki resmigeçitleriyle ve diğer birçok törenleriyle bir kitle hareketi, herkesin kalbinde bir duygu uyandırır. En aklı başında bir kişi bile, büyük törenlerin etkileyici havasına kendini kaptırır.

Gerek seyredenlerde, gerekse törene katılanlarda bir neşe, bir içine sığamama duygusu belirir. Törenin ihtişamı karşısında hayal kırıklığına uğramış kişilerin, kendi kendine yeterli kişilerden daha fazla duygulanması mümkündür. Yetersiz benliklerinden kaçmak veya bu benliklerini kamufle etmek isteği, hayal kırıklığına uğramış kişilerde bir rol yapma yeteneği oluşturur ve büyük törenlerin içinde bulunma eğilimini artırır.

Şimdiki Tamantn Gölden Düşürülmesi

Bir grup hareketi başlangıçta, geçmişe karşı şimdiki zamanın savunmasını yaparmış gibi kendini tanıtır ve yerleşmiş kurum ve kuruluşları ve imtiyazları, ihtiyar ve iktidarsız geçmişin bakir bir "şimdiki zamanca tecavüzü şeklinde görür. Fakat şimdiki zamanı, boğazına sarılmış olan bu "geçmişlin parmaklarından kurtarmak için çok güçlü bir birliğe ve sınırsız fedakârlığa ihtiyaç vardır. Bu demektir ki, "şimdiyi kurtarmak amacıyla geçmişle savaşmaya davet eden kişiler, şimdinin nimetlerinden yararlanma imkânlarını feda etmeye hazır olmalıdır." Bu teşebbüsteki çelişmezlik açıkça görülmektedir. Bu nedenle, hareket bir defa hız kazandıktan sonra davanın öneminin başka noktaya kaydırılması kaçınılmaz olur. Şimdiki zaman (yani ilk hedef) sahneden atılır ve onun yerine gelecek nesiller sahneye konur. Bu kadarla da kalmaz ve şimdiki zaman, sanki geçmişe bulaşmakla kirlenmiş bir şeymiş gibi arka plana atılır. Böylece savaş çizgisi, olmuş ve olmakta olanlar ile henüz olmamış olanlar arasına kaydırılır.

Bir kişinin hayatını kaybetmesi demek, şimdiki zamanı yaşamaması demektir; o halde, eğer şimdiki zaman kötü ve değersiz ise, kaybedilen şey de fazla bir şey değildir.

Bir kitle hareketi, şimdiki zamanı sadece kötülemekle kalmaz, ayrıca onu kasten kötüleştirir. Asık suratlı, haşin, dik ve duygusuz bit kişilik modası yaratmaya çalışır. Zevkin ve konforun aleyhinde konuşur ve insafsız ve hoşgörüsüz hayatı över. Basit eğlenceyi basit olarak görür; hatta kötü gözle bakar ve kişisel mutluluk elde etmek için yapılan çabaların ahlaksız olduğunu ileri sürer. Bir kişinin kendini eğlendirmesi, düşmanla (yani şimdiki zamanla) işbirliği yapması demektir. Çoğu kitle hareketlerince, dünya nimetlerinden yüz çevrilmesi için yapılan propagandanın başlıca amacı, şimdiki zamanın değerini düşürmektir. Zevk

alma aleyhinde açılan bu kampanya, sanki ahtapot gibi "şimdi"ye yapışmış olan kollan yapış-tıklan yerden sökmek için harcanan çabadır.

Bir kitle hareketinin ortaya koyduğu amaçların birçoğundaki uygulama imkânsızlığı, "şimdi"ye yönelik kampanyanın bir parçasıdır. Mümkün olan, kolay olan ve uygulanabilen şey "şimdi"nin bir parçasıdır. O halde, uygulanabilecek bir önerinin ortaya konması, bizde "şimdi"ye karşı uzlaştırıcı duygular yaratabilir. Bir kitle hareketinin bir sır havası içine bürünmesi de, "şimdi"yi değersiz gösterme araçlarından biridir. Bir kitle hareketine göre şimdiki zaman, altımızdaki ve üstümüzdeki "bilinmeyen şeyler" evreninin soluk ve çarpık bir yansımasıdır. Şimdiki zaman bir gölgedir, bir hayaldir.

Daha iyi bir gelecek umudunu sağlamadan, şimdiki zamanı etkili bir şekilde değerden düşürmek imkânsızdır. İçinde yaşadığımız devrin kötülüklerinden ne kadar yakınırsak yakınalım, eğer geleceğin önerdiği ihtimal şimdinin daha da kötüleşmesi veya şimdinin aynen devam etmesi olacaksa, mevcut düzenle uzlaşma eğilimimiz kaçınılmaz olur; bu bizim için zor olsa bile.

Bütün kitle hareketleri, şimdiyi, "parlak bir geleceğin başlangıç aracı olarak tarif etme yoluyla değerden düşürürler; şimdiki zaman, onlarca, büyük mutluluk devrinin eşiğindeki paspastır; bir sosyal devrim hareketine göre şimdiki zaman, Ütopya'ya giden yoldaki küçük bir ara istasyondur ve bir milliyetçi harekete göre, son zaferden önceki soysuz bir maceradır.

Şüphesiz bir gerçektir ki, parlak bir gelecek düşüncesinin ortaya koyduğu "umut", cesaret vermek ve kendini unutmak bakımından güçlü bir kaynaktır; hatta bu, şimdiki zamanın gözden düşürülmesiyle yaratılmak istenen kaynaktan daha güçlüdür. Bir kitle hareketi, yerleşmiş kuruluşlar ve imtiyazlarla bir ölüm-kalım uğraşına girişmiş olmasa bile, taraftarlarının aklını ve kalbini gelecek üzerinde toplamaya mecburdur. Umut olmaksızın, karşılıklı fedakârlık ve işbirliği yapmak imkânsızdır. Her şey bugünden ibaret olduğu zaman, elimize geçirebileceğimiz her şeye sıkıca yapışır ve onu elden bırakmak istemeyiz. Diğer yandan, her şey ileride ve henüz gelmemiş durumda olduğu zaman, elimizdekileri başkalarıyla paylaşmak bize zor gelmez. Umut içinde yüzen bir siyasi

partinin üyelerinin davranışlarıyla umut kaybolduktan sonraki davranışları arasındaki fark, işbirliği ve beraberlik ruhunun, umuda ne derece bağlı olduğunu çok defa göstermiştir. Umutsuz kalan kişiler arasındaki beraberlik bağları kopar ve bu kişiler kendi kişisel çıkarları peşine düşerler. Umudun olmadığı koşullarda yaşayan ortak bir ıstırap, kişilerde beraberlik ve karşılıklı fedakârlık yaratmaz. Eski Mısır'da esir olarak yaşayan ve şiddetli baskı altında ezilmekte olan Yahudiler, birbiriyle kavga eden, çekişen bir insan kalabalığı idiler. Bu insanları birbirine bağlamak ve tek vücut olmalarını sağlamak için Musa peygamber onlara bir vaat edilmiş toprak umudu vermek zorundaydı. Buchenwald toplama kampında umutsuzluk içinde bulunan otuz bin kişi herhangi bir beraberlik ve birlikte hareket eğilimi göstermemişlerdi ve herhangi bir fedakârlığa hazır olduklarına dair bir belirti de yoktu. Orada, özgür toplumların en ilkel ve en kötü olanlarındakinden daha insafsız bir egoizm ve hırs yürütülmekteydi. "Birbirine nasıl yardımcı olabileceklerini düşünecekleri yerde, bütün zekâlarını birbirlerine üstünlük kurmak ve baskı yapmak için kullanmışlardır."

Geçmişin ihtişamı, şimdiki zamanın küçük düşürülmesi için bir araç olarak kullanılabilir. Fakat umutlu bir geleceğe bağlanmadığı takdirde, geçmişin abartılı bir şekilde ortaya konulması, bir kitle hareketinin istediği gözü pek davranışlardan daha çok, temkinli davranışlara neden olur. Diğer yandan, şimdiki zamanı, parlak bir geçmişle parlak bir gelecek arasında sadece bir bağlantı olarak göstermek kadar küçük düşürücü başka bir yöntem yoktur. Bu nedenle, her ne kadar bir kitle hareketi başlangıç döneminde "geçmişe" arkasını dönerse de, sonradan uzaktaki parlak bir "geçmiş"in varlığını renkli ve abartılı bir şekilde ortaya koyar. Dini kitle hareketleri, insanın yaradılışına kadar giderler; sosyal devrim hareketleri, insanların özgür, eşit ve bağımsız oldukları parlak devirlerden bahsederler; milliyetçi hareketler, geçmişteki yücelikleri tekrar canlandırır veya bunları icat ederler. Geçmiş ile bu şekilde meşgul olmak, sadece kitle hareketinin meşru olduğunu veya eski düzenin meşruluğunu kaybettiğini göstermek arzusundan değil, aynı zamanda "şimdi"nin geçmişle gelecek arasında önemsiz bir geçitten ibaret olduğunu ortaya koymak içindir.

Tarihi gerçekleri içinde duymuş olmak, kişide devamlılık anlayışı yaratır. Geçmişi ve geleceği hayalinde iyice canlandırmış olan kesin inançlı kişi, kendisini, geriye ve ileriye doğru sonsuz uzayan bir şeyin parçası olarak görür - sonsuzluğa giden bir parça. "Şimdi"nin, dolayısıyla kendi hayatının kaybedilmesi onda önemsizleşir. Dahası, geçmişin ve geleceğin berrak bilinirliği şimdinin gerçekliğini talan etmektedir. Şimdi'yi bir gösterinin ya da bir kortejin parçasıymış gibi gösterir. Kide hareketinin takipçileri kendilerini trampet sesleri eşliğinde konfetiler altında yürüyormuş gibi görürler. Kendilerini geçmiş ve gelecek nesillerin engin kalabalığına oynanan yürekleri dağlayan bir tiyatro oyununun parçası olarak hissederler. Kendileri değillerdir, bir rolü oynayan aktörlerdir onlar; sergilenen ise bir performanstır ancak. Hatta ölümü de bir jest, bir inanma eylemi olarak görürler.

Şimdiki zamanı gözden düşürmek için yapılan davranışlar, ileride doğacak olayları önceden görme yeteneğini arttırır. Hayatından memnun olanlardan, iyi bir kâhin çıkmaz. Diğer taraftan, "şimdi" ile savaş halinde olanların bir gözü değişiklik tohumlarında ve başlangıç nüvelerindedir.

İyi bir hayat yaşamak bizi önemli değişiklik imkânlarını görmeyecek şekilde körleştirir. Sağduyu diye isimlendirdiğimiz pratik görüşümüze dayanırız. Zevkli ve güvenli bir hayatın maddiliği, diğer gerçekler ne kadar yakınımıza gelmiş olursa olsun, onları bize bulanıklaştırır ve sanki birer hayalmiş gibi gösterir. Böylece, "değişiklik" ayağını içeriye attığı zaman, bu pratik görüşlü kişileri habersiz yakalar ve onları mevcut olmayan şeylere tutunmuş hayalciler durumuna düşürür.

Diğer taraftan, "şimdi"yi reddedip gözlerini ve kalplerini ilerideki şeylere yöneltmiş olanlar, ileride gelecek fayda ve tehlikelerin şimdiden gelişmekte olan tohumlarını görme yeteneğine sahiptirler. Bu nedenle, hayal kırıklığına uğramış kişiler ve kesin inançlılar, şimdiki dengenin devamını isteyenlere oranla daha iyi kehanette bulunurlar. "Aşırılar genellikle, geleceğin gereklerini daha iyi kavrarlar."

Muhafazakârların, liberallerin, şüphecilerin, radikallerin ve reaksiyonerlerin; şimdiki, gelecek ve geçmiş zamana yönelik tutumların karşılaştırılması ilgi çekicidir.

Muhafazakâr, “şimdi”nin daha ida iyileştirileceğine inanmaz ve geleceğe, şimdiki görüşüne uygun bir biçim vermeye çalışır. Onun geçmişle ilgisi şimdiyi güven altına almak içindir. Şüpheci de muhafazakâra çok benzer. Şüpheciye göre şimdiki zaman, olmuş ve olacak şey-letin toplamıdır. Liberallere göre şimdiki zaman, geçmişin meşru çocuğudur ve daha iyi bir geleceğe doğru devamlı olarak büyümekte ve gelişmektedir; öyle ki, onlara göre şimdiki zamana zarar vermek geleceği sakatlamak anlamına gelir. Buna göre, her üçü de şimdiki zamanı desteklemektedir ve tahmin edileceği gibi, nefsinden fedakârlık fikrini benimsemekte istekli değildirler. İçlerinde nefsinden fedakârlığa karşı tutumunu en iyi ifade eden şüphecidir: “ .. .çünkü yaşayan köpek ölmüş aslandan daha iyidir. Yaşayanlar öleceğini bilir, fakat ölüler hiçbir şey bilmez... Ve ölülerin bu gökyüzünün altında yapılan hiçbir şeyden alacakları herhangi bir pay yoktur.”

Radikaller ve gericiler şimdiki zamandan nefret ederler ve onu doğru yoldan çıkmış ve şakadanmış olarak görürler. Şimdiki zamanda yollarına devam için gerekirse acımasız ve gözü pek olurlar ve nefsinden fedakârlık etme fikrine taraftardırlar. Radikaller ile gericiler arasındaki fark nedir? Bunlar arasındaki başlıca fark, insan doğası hakkmdaki görüşleri arasındaki farktır. Radikaller, insan doğasının sonsuz bir şekilde mükemmelleştirile-bileceğine inanırlar. Onların bu amacına göre, insanların çevresini değiştirmek ve ruhlarına yeni bir şekil vermek yoluyla bir toplum yepyeni bir kalıba sokulabilir. Gericiler, insanın içinde keşfedilmemiş bir iyilik potansiyeli bulunduğuna inanmazlar. Bunların inancına göre, eğer dengeli ve sağlıklı bir toplum meydana getirilmek isteniyorsa, böyle bir toplum, geçmişte denenmiş ve iyi olduğu ispatlanmış bir modele uygun olmalıdır. Gericiler için “gelecek”, tamamen yeni bir düzen değil, eski düzenin restorasyonu olmalıdır.

Gerçekte, radikal ile gerici arasındaki sınır çizgisi her zaman aşikâr değildir. Gerici, kendi idealindeki “geçmiş”i tekrar yaratma durumuna geldiği zaman radikalist görüşler ortaya koyar. Onun hayal ettiği geçmiş, gerçeğe dayanmaktan çok, olmasını arzu ettiği geleceğe dayanır. O, geçmişi onarmaktan daha çok, yeni şeyler ortaya koyar. Buna benzer bir davranış değişikliği, kendi yenidünyasını kurmakta olan radikalde de görülür. Radikal, şimdiki düzeni reddettiği ve tahrip ettiği için, kuracağı yenidünyasını geçmişteki bir noktaya

bağlamak zorunda kalır. Eğer yenidünyasını şekillendirirken şiddet kullanmak zorunda kalırsa, insan doğası hakkındaki görüşü kararmaya ve gericinin görüşüne yaklaşmaya başlar.

Gericilik ile radikalizmin birleşmesi özellikle, milliyetçiliğin yeniden canlandırılması hareketine girişmiş olanlarda göze çarpar. Hindistan'da Gandi taraftarlarıyla Filistin'deki Siyonistier hem geçmişi yeniden canlandırmışlar, hem de geçmişte benzeri bulunmayan bir Ütopya yaratmışlardır. Peygamberler de gericilik ve radikalizmin bir karışımı olmuşlardı; verdikleri vaazlarda hem eski inançlara dönmeyi hem de yeni bir dünya ve yeni bir hayat kurmayı vaat etmişlerdir.

Bir kitle hareketinin şimdiki zamanı gözden düşürmek yoluyla hayal kırıklığına uğramışların eğilimlerini desteklediği ortadır. Hayal kırıklığına uğramış kişilerin şimdiki zaman aleyhindeki konuşmalarını dinlediğimiz zaman bizi hayrete düşüren nokta, onların böyle konuşmaktan aldıkları büyük zevktir. Böylesine bir zevkin, sadece şikâyetlerini anlatabilme fırsatı bulmuş olmaktan doğması imkânsızdır. Bunun daha başka nedenleri olmalıdır. Hayal kırıklığına uğramış kişiler, şimdiki zamanın düzelmez kötülükleri hakkında akıllarına gelen her şeyi söylemek ve onu aşağılamak yoluyla, başarısızlıklarından dolayı duydukları hisleri yumuşatırlar. Sözlerini şu anlama getirmek isterler; "Değersiz görülen ve ziyan olan yalnız biz değiliz, fakat içinde yaşadığımız bu zamanda en başarılı ve mutlu olanlarımızın da hayatı değersizdir ve ziyan olmaktadır." Bunlar, şimdiki zamanı böylece gözden düşürmek yoluyla, bilinçaltlarında bir eşitlik duygusu kazanırlar.

Diğer yandan, bir kitle hareketinin şimdiki zamanı kötü göstermek için kullandığı araçlar, hayal kırıklığına uğramışlarda olumlu bir tepki yaratır. Arzu ve heveslerini yenmek için gerekli olan "nefsine hâkim olma" eylemi, bu kişilerde bir güçlülük duygusu yaratır. Kendilerine hâkim olmakla, bütün dünyaya hâkim olmuş gibi bir his duyarlar. Aynı zamanda, bir kitle hareketinin imkânsız olan şeyleri savunması, onların zevkine uymaktadır. Günlük işlerinde başarı sağlayamayanlar, imkânsız olan şeylere el atmak eğilimi gösterirler. Bu, onların eksik yanlarını gizleyen bir araçtır. Çünkü mümkün olanı yapma girişimimizdeki

başarısızlığımızın suçu sadece bize aittir; fakat mümkün olmayanı yapma teşebbüsümüzdeki başarısızlığımızı, o işin güçlüğüne bağlamamız haklı bir eylemdir. Mümkün olmayanı yapmaya çalıştığımız zaman, kötü not almamız tehlikesi daha azdır. Zaten, aşın bir cüreti besleyen genellikle, günlük hayattaki bu başarısızlıklardır.

Hayal kırıklığına uğramış olan kişilerin bir kitle hareketinin kullandığı araçlardan sağladıkları tatmin, o kitle hareketinin savunduğu amaçtan sağladıkları tatmin kadar çoktur ve belki de daha fazladır. Hayal kırıklığına uğramışların, kargaşadan ve varlıklı insanların düştüğünü görmekten duydukları zevk, cennet bir diyar yaratmak için ortalığın temizlenmesi fikrinden doğmaz. Onların, "ya hep-ya hiç" diye bağınşlarında, ikinci seçenek belki birincisinden daha çok arzu edilmektedir.

Olmayan Şeyler

Nefsinden fedakârlığı arttırıcı etkenlerin incelenmesinden çıkarılan sonuçlardan biri de şudur ki, insanların ölümü göze almaları, sahip oldukları şeyler uğruna değil, daha çok gelecekte sahip olacakları şeyler uğrunadır. Şaşırtıcı ve üzüntü verici bir gerçektir İd, insanlar "uğrunda savaşmaya değecek" bir şey için savaşmaya isteksiz olurlar. Yaşamaya değerli hayatı olanlar, genellikle ne kendi çıkarları için, ne de vatanları veya kutsal bir amaç uğruna ölmeye hazır hissetmezler kendilerini. Canını feda etme duygusunu yaratan şey, sahip olunanlar değil, sahip olunamayanlardır.

"Olmayan şeyler", gerçekten "olan şeylerden" daha yücedir. Bütün çağlarda insanlar, henüz olmayan şehirleri imar etmek ve henüz olmayan bahçeleri meydana getirmek için en büyük çabalarını sarf etmişlerdir.

Gerçekten tuhaftır ki, bütün güçleriyle mevcut olana satılanlar, o mevcudun savunmasını yapmakta en yetersiz olanlardır.

Hayaller ve boş umutlar birer araç ve güçlü birer silahtır. Gerçek bir liderin becerikliliği bu araçların değerini bilmekten ibarettir. Fakat bu liderin bu aletlerin değerini öğrenmiş olması, iş hayatındaki doğal yeteneksizliğinden dolayı, şimdiki zamandan nefret etmesinin bir sonucudur. İşlerinde başarılı olan bir iş adamı, çoğu zaman başarısız bir

cemaat lideri olur. Çünkü onun aklı “var olan şeyler” ve yakın gelecekte sonuçlandırılacak işlerle uğraşmaya alışmıştır. Pratik işlerin idaresindeki başarısızlığın, kamu işlerinin idaresinde başarı sağlayacak bir meziyet olduğu görülmektedir. Memnuniyet duyulacak konu şudur ki, pratik iş dünyasında başarısızlığın sıkıntısına düşen bazı kendini beğenmiş kişiler, kamu idaresi alanında kendilerini ezilir durumda hissetmezler, tersine, cemaatin ve ulusun kaderini idare etmekte kendilerinin çok yeterli olduğu inancıyla birdenbire içlerinde aşın bir istek ateşi alev alır.

İnsanların bir rozet, bir bayrak, bir namus, bir fikir, bir efsane ve buna benzer şeyler uğrunda ölmeyi göze almaları tamamen anlamsız bir davranış değildir. Aksine, asıl anlamsız olan şey, bir kişinin maddi bir kazanç uğruna canını vermesidir. Çünkü hiç şüphe yok ki bir insanın kendi hayati, maddi şeyler arasında, en maddi olanıdır ve bu yüzden hayat maddi şeylerin en değerlisidir. Nefsini feda etmek, maddi bir kazancın alameti olamaz. Nefsimizi savunmak için ölümü göze aldığımız zaman bile çarpışma gücümüz, namus, gelenek ve hepsinin üstünde umut gibi şahsi çıkardan daha manevi şeylerden doğar. Umudun bulunmadığı yerde çok, insanlar ya çarpışmaktan kaçıp uzaklaşırlar ya da kendi kendilerini çarpışmaksızın ölüme terk ederler. Şaşkınlıktan donakalmış bir durumda hayata tutunurlar. Milyonlarca Avrupalının ölüme götürüldüklerini kesinlikle bildikleri halde, imha kamplarına ve gaz odalarına götürülmelerine karşı koymadıkları gerçeğini açıklamanın başka bir yolu var mıdır? Hitler’in, muhaliflerinin umudunu yok etmesini bilmiş olması onun korkunç gücünün önemli bir özelliğiydi. Bin sene yaşayacak olan yeni bir düzen kurmakta olduğuna dair fanatik inancını Hitler hem taraftarlarına hem de muhaliflerine iyice duyurmuştu. Böylece, taraftarları, Üçüncü Reich uğruna çarpışmakla ölümsüzlüğe hak kazanmış oldukları duygusuna kapılıyorlar, muhalifleri ise, Hitler’in yeni düzenine karşı gelmenin kadere karşı gelmek olduğunu düşünüyorlardı.

Hitler Avrupası’nda yok edilmeye boyun eğmiş Yahudilerin, Filistin’e getirildikleri zaman cesaretle çarpışmış olmaları ilgi çekici bir olaydır. Her ne kadar onların Filistin’de çarpışmaktan başka çareleri olmadığı (yani ya çarpışacakları veya Araplar tarafından boğazlanacakları) söylenmekte ise de, onların cesareti ve ölümü göze alışları, çaresizlikten değil,

düşüncelerini iyice kaplamış olan ata toprağını ve ata ruhunu yeniden canlandırma fikrinden doğmaktadır. Filistin'de onlar gerçekten, henüz olmayan şehirleri imar etmek ve henüz olmayan bahçeleri meydana getirmek için çarpıştılar ve öldüler.

Öğreti

Nefsinden fedakârlığı göze almanın derecesi, hayatın gerçeklerini kavrayamama derecesiyle orantılıdır. Kendi kişisel deney ve gözlemlerinden sonuçlar çıkarmakta özgür olan bir kişi, şehitlik derecesine ulaşma fikrini genellikle sempatik bulmaz. Çünkü ölümü göze almak, akıllıca bir hareket değildir ve derin bir inceleme sonunda varılacak bir sonuç olmasına imkân yoktur. Bütün aktif kitle hareketleri, bu nedenle, taraftarlarıyla dünya gerçekleri arasına gerçekleri örten bir perde koymaya uğraşırlar. Bunu, mudak ve son gerçeğin kendi öğretileri içinde bulunduğunu ve bunun dışında başka bir gerçek ve kesinlik bulunmadığını telkin etmek yoluyla yaparlar. Kesin inançlı kişi, inançlarına dayanak olan gerçekleri, kendi deney ve gözlemlerinden değil, işte bu kutsal telkinden çıkarmalıdır. Luther demişti ki: "İncil'in dünyasına öyle sarılmalıyız ki, eğer Tanrı'nın bütün meleklerinin bana inancımdan farklı şeyler söylemek üzere geldiğini görsem, inancımın bir hecesinden bile şüphe etmeyi aklımdan geçirmeyeceğim gibi gözlerimi kapar ve kulaklarımı tıkarım, çünkü onlar görülmeye ve duyulmaya layık değildir." Duygularının ve aklının bulgularına dayanmak ihanet ve kâfirliktir. Bir inancı mümkün kılmanın ne denli inançsızlık gerektiğini görmek dehşet vericidir. Körü körüne inanç diye bildiğimiz şey, çok sayıda inançsızlıkla ayakta tutulur. Brezilya'da yaşayan aşın milliyetçi bazı Japonlar, Japonya'nın yenildiğini kabul etmemekte yıllarca direnmişti. Aşın Komünist, Rusya aleyhindeki herhangi bir habere veya kanıta inanmamakta ısrar eder ve Sovyet topraklarındaki zalimane sefalete tanık olma imkanı bulsa dahi, yine de gözleri açılmaz.

Görülmeye ve duyulmaya değmeyen gerçeklere "gözlerini kapamak ve kulaklarını tıkamak", kesin inançlının özel bir yeteneğidir ve bu onun eşsiz cesaret ve azminin kaynağıdır. O, tehlikeden korkmaz, engeller onun cesaretini kırmaz ve çelişkiler onu şaşırtmaz, çünkü o, bu şeylerin var olduğunu kabul etmez. Bergson'un işaret ettiği gibi, "Bir inancın gücü,

dağlan yerinden oynatmasından değil, yerinden oynatılacak dağları görmemesinden belli olur.”

Böylece bir öğretinin etkinlik derecesi hakkında varılacak yargı, onun derinliği, yüceliği ve doğruluğundan değil, fertleri kendi nefsinden ve gerçek çevresinden ne denli iyi ayırabildiğinden çıkarılmalıdır. PascaTın etkili bir din hakkında söylediği, etkili bir öğreti için de kabul edilebilir: “Etkili bir din, doğaya, sağduyuya ve zevk almaya karşı olmalıdır.”

Bir öğretinin etkisi, onun anlamından değil, kesinliğinden ileri gelmektedir. Ne kadar derin ve yüksek olursa olsun, hiçbir öğreti tek ve edebi gerçeğin ifadesi olarak tanıtılmadıkça etkili olamaz. Bu şekilde kabul edildikleri sürece, ilkel maskaralıklar, uydurma saçmalıklar veya yüce gerçekler, insanlara nefsinden fedakârlığı göze aldırmakta aynı derecede etkilidir.

Böylece açıkça görülmektedir ki, bir öğreti etkili olabilmek için anlaşılmaz fakat inanılır olmalıdır. İnsanlar ancak anlamadıkları şeylerden kesinlikle emin olurlar. Anlaşılır bir öğreti güçten yoksundur. Bir şeyi anladığımız zaman o bize kendi içimizden doğmuş gibi gelir. Kendi özünü inkâr ve feda etmesi istenilen bir kişi elbette ki kendi içinden doğmuş bir şeyde ebedi kesinlik göremez. Bu kişiler bir şeyi anladıkları zaman, o şeyin doğruluğu ve kesinliği onların gözünden düşer.

İman sahibi kişilere, mantıklarıyla değil, kalpleriyle mutlak gerçeği aramaları telkin edilir. Rudolph Hess, 1934’te Nazi Partisi önünde yemin ederken dinleyenlere şöyle bir öğütte bulunmuştu: “Adolph Hitler’i aklınız ile araştırmayın; hepiniz onu kalplerinizin gücüyle bulacaksınız.” Bir kitle hareketi kendi öğretisini haklı kılmaya ve akla hitap eder duruma getirmeye başladığı zaman, bu onun dinamik aşamasının bitmiş olduğunun bir işaretidir; bu durumda onun başkaca amacı bir denge kurmaktır. Çünkü ileride Madde 106 ela açıklandığı gibi, bir rejimin dengesi için aydın kişilerin taraftarlığı gereklidir ve kitlelerin fedakârlığını teşvik yerine, aydınlan kazanmak amacıyladır ki bir öğreti akla hitap eder duruma gelir.

Eğer bir öğreti akla hitap etmiyorsa, o zaman belirsiz olmak zorundadır; eğer hem akla hitap etmiyor hem de belirsiz

değilse, o zaman gerçekliği ispat edilemez cinsten olmak zorundadır. Etkili bir öğretinin doğruluğunu ispat etmek isteyen bir kişi, ya uzak bir geleceğe veya yedi kat gökyüzüne erişmek zorundadır. Bir öğretinin bir kısmı nispeten kolay anlaşılır olduğu zaman, iman sahipleri arasında öğretinin o kısmını, dikkati çekmeyecek ve zor anlaşılır duruma getirmeye yönelik bir eğilim ortaya çıkar. Böylece basit kelimelere anlamlar eklenir ve gizli bir mesajın şifreleriymiş gibi görünmesi sağlanır. Bu nedenle, en aydın "kesin inanç adamı"nda bile bir cehalet havası sezilir. Bu aydın, sanki kullandığı kelimelerin gerçek anlamını bilmiyormuş gibi görünür. Kılı kırk yarmaktan, kaçamak cevaplar vermekten, skolâstik lülelerden zevk alır.

Bir mutlak gerçeğe sahip olmak, sonsuza dek her şeyi bilmek demektir. Artık meçhul ve hayret verici bir şey kalmamış demektir. Akla gelecek bütün soruların cevabı hazırdır, bütün kararlar verilmiştir ve bütün ihtimaller önceden görülmüştür. Kesin inançlı kişi şaşırmaz ve tereddüt etmez. Onun şaşmaz öğretisi, dünyanın bütün sorunlarının çözüm yolunu bilir. Komünist Parti resmi kayıtlan şöyle yazar: "Marksist-Leninist teorinin gücü, Komünist Parti'nin, bu teori sayesinde, her duruma uymakta en doğru yolu bulmaya, mevcut olaylar arasındaki iç bağlantıyı anlamaya, olayların yalnız izleyeceği yolu önceden görmeye ve bu olayların şimdi hangi yönde gelişmekte olduğunu değil, gelecekte de hangi yönde gelişmek zorunda olduğunu anlamaya gücünün yetmesi gerçeğindendir" Kesin inançlı kişinin yeni ve imkânsız bir işe girişmekteki cesareti yalnız öğretinin ona verdiği yücelik duygusundan değil, ayrıca o öğretinin onda sağladığı geleceğe güvenden de gelir.

Aktif bir kitle hareketi, şimdiki zamanı gözden siler ve ilgisini gelecek zaman üzerinde toplar ve gücünü işte bu davranıştan alır. Çünkü ancak bu yolla taraftarlarının canını, malını ve sağlığını tehlikeye atabilir. Fakat bu arada, geleceği bütün ayrıntılarıyla biliyormuş gibi hareket etmesi gerekir.

Hayal kırıklığına uğramışların, hayal kırıklığına uğramamışlara oranla telkinlere kapılması daha mı kolaydır? Pascal'a göre, "kendinden nefret eden bir kişinin aklı, kutsal bir fermanı daha iyi anlayabilir." Kendinden hoşnut olmamakla kolayca aldanma eğilimi arasında bir ilgi bulunduğu anlaşılmaktadır. Kendi gerçek benliğimizden

kaçma ihtiyacı, aynı zamanda mantıklı ve açıkça belli şeylerden kaçma ihtiyacıdır. Kendimizi olduğumuz gibi görmek istemeyişimiz, gerçeğe ve katı mantığa karşı bir hoşnutsuzluk duygusunun gelişmesini sağlar. Hayal kırıldığına uğramış olanların, mevcut ve mümkün olan şeylerden bir umutlan yoktur. Bunlar için feraha çıkmak ancak mucizeler yoluyla olabilir. Bunlar kandırılmayı gönülden arzu ederler. Stresemann'ın Almanlar hakkında söylediği şu söz, hayal kırıklığına uğramışlar için de doğrudur: "Onlar yalnız günlük yiyecekleri için değil, aynı zamanda günlük hayalleri için de Tanrı'ya dua ediyorlardı," Kendi kendilerini kandırmakta güçlük çekmeyen kişiler, başkaları tarafından da kolayca kandırılırlar. Bunların telkinlerle etkilenmesi ve güdülenmesi kolay olur.

Kolayca aldanmanın tuhaf yönlerinden biri, sahtekârlık eğilimini de beraberinde taşımasıdır. Çabuk inanmak ve yalan söylemek yalnız, çocuklara ait bir özellik değildir. Gerçekleri olduğu gibi görme yeteneksizliği veya görmek istemeyiş, aldanma ihtimalini arttırır.

Fanatizm

Büyük ve ani değişikliklerin gerçekleştirilmesi için kitle hareketlerine ihtiyaç olduğu Madde l'de ileri sürülmüştü. Tuhaftır ki, uyuşmuş toplumlara canlılık getirmek gibi yararlı ve arzu edilir değişikliklerin gerçekleştirilmesi bile, şiddetli bir ihtiras havasının yaratılmasını gerekli kılar ve aktif bir kitle hareketinin delilik ve budalalıklarını canlandırır. Aktif bir kitle hareketinin başlıca meşguliyetinin, taraftarlarına birlikte hareket etmeyi ve fedakârlığı öğretmek olduğunu ve bunu sağlamak için de her bir bireyi, kişisel özelliklerinden ve bağımsızlığından ayırıp kişisel irade ve kararlılığı olmayan anonim bir birey haline dönüştürmek olduğunu düşünürsek, bu tuhaflığın anlamı ortaya çıkmaya başlar. Bu çabaların sonucunda sadece kapalı ve korku bilmez bir taraftarlık değil, aynı zamanda istenilen kalıba uydurulabilecek homojen ve elastiki bir insan kitlesi ortaya çıkar. Böylece, büyük ve ani değişikliklerin gerçekleşmesi için gerekli insan elastikiyetinin, beraberliği ve fedakârlığı sağlama işleminin bir yan ürünü olduğu anlaşılmaktadır.

Önemli nokta şudur ki, gerek kandırılmanın gerekse elastikleşmenin ön şartı olan "kendi kendinden uzaklaştırılma", her daim şiddetli bir ihtiras havası içinde

gelişir. Çünkü ihtirasın alevlendirilmesi, bir kişiyle kendi özü arasındaki dengenin bozulmasında yalnızca etkili bir araç olarak kalmaz, aynı zamanda bu dengenin bozulmasının yan ürünü olarak ihtirası da alevlendirir. Nefsinden uzaklaştırılma en heyecansız araçlarla sağlansa bile, ihtiras yine de yüzeye çıkar. Sadece, nefsiyle uzlaşı içinde olan bir kişinin dünyaya bakışı ihtirassızdır. Bu uyum bir defa bozulursa ve bu kişi nefsine güvenini kaybetmek, onu unutmak ve reddetmek zorunda kalırsa, gerici bir kişi haline dönüşür. Kimyasal radikaller gibi birleşecek diğer bir maddeyi arar. Bağlantısız, dengeli ve kendine yeterli olarak kalamaz, fakat kendini bütün kalbiyle ya o, ya da bu tarafa bağlamak zorunda kalır.

Kitle hareketleri, taraftarlarının kalbindeki ihtirası alevlendirmek ve körüklemek yoluyla, iç dengenin yerleşmesini önlerler. Aynı zamanda kendi kendinden uzaklaşmayı devam ettirecek direkt araçlar da kullanırlar. Bağımsız ve kendine yeterli bir kişiyi yalnızca kısır ve anlamsız olarak değil, aynı zamanda bozulmuş ve zararlı olarak tanırlar. Kitle hareketlerine göre kendine yeterli insan; aciz, sefil ve suçlu bir yaratıktır. Bu yaratığın tek kurtuluş yolu kendi kendini reddetmesinde ve kutsal bir topluluğun bağrında kendine yeni bir hayat bulmasındadır. Bu kutsal topluluk bir kilise, bir ulus, bir siyasi parti, bir örgüt vs. olabilir. Böylece, bu nefsini reddediş, ihtirası telaşa sürükler, devam ettirir.

Fanatik olan kişi yetersiz ve güvensizdir. Kendi kişisel kaynaklarıyla kendi güvenliğini sağlayamaz, fakat bu güvenliği, bulup sarılabildiği destek hangisi ise ona ihtirasla yapışmakta bulur. Bu ihtiraslı yapışma, onun körü körüne kendini adamasının ve sofuluğunun ruhunu oluşturur ve tüm meziyetlerinin ve gücünün kaynağını orada bulur. Her ne kadar onun dar açılı bir görüşle kendini adayışı, aslında kendi aziz canını kurtarma endişesinden ibaret olsa da, o kendisini, sarıldığı bu kutsal amacın destekçisi ve savunucusu olarak görür. Kendi rolünün gerçekten böyle olduğunu gerek kendine gerekse başkalarına göstermek için canını feda etmeye hazırdır. Kendi değerini ispat etmek için canını feda eder.

Söylemeye gerek yoktur ki fanatik insan, tutunduğu amacın bütün ve ebedi bir kaya olduğuna inanmıştır. Ayrıca, onun

güven duygusu, kutsal amacının üstünlüğünden değil, bağlanışının ihtiraslı oluşundan doğmaktadır. Fanatik insan, gerçek bir prensip adamı değildir. O bir amaca, amacın doğruluğu ve kutsallığı nedeniyle değil, bir şeye tutunmak için duyduğu şiddetli ihtiyaç nedeniyle sarılır. Gerçekte, onun bu ihtirasla bağlanma ihtiyacı, sarıldığı her amaca bir kutsiyet atfetmesine yol açar.

Mantığına ve samimi duygularına hitap etmek yoluyla bir fanatiği amacından soğutmak ve vazgeçirmek imkânsızdır. O uzlaşmaktan korkar ve kutsal amacının doğruluğunu ve kesinliğini değerlendirme tekliflerini kabul etmez. Fakat o, kutsal bir amaçtan bir diğerine aniden geçmekte güçlük çekmez. Bir fanatik akıl yoluyla ikna edilemez, fakat kalben başka yöne döndürülebilir.

Onun ihtiraslı bağlılığı, bağlandığı amacın niteliğinden çok daha önemlidir.

Birbirinin karşıt kutbunu oluşturuyormuş gibi görünseler de gerçekte her çeşit fanatik aynı uçta toplanır. Asıl zıt kutupları oluşturanlar tutucular ile liberallerdir ve bunlar asla bir araya gelmezler. Çeşitli renklerdeki fanatikler birbirlerine şüpheli gözlerle bakarlar ve birbirlerinin gırtlağına sarılmaya hazırdırlar. Fakat bunlar komşu hayatı yaşarlar ve sanki aynı ailenin mensubudurlar. Bunların karşılıklı nefreti, iki kardeş arasındaki nefrete benzer. Bir komünistin; faşistliğe, fanatik yurtseverliğe veya fanatik dindarlığa dönmesi, aklı başında bir liberal olmasından daha kolaydır.

Fanatik dindarın karşıtı dinsizlikte fanatik olan değil, Tanrı'nın varlığı veya yokluğunu umursamayan alaycı kişidir. Dinsiz kişi, inanç sahibi kişidir; dinsizlik onun için bir dindir. Aynı şekilde, fanatik vatanseverin karşıtı vatan haini değil, şimdiki düzeni seven ve kahramanlık gösterip şehitlik derecesine ulaşmaktan hoşlanmayan dengeli vatandaştır. Vatan haini, genellikle, nefret ettiği dünyasının bir an önce yıkılması için düşmanla işbirliği yapan fanatik insandır (radikal veya gerici olabilir). İkinci Dünya Savaşı sırasında vatan hainliği yapanların çoğu aşırı sağcılardı. Harold Ettlinger'e göre: "Terörist fanatik milliyetçilik ** ile vatan hainliği arasında çok kısa bir mesafe vardır."

Radikaller ile gericiler arasındaki yakınlığa Madde 52'de değinilmişti. Hitler devrini yaşayanların bildiği gibi, gericiler ile radikaller arasındaki ortak yönler, bunların liberallerle veya muhafazakârlarla olan ortak yönlerinden çok daha fazladır.

Kutsal amacını terk eden veya birdenbire amaçsız kalan fanatik bir insanın kendini özgür bir birey yaşayışına uydurabileceği şüphelidir. O, evsiz barksız, dünyanın karayollarında otostopla yolunu arayan kişi gibi, yanından geçen bütün kutsal amaçlara, götürülmek istediğini parmağıyla işaret eden bir kişi olarak yaşamaya devam eder. Bir amacı olsa bile kendi kendine yeterli olan hayat ona uydurma, boşa geçen ve suçluluk dolu görünür. Bir şeye kendini ihtirasla adamadan yaşamak, onun için sürünmek ve terk edilmek demektir. O, bir amaca bütün kalbiyle sarılmanın vereceği büyük güvencenin özlemi içindedir. Önemli olan amacın niteliği değil, nefsini tamamen adamak ve bir örgüte katılmaktır. Hatta eski kutsal amacıyla, kıyasıya mücadele eden başka bir harekete katılmaya hazırdır, şu şartla ki, o hareket bir ve tek gerçeğin yolu olduğunu açıkça ilan etmiş olsun.

Böylece, yenilgiye uğrayan Almanya ve Japonya'daki eski fanatikler, komünizmin ve yıldırıcı Katolikliğin çağrılarına karşı, demokratik hayat telkinlerine kıyasla daha kolay taraftarlık gösterirler. Bu durumda Komünist propagandasının üstün başarısı daha üstün tekniğinden dolayı değil bir zamanlar fanatik olan Alman ve Japonların özel durumundan dolayıdır. Demokrasinin sözcüsü, yapışacak bir kutsal amaç veya kendini içinde eritecek bir kapalı topluluk teklif etmez. Komünist Rusya, Japon savaş esirlerini kolayca fanatik birer Komüniste çevirebilir fakat hiçbir Amerikan propagandası, ne kadar akıllıca ve mükemmel olursa olsun, onları birer özgürlük sevdalısı demokrata dönüştüremez.

Kitle Hareketleri ve Ordular

Kendi özünden (nefsinden) fedakârlık konusundan ayrılmadan önce, kitle hareketleriyle ordular arasındaki "benzerliklere ve ayrılıklara" burada değinmek yerinde olur. Madde 35 ve 47'de bu konu ele alınmıştı.

ᶜT3enzerlik"leri şöyle sıralamak mümkündür: gerek kitle hareketleri, gerekse ordular kolektif topluluklardır; her ikisi de bireyin kişisel ayrılık ve özelliklerini ortadan kaldırırlar; her ikisi de kendi özünden fedakârlık ve kayıtsız şartsız itaat isterler; her ikisi de cesareti ve birlikte hareketi sağlamak için, inandırma yöntemini geniş ölçüde kullanırlar ve her ikisi de özgür bir hayata tahammülü olmayan hayal kırıklığına uğramışlar için bir sığınak görevi görürler. Yabancı lejyonlar gibi askeri topluluklar, kitle hareketlerine katılmaya hevesli tipteki kişilerin çoğuna cazip gelir. Ayrıca şu konu da doğrudur ki, paralı asker toplayan görevli, komünist tahrikçisi ve din tahrikçisi misyoner, taraftar arayışlarında çoğu zaman aynı çöplükte karşılaşırlar.

"Ayrılıklara" gelince, bunlar kökene ait niteliktedir; şöyle ki: Ordu, yeni bir hayat ihtiyacını karşılayacak bir durum ortaya koymaz; ordu, insanı günahlarından arındırmaz. Ordunun, bir baskı yapma heveslisinin elinde, zorla yeni bir hayat tarzını kabul ettirmek için bir araç olarak kullanılması mümkündür. Fakat ordu başta, yerleşmiş bir düzeni —ister eski ister yeni bir düzen olsun-korumak ve genişletmek için kurulmuş bir araçtır. Ordu, istendiği zaman toplanan istendiği zaman dağıtılan geçici bir araçtır. Diğer taraftan, bir kitle hareketi ise, sonsuza kadar devam eden bir araç görüntüsündedir ve ona katılanlar, bir hayat boyunca o yolda yürümek üzere katılırlar. Askerlikten ayrılan bir kişi eski bir asker olur, hatta bazen bir kahraman olabilir, fakat kişi kitle hareketi örgütünden ayrıldığında yalnızca bir haindir. Ordu, şimdiki düzeni desteklemek, korumak ve yaymak için bir araçtır. Kitle hareketinin amacıysa şimdiki düzeni bozup yıkmaktır. Kitle hareketi, gelecek şeylerle meşgul olur ve canlılığını da bu meşguliyetten kazanır. Bir kitle hareketi "şimdi" ile meşgul olmaya başlamışsa, bu onun artık amacına ulaşmış olduğunun göstergesidir. Bu durumda o artık bir hareket olmaktan çıkar ve kurumsallaşmış bir örgüt olur (bir kilise, bir hükümet, bir ordu veya bir işçi ordusu gibi). Çok zaman, bir kitle hareketinin sonucu olarak ortaya çıkan ve halkça benimsenen bir ordu, kitle hareketinin süslü sembollerinden ve sloganlarından birçoğunu devam ettirir; fakat herhangi bir diğer orduda olduğu gibi, birlik ve beraberliğin sağlanması, inanç ve heyecanın devam ettirilmesinden çok talim-terbiye ve zorlama yoluyla yürütülür. Kutsal bir topluluğun çileciliği ve

heyecanı kısa bir süre sonra kaybolur ve bütün ordularda karakteristik olarak görüldüğü gibi şimdiyi zevkle yaşama eğilimi ortaya çıkar.

Bir ordu, şimdiki zamanın bir aracı olmakla beraber, temelde mümkün olan işlerle iştigal eder. Ordu liderleri mucizelere bel bağlamazlar. Çok güçlü bir iman ile hareket ettikleri zaman bile, uzlaşma yolunda bir açık kapı bırakırlar. Yenilginin mümkün olduğunu hatırdan çıkarmazlar ve gerektiğinde teslim olmasını bilirler. Diğer taraftan, bir kitle hareketinin lideri, şimdiki zamanın bütün gerçeklerini aşırı derecede hor görür. O, mucizelere bel bağlar. Durumu çaresizleştikçe, onun şimdiki zamana duyduğu nefret daha da yüzeye çıkar ve teslim olmaktansa ülkesini ve ülkesinin halkının yok oluşunu görmeye hazırdır.

Bir ordu içindeki fedakârlık ruhunun geliştirilmesi için, görev aşkından, kumandana duyulan güvenden, sportmenlikten ve kahramanlık arzusundan yararlanılır. Bu etkenler, bir kitle hareketinde olduğu gibi "şimdiyi kötülemek ve istenmeyen nefsini reddetmek yoluyla sağlanmaz. Bu etkenler, aklı başında bir atmosfer içinde meydana gelir. Genellikle, fanatik bir asker, fanatikleşmiş bir asker olmayıp, aksine askerlik mesleğini seçmiş fanatik bir insandır.

Kitle hareketleriyle ordular arasındaki en göze çarpan ayrılık, bunların halk kitlelerine yönelik tutumlardır. De Tocqueville, askerler hakkındaki görüşlerini şöyle ifade eder: "Onlar duraksamaksızın kellelerini feda eden, fakat devrim günlerinde kendilerini en zayıf gösteren adamlardır." Tipik bir generalin görüşüne göre halk kitleleri, kumandasındaki ordu bozulup dağıldığı takdirde ortaya çıkacak kitlelerden farksızdır. Bu general halk kitlelerini düşündüğü zaman, onları fedakârlığa hazır kişiler olarak görmekten çok, az güvenilir ve anarşi özlemi içinde kişiler olarak görür. Onları yeni bir dünyanın hammaddesi olarak görmekten çok, yıkılmakta olan kolektif bir topluluğun sonucu olarak görür. Bu generalin davranışı, ürkme ve aşağı görmenin bir karışımıdır. O, kitlelerin nasıl bastırılacağını bilir, fakat onları nasıl kazanacağını bilmez. Diğer taraftan bir kitle hareketi lideri —Musa'dan Hitler'e kadar- bütün ilhamını yüzlerini havaya kaldırmış olan halk kitlelerinden alır ve bu kitlelerin homurtusu onun kulağına Tanrının sesi gibi gelir. O, dayanılmaz bir gücün artık eline geçmiş olduğu

görüşündedir. Ve bu öyle bir güçtür ki onu yalnız kendisi yönetebilir. Bu güçle o; imparatorluklan, orduları ve mevcut bütün ihtişamı yıkabilecektir. Bu güçle o, yeni bir dünya meydana getirebilecektir.

Birleştirici Etkenler

Nefret

Birleştirici etkenlerin en kolay bulunanı ve en geniş kapsamlısı "nefret"tir. Nefret, bir insanı kendi kendinden koparıp ayırır ve ona derderini ve geleceğini unutturarak onu kıskançlık ve yalnızca kendini düşünmekten kurtarır. O kişinin artık en içten arzusu, kendi benzerleriyle kaynaşıp ateşli bir kitle haline gelmektir.

Kitle hareketleri bir Tanrıya inanmaksızın doğabilir ve genişleyebilir, fakat ortada nefrederi üzerine çekecek bir düşman olmaksızın genişleyemez. Bir kitle hareketinin gücü, seçmiş olduğu düşmanın canlılığı ile doğru orantılıdır. Yahudilerin imha edilmesini arzu edip etmediği sorulduğu zaman Hitler şöyle cevap vermişti: "Hayır... İmha edersek onları yeniden yaratmamız gerekecektir. Sadece ismen değil, cismen mevcut bir düşmanımızın bulunması esastır."* F. A. Voigt, 1932'de Nasyonal Sosyalist hareketini incelemek üzere Berlin'e gelmiş bir Japon heyetinden bahseder. Voigt heyetin bir üyesine hareket hakkında ne düşündüğünü sorduğu zaman aldığı cevap şöyle olmuştur: "Hareket fevkaladedir. Buna benzer bir hareketi, biz de Japonya'da yapmak isterdik fakat maalesef Japonya'da Yahudiler yok." Bir kitle hareketini fiiliyata götüren veya genişleten liderlerin yetenekleri ve kurnazlıkları sadece seçtikleri öğreti ve programla değil, seçtikleri düşmanla da kendilerini göstermektedir. Kremlin'in teorisyenle-ri, demokratik Batı'yı ve özellikle Amerika'yı düşmanları olarak seçmek için İkinci Dünya Savaşı namlularının soğumasını büyük bir sabırsızlıkla beklediler. Amerika'nın yapacağı herhangi bir iyi niyet jestinin veya herhangi bir fedakârlığın, Kremlin'den Amerika aleyhine çıkmakta olan iftira zehrini azaltacağı şüphelidir.

Çan Kay Şek'in önemli eksikliklerinden birisi, savaş bittikten ve düşman Japonya sahneden çekildikten sonra uygun yeni bir düşman bulmaktaki başansızlığıdır. Olasıdır ki, enerjik fakat basit düşünceli olan General, Çin halk kitlelerindeki

heyecanı, beraberliği ve fedakârlığı yaratan etkenin kendi kişiliği değil, düşman Japonya olduğunu göremeyecek kadar kendini beğenmişti.

Ortak nefret, en uyumsuz unsurları bile birleştirir. Ortak nefreti bir düşmanla paylaşmak, onu bir yakınlık duygusuyla zehirlemek ve dolayısıyla onun karşı koyma gücünü zayıflatmaktır. Hitler, Yahudi düşmanlığını sadece Almanları birleştirmek için değil, aynı zamanda Yahudi düşmanı Polonyalıların, Romenlerin, Macarların ve hatta Fransızların dayanma gücünü zayıflatmak için de kullanmıştır.

İdeal Tanrının "tek" olması gibi, ideal "şeytan"ın da tek olması gerektiği anlaşılmaktadır. Hitler örneğinden öğrendiğimiz gibi büyük bir liderin dehası, bütün nefretleri tek bir düşman üzerine toplamaktan ibarettir —hatta böylece birbirine düşman olanlar bile bir kategoriye girmiş olmaktadır. Hitler, Yahudileri "düşman" olarak seçtiği zaman, Almanya'nın dışında bütün ülkeleri Yahudilerin veya onlara hizmet edenlerin istilasına uğramış olarak gösterdi. Hitler, "İngiltere'nin, Fransa'nın, Amerika'nın arkasında İsrail vardır"* diye demeç vermişti. Stalin de düşmanını seçerken tek Tanrı prensibine uygun hareket etmiştir. Bu düşman önceki faşizm, sonradan da Amerikan plütokrasisi olmuştur.

Yine düşman, ideal bir Tanrıda olduğu gibi, her şeye kadir ve her yerde hazır olmalıdır. Yahudilere gereğinden fazla önem verdiği kendisine hatırlatıldığı zaman, Hitler şu cevabı haykırmıştır: "Hayır, hayır, hayır!.. Yahudi'nin bir düşman olarak taşıdığı müthiş özelliklere verilen önemin abartılması imkânsızdır."[1] Bir kitle hareketi içinde karşılaşılan her güçlük ve başarısızlık düşmanın bir marifetidir ve buna karşılık her başarı düşmanın şeytani planlarına rağmen kazanılmış bir zaferdir.[2]

Son olarak da, ideal bir düşmanın yabancı olması gerekir. İdeal düşman niteliğini kazanması için yerli bir düşmanın yabancı bir soydan geldiği iddia edilmelidir. Hitler, Alman Yahudilerine kolaylıkla yabancı damgasını basmıştı. Bolşevik devrim kışkırtıcıları, Rus aristokrasisinin yabancı (İskandinav, Tatar, Batılı) kökten geldiği konusu üzerinde ısrarla durmuşlardı. Fransız Devrimi'nde aristokratlara, "barbar Germenlerin torunları olarak, Fransız avam sınıfına ise medenileşmiş Galyalıların ve Romalıların torunları[3]

olarak bakılmıştı. Püriten Devrimindeki kralcılara Normandiyalı (yani yabancı bir istilacı grubun torunları) damgası vurulmuştu.

Genellikle, bir şeyi sevdiğimiz zaman, o şeyi bizimle beraber sevecek taraftarlar aramayız; aksine, sevdiğimiz şeyi seveni, rakip ve saldırgan olarak görürüz. Fakat bir şeyden nefret ettiğimiz zaman, aynı şeyden nefret eden taraftarları daima ararız.

Haklı bir şikâyetimiz olduğu ve bize haksızlık yapanlardan intikam almak istediğimiz zaman, bizim tarafımızı tutacak kişiler aramamız akla yatkındır. Şaşırtıcı nokta şudur ki, nefretimiz elle tutulur bir şikâyetten ileri gelmediği ve bu şikâyetimizin pek de haklı görünmediği durumlarda, taraftar bulma arzumuz daha da şiddetlenmektedir. Bizim gibi nefret eden başkalarıyla birleşmeye bizi iten, genellikle işte bu haksız yere duyduğumuz nefrettir ve bu cins nefret, en etkili birleştirici etkenlerden bir tanesi olarak işlev görür.

Bu çeşit nefretler nereden gelir ve nasıl bir birleştirici etkisi vardır? Bunlar bizim kendi özümüzdeki yetersizliği, değersizliği, suçluluğu ve diğer eksiklikleri bastırma çabamızın bir ifadesidir. Bu durumda kendini aşağı görme duygusu, başkalarından nefret etme kalıbına girer ve bunu maskelemek için çok kesin ve ısrarlı bir çaba sarf edilir. Açıkça bellidir ki, bunu yapmanın en etkili yolu, bizim gibi nefret eden mümkün olduğu kadar çok sayıda insan bulmaktır. Bu durumda olanların genel bir fikir birliğine büyük ihtiyaçları vardır. Hatta ikna ısrarlarımızın çoğunluğu, belki de inancımızdan çok, sebepsiz nefretimizden kaynaklanmaktadır.

Haklı şikâyetlerimiz olması halinde bile nefretimiz, haksızlığa uğramamızdan çok, acizliğimizden, yetersizliğimizden ve korkaklığımızdan (diğer bir deyimle kendimizi aşağı görmemizden) ileri gelir. Kendimizi bize eziyet edenlerden üstün görüyorsak, büyük olasılıkla onları küçümser hatta onlara acırız, fakat onlardan nefret etmeyiz. Şikâyet ile nefret arasındaki ilişkinin basit ve direkt bir ilişki olmadığı şu gerçekten de görülmektedir ki, içimizde doğan nefret, bizi haksızlığa uğratana her zaman yönelmez. Çoğunlukla, bize birisi kötülük yaptığı zaman nefretimizi onunla hiç ilgisi olmayan başka birisine veya bir gruba yöneltiriz. Stalin'in

gizli polisinin zorbalığına maruz kalan Ruslar, “kapitalist savaş tüccarlarına” kolayca öfkelenir; Versay Antlaşması’ndan şikâyetçi olan Almanlar, hırslarını Yahudileri imha etmekle alır; Boer’lerin baskısından ezilen Zulu’lar, Hindu’ları kılıçtan geçirir; ABD güney eyaletlerindeki zenginler tarafından sömürülen beyazlar, zencileri linç ederler.

însanda, kendini aşağı görme duygusu, “düşünülebilecek en haksız ve en caniyane hırslan yaratır, çünkü o, kendini suçlu bulan ve kusurlu olduğuna kendini ikna eden gerçeğe karşı, öldürücü bir nefret duyar.”

Nefretin, haklı bir şikâyetten çok, kendini aşağı görmekten ileri geldiği, nefretle suçluluk hissi arasındaki çok yakın ilişkileri görülmektedir.

Bir kişiden nefret etmenin en kesin yolu, o kişiye ağır bir haksızlık yapmaktır. Bir kişinin bize yönelik haklı bir şikâyeti olduğu zaman ondan duyduğumuz nefret, bizim ona yönelik haklı bir şikâyetimiz olduğu zaman duyduğumuz nefretten daha güçlüdür. İnsanların suçlarını yüzlerine vurmakla ve bu yolla onları utandırmakla, saygılı ve alçak gönüllü olmalarını sağlayamayız. Bunu yapmakla muhtemelen onların gururlarını kırar ve içlerinde bir tecavüz isteği yaraünz.

Nefret ettiğimiz kişilere kötülük yapmak, nefretimizin ateşini körüklemek anlamına gelir. Bunun aksine, bir düşmana asil bir davranışta bulunmamız, ona duyduğumuz nefreti körleştirmek demektir.

Suçluluk duygumuzu yenmekte en etkili yol, kendilerine karşı suç işlediğimiz kişilerin gerçekten cezayı hak eden, kötü ve hatta öldürülmeye layık kişiler olduğuna kendimizi ve başkalarını inandırmaktır. Haksızlık yaptığımız kişiler, acınası kişiler olmadığı gibi, onlara karşı kayıtsız da kalamayız. Ya onlardan nefret edip onlara eziyet etmeliyiz ya da kendimizi “kendini aşağı görme” akıntısına bırakmalıyız.

Bir dinin yüce bir noktaya yönelmiş olması, güçlü bir suçluluk ve günahkârlık duygusu ortaya çıkarır. İman bildirmenin yüceliği ile davranışların kusurluluğu arasında kaçınılmaz bir tezat vardır. Tahmin edileceği gibi, suçluluk

duygusu nefreti geliştirir. Böylece, iman ne kadar yüce olursa, onun beslediği nefret de o denli şiddetli olur.

İçinde iyilik taşıyan bir düşmandan nefret etmek, tamamen kötü olan bir düşmandan nefret etmekten daha kolaydır. Japonların biz Amerikalılara oranla bir avantajı vardı. Çünkü onlar biz Amerikalılarda, bizim onlarda bulduğumuzdan daha çok beğenilecek şey buluyorlardı. Onlar bizim onlardan nefret edebildiğimizden daha güçlü bir şekilde bizden nefret edebiliyorlardı. Uluslararası ilişkilerde Amerikalılar iyi bir nefretçi sayılmaz, çünkü onlar kendilerini bütün diğer uluslardan daha üstün zannederler. Bir Amerikalının diğer bir Amerikalıya (örneğin Hoover veya Roosevelt'e) nefreti, bir yabancıya duyacağı antipatiden çok daha güçlüdür. Şu nokta ilgi çekicidir ki, Amerika'nın nispeten geri kalmış güneyli halkı, diğer Amerikan vatandaşlarına oranla daha güçlü bir yabancı düşmanlığı göstermektedir. Eğer Amerikalılar yabancılardan tüm kalpleriyle nefret etmeye başlarlarsa bu, Amerikan halkının kendi yaşayış tarzına duydukları güveni yitirmiş olduğunun işaretidir.

Nefretin derinliğinde beğenmek gibi ters bir akıntının varlığı, nefret ettiğimiz kişileri taklit etme eğitimimizle kendini gösterir. Böylece, her kitle hareketi zamanla kendini nefret ettiği özel düşmanına benzer duruma getirir. Fransa'da Jakobenler, zulmüne karşı ayaklandıkları yönetimin bütün kötülüklerini kendileri de tekrar etmişlerdir. Sovyet Rusya, tekelci kapitalizmin en katıksızını ve büyüğünü gerçekleştirmektedir. Hitler, Sion'un akıllı adamlarının mazbatalarını kendine rehber olarak almış ve onları "en küçük ayrıntısına dek"* takip etmiştir.

Zulme uğrayan kişilerin, hemen hemen her zaman, kendilerine zulmedenlere benzediklerini görmek hayret vericidir. "Kötü insanlar kötü insanları yaratır," sözü, kısmen şu gerçeğe dayanmaktadır: kötüden nefret eden kişiler, kendilerini o kötüye benzetirler ve böylece, kötülük devam eder. Bu durumda fanatiklerin hem kendilerine benzetme hem de karşıt duruma getirme yoluyla dünyaya kendi benzerlerini yaydıkları açıkça görülmektedir. Fanatik Hıristiyanlık eski devirlerde, hem taraftarlar kazanmak hem de yeni bir gaddarlık örneği vermek yoluyla kendini devam ettirmiştir. Hitler, hem Nazizmi geliştirerek hem de demokrasileri hoşgörüsüz ve insafsız olmaya zorlayarak

kendini dünyaya kabul ettirdi. Komünist Rusya, hem taraftarlarına hem de düşmanlarına kendi şeklini aşılamaktadır.

Böylece, “nefret” her ne kadar bir topluluğun kendini savunması için kolayca kullanılacak bir araçsa da, sonunda bu o topluluk için pahalıya mal olur; çünkü savunmasını yapmış olduğumuz değerlerin birçoğunu böylelikle kaybetmiş oluruz.

Nefretin derinliğinde beğenmek gibi ters bir akıntının bulunduğunu sezmiş olan Hitler, bundan önemli bir sonuç çıkarmıştır. Hitler, Nasyonal Sosyalistin, düşmanının nefretine layık olmasını büyük önemle karşılamış ve böyle bir nefreti, Nasyonal Sosyalistin üstünlüğünü ispat niteliğinde görmüştü.

Öyle anlaşılmaktadır ki, kendi değersizliğimizi öğrenmenin ezikliği içine girdiğimiz zaman kendimizi bazı kişilerden aşağı, bazılarından da yukarı görmeyiz fakat en aşağı insandan da daha aşağı görürüz. Böylece bütün dünyadan nefret ederiz ve bütün insanlığa zulmetmek isteriz.

Hayal kırıklığına uğramış kişiler, varlıklı kişilerin düşmesinde ve dürüst kişilerin lekelenmesinde kendileri için bir güvence unsuru görürler. Onlar, insanlığın genel olarak gerilemesini dünya kardeşliğine yönelmiş bir adım olarak görürler. Kargaşalık, onlarca bir eşitlik cennetidir. Yeni bir hayat ve yeni bir düzen gelmesi gerektiği konusunda, onların ateşli inançları, bu yeni düzenin kurulabilmesi için eskisinin yıkılması gerektiği inancıyla körüklenir. Sonsuza dek refah içinde yaşamayı arzulayan haykırışları, var olan her şeyden nefret etmelerinin ve mevcut düzenin sonunun geldiğini görme özlemlerinin bir ifadesidir.

İhtiraslı nefret, bir kişinin boş hayatına anlam ve amaç kazandırır. Böylece, hayatlarının amaçsızlığı ile sık sık huzursuz olan kişiler, yalnızca kendilerini kutsal bir amaca adamakla değil, aynı zamanda aşın bir akımı desteklemekle de yeni bir tatmin elde ederler. Bir kitle hareketi, bu kişilere her iki yolda da sınırsız imkânlar vaat eder.

Pascalın “bütün insanların doğal olarak birbirinden nefret ettiği ve sevgi ve hayırseverliğin birer sahte görüntü olduğu, çünkü bunların temelinin nefretten oluştuğu”* şeklindeki

ifadesinde ne kadar gerçek payı bulunduğunu bilmemekle beraber, benliğimizin oluşumunda nefretin geniş kapsamlı bir eleman olduğunu düşünmemek imkânsızdır. Bütün heyecanlarımız, bağlılıklarımız, ihtiraslarımız ve umutlarımız analiz edildiği zaman, İçinde nefret bulunduğu görülür. Diğer taraftan, nefreti tahrik etmek yoluyla bir heyecan, bir bağlılık ve bir umut oluşturmak mümkündür. Martin Luther şöyle demişti: "İstediğim şekilde dua edemeyecek kadar kalbim soğuk olduğu zamanlar, aklıma düşmanlarımı getiririm... Öyle ki, kalbim öfke ve nefrede şişer ve o zaman tutkuyla dua edebilirim. Ve öfkem ne kadar kızgın olursa, dualarım da o kadar güçlü olur."

"Beraberlik" ve "kendinden özveri" davranışı, en asil amaçlar için teşvik edildiğinde bile, nefret etmek için bir fırsat oluşturur. Hatta insanlar dünyada hoşgörü ve barışı artırmak gibi yüce amaçlar için bir topluluk kursalar bile, bu topluluğun üyelerinin kendi gibi düşünmeyenlere karşı şiddetli hoşgörüsüzlük göstermeleri olasıdır.

Bireyin bir topluluğa tam uyması için gerekli olan al-turizm ve asimile olma, ihtiraslı davranış eğilimi oluşturur ki bu davranışlara ihtiraslı nefret de dâhildir. Birlik ve altıırizm havası içinde nefretin gelişmesine yardım eden başka etkenler de vardır. Kendi özünden fedakârlıkta bulunmuş olmanın, insanlarda sanki başkalarına karşı sert ve merhametsiz davranmaya hak kazanmış olmak gibi bir düşünce yarattığı görülmektedir. Kesin inanç adamının, özellikle de dindar bireyin görüntüde alçak gönüllü biri olduğu doğrudur. Ancak, gerçek şudur ki, benliğini teslim etmek ve nefsini itaatkâr kılmak, gurur ve kibir doğurur. Böylece, kesin inanç adamı kendini ayncalıklı, dünyaya nur saçmaya gelmiş bir kişi, uysal görünüşlü bir savaşçı ve dünyanın mirasçısı olarak görme yanılgısına düşer. Kendi inancında olmayan kişiler onun için birer iblistir ve söylediklerini dinlemeyenler kahrolacaklardır.

Bir de şu konu vardır: kendi özümüzü reddedip kapalı bir topluluğun bir parçası haline geldiğimiz zaman sadece kişisel menfaatimizi reddetmiş olmayız, aynı zamanda kişisel sorumluluktan da sıyrılmış oluruz. Bir kişinin tek başına karar vermede duyduğu tereddütlerden, korkulardan ve şüphelerden kurtarıldığı zaman, zalimlikte ve gaddarlıkta ne kadar aşırı noktalara gideceği belli olmaz. Bir kitle

hareketinin tek vücut yapısı içinde kişisel bağımsızlığımızı kaybettiğimiz zaman yeni bir özgürlüğe kavuşuruz: Bu, hiç utanmadan ve vicdan azabı çekmeden, nefret etme, yalan söyleme, işkence yapma, adam öldürme ve ihanet etme özgürlüğüdür. Bir kitle hareketinin çekiciliği kısmen bu gerçekte yatmaktadır. Orada biz, "başkalarının namusunu lekeleme hakkı" buluruz ki bunun, Dostoyevski'ye göre büyüleyici bir cazibesi vardır.** Hitler, bireyci kişinin acımasız davranışlarını, aşağılık davranışlar olarak görüyor ve şöyle diyordu: "Kutsal bir inanca dayanmayan acımasız davranışlar, dengeden ve kararlılıktan yoksundur."

Böylece nefret, sadece bir birleşme aracı değildir, aynı zamanda birleşmenin bir sonucudur. Renan, dünya kurulduğundan bu yana merhametli bir millet bulunduğunu hiç kimsenin duymadığını söylemiştir. Buna ek olarak, merhametli bir kilise veya merhametli bir devrim partisi bulunduğunun duyulmadığı da söylenebilir. Bencillikten doğan nefret ve zalimlik, benliğini teslim etmekten doğan nefret ve zalimliğin yanında hafif kalır.

Tanrı aşkı, Hıristiyanlık aşkı, bir millet aşkı, zulmedilenleri korumak aşkı vs. gibi heyecanlar uğruna kan döküldüğünü, şiddete başvurulduğunu ve tahribat yapıldığını gördüğümüz zaman bu utanç verici hareketlerin suçunu genellikle güç ihtirasına kapılmış liderlere yükleriz. Gerçekte, bu hareketler bir liderin planlan değil, o heyecanların doğurduğu beraberliğin sonucunda asil duyguların nefret ve şiddet kalıbına girmesidir. Bir insanı benliğinden sıyırmak bir bakıma onu insanlığından sıyırmaktır. İşkence odası anonim bir müessesedir.

Taklitçilik

Taklitçilik, temel bir birleştirici etkendir, Monotonluğu artırmaksızın sıkı örgütlü bir topluluğu geliştirmek imkânsızdır. Bütün kitle hareketlerinin övdüğü tek-görüşlülük, itaat yoluyla olduğu kadar taklitçilik yoluyla da elde edilir. İtaatin kendisi bir emre karşı ne kadar uygulanıyorsa, taklidi takip ederken de aynı miktarda uygulanır.

Her ne kadar taklit etme yeteneği her insanda bulunursa da bu yetenek bazı kişilerde daha çoktur. Acaba, birlikte hareket etme eğilimindeki hayal kırıklığına uğramış kişiler özellikle mi taklitçidirler? Acaba, hayal kırıklığı ile taklitçiliğe

eğilim arasında bir ilişki var mıdır? Acaba, taklitçilik bazı hallerde, hayal kırıklığına uğramış kişilerin içini kemiren sıkıntılarından kaçması için bir araç mıdır?

Hayal kırıklığına uğramış kişilerin başlıca sıkıntısı, kusurlu ve yetersiz benlikleri bulunduğuna inanmış olmalarıdır ve başlıca istekleri, istenmeyen benliklerinden sıyrılarak yeni bir hayata başlamaktır. Bu isteklerini, ya yeni bir kimlik elde etmekle ya da kişisel özelliklerini kamufle etmekle gerçekleştirmeye çalışırlar.

Kendi kendimiz olmak bizi ne kadar az tatmin ederse, başkaları gibi olma isteğimiz o kadar güçlü olur. Bu nedenle, bize yaklaşık olarak benzeyen kişilerden ziyade bizden çok farklı olan kişileri, hayran olduğumuz kişiler-dense, hor gördüğümüz kişileri taklit etmeyi daha kolayca benimseriz. Ezilmiş ve hor görülmüş kişilerin (Zenciler ve Yahudiler gibi) taklitçiliği özellikle göze çarpar.

Kişisel özelliklerini kamufle etmeye gelince bu, tamamen taklitçilikle elde edilir, yani, mümkün olduğu kadar başkalarına benzemekle. Ait olma arzusu kısmen benliğini kaybetme arzusudur.

Hayal kırıklığına uğramış kişilerin karakteristiği olan "kendine güvensizlik" de bu kişilerin taklitçiliğini çoğaltır. Kendi aklımıza ve şansımıza güvenimiz ne kadar çok azalırsa, başkalarını örnek olarak izlememiz o kadar artar.

Yeni bir kimlik arama isteği olmasa bile sadece benliğini reddediş, gittikçe artan taklitçiliğe yol açar. Reddedilmiş benlikte artık, özellik taşıma iddiası kalmaz ve taklit etme eğilimine direnç gösterme de böylece ortadan kalkar, Bu durum, belirli bir kişiliği bulunmadığı için dış etkilere karşı savunması bulunmayan küçük çocuklardaki ve kişiliği zayıf büyüklerdeki duruma benzer.

Üstünlük duygusu, taklitçiliği önler. Eğer Amerika'ya gelen milyonlarca göçmen, üstün insanlardan — yani, geldikleri ülkelerin üst tabakasından — oluşsaydı, bugün bir Amerika Birleşik Devletleri olmaz, onun yerine çeşitli dil ve kültür gruplarına ayrılmış birçok devlet olurdu. Irk ve karakter olarak çok çeşitli olan milyonlarca kişinin, böyle kısa sürede ve tamamen birbirlerine kaynaşabilmiş olmasının nedeni, gelen göçmenlerin genellikle en aşağı ve fakir tabakadan ve

hor görülmüş kişilerden oluşmasıdır. Bunlar eski dünyalarındaki kimliklerini atarak yeni bir dünyada yeniden doğmanın şiddetli isteğiyle gelmişlerdi ve yeniyi taklit etmek ve kabul etmek için sınırsız bir kapasiteye gözü kapalı sahiplerdi. Yeni vatanlarının başkalıkları, onlar için itici değil, aksine çekici olmuştur. Onların en şiddetli isteği yeni bir kimliğe ve yeni bir hayata kavuşmaktı ve yenidünyada ne kadar çok başkalık varsa, bu onların eğilimine o kadar uygun gelmekteydi. Anglo-Sakson toplumlardan olmayan göçmenler için, konuşulan dilin başka oluşu da, büyük olasılıkla çekiciliği artırmıştır. Yeni bir dil. konuşmasını öğrenmek zorunluluğu, yeniden dünyaya gelmiş olma hayalini güçlendirmiştir.

Taklitçilik, çoğu zaman, bir sorunun çözümüne giden kestirme yoldur. Tek başına bir çözüm bulma niyetimiz, yeteneğimiz veya zamanımız olmadığı zaman başkalarını taklit ederiz. Telaşlı hayat yaşayan insanlar, başkalarını zamanı bol insanlardan daha kolay taklit ederler. Böylece, telaşlı hayat, tek düzelik sağlar. Kişileri kapalı bir topluluk haline getirmekte, devamlı didinmenin önemli bir rolü vardır.

Her ne yolla meydana getirilmiş olursa olsun beraberlik, başlı başına, taklitçiliği artıracak niteliktedir. Askere alınarak sıkı örgütlü bir askeri birliğin üyesi haline getirilmiş olan bir sivil, önceki sivil hayatında olduğundan daha çok taklitçi duruma gelir. Beraberliğe katılmış olan kişinin ayrı bir benliği yoktur ve böylece, dış etkilere karşı dirençsizdir. İlkel toplumların üyesi olan kişilerde özellikle göze çarpan taklitçilik, bunların ilkel kişiler olmalarından çok, kapalı bir klan veya kabilenin üyeleri olmalarından ileri gelmektedir.

Beraberlik halinde bulunan kişilerin kolayca taklit özellikleri, bir kitle hareketinin hem lehinde hem de aleyhinde bir etkendir. Sadık kişiler kolayca şekillendirilir ve güdülür, fakat bunlar aynı zamanda yabancı etkilere de kolayca kapılabilirler. Öyle görülmektedir ki, tam bir birliğe ve beraberliğe ulaşmış bir topluluk kolayca saptırılabilir. Bütün kitle hareketleri, yabancıların taklit edilmeşine karşı sert bir dille uyanlarda bulunurlar. Yabancıları taklit edenlere hain damgası vurulur. 1926'da İtalyan Milli Eğitim Bakanı şöyle diyordu: "Bir yabancıyı taklit eden her kişi, düşmanı gizlice yurda sokan bir casus gibi milletine ihanetten suçlu sayılır." İnanan kişinin inanmayan kişiyle temasını önlemek için her

çareye başvurulur. Bazı kitle hareketleri çok aşırıya giderek, taraftarlarının yeni hayat düzenine iyice uyabilmelerini sağlamak için onları ıssız ve uzak yerlere götürürler.

Dış dünyayı aşağı görmek hiç şüphesiz ki, zararlı taklitçiliğe karşı en etkili savunma yoludur. Fakat aktif bir kitle hareketi, böyle pasif bir aşağı görme yerine, nefreti kamçılama yolunu tercih eder ki, bu nefret taklitçiliği önlemek yerine, aksine onu teşvik eder. Yalnız, bir yabancı kitlenin içinde sıkışmış ve özelliklerini koruma kararlılığında olan kapalı bir grup için yabancıları aşağı görmek, taklitçiliği önlemek yönünden olumlu olabilir.

Büyük ölçüde bir birlik ve beraberliğe ulaşmış bir toplumun üyelerindeki taklitçilik özelliği, o topluma esneklik ve büyük devrimler yapma gücü sağlar ve toplum büyük bir kolaylıkla yenilikleri kabul eder. Beraberlik ruhu taşıyan Türkiye veya Japonya'daki hızlı modernleşme, beraberlik ruhu taşımayan Çin, İran ve diğer ülkelerdeki çok yavaş modernleşme hareketleriyle karşılaştırılırsa aradaki büyük fark kolayca görülebilir. Tam bir şekilde beraberliğe ulaştırılmış Sovyet Rusya gevşek Çarlık Rusyası'na kıyasla, yeni yöntemlere ve yeni hayat düzenine uymakta daha çok imkânlara sahiptir. Tamamen ilkel yaşayan bir halkın modernleştirilmesinin, bazı toplumsal düzenlere alıştırılmış halkın modernleştirilmesin-den daha kolay olacağı açıkça görülmektedir,[4]

Zorlama ve ikna

Davranışları şekillendirmenin ve fikir telkin etmenin bir aracı olarak propaganda bugün herkes tarafından abartılmaktadır. Propagandaya müthiş bir güç olarak bakılmaktadır. Kitle hareketlerinin önemli başarılarından çoğunu, propagandanın başarılı kullanılmış olmasına bağlarız ve propaganda kelimesinden tabancadan ürker gibi ürkeriz.

Gerçekte öyle görünmektedir ki, propaganda istemeyen zihinlere kendi kendine giremediği gibi, ne tamamen yeni olan bir şeyi telkin etmeye ne de artık inanmaktan vazgeçmiş kişilerin inancını devam ettirme gücüne sahiptir. Propaganda sadece zaten açık fikirli olan zihinleri etkiler ve onlara fikir aşılamaktan çok, onlarda zaten mevcut olan fikirleri açıkça dile getirir ve o fikirlerin haklılığını savunur, Usta propagandacı, kendisini dinleyenlerin aklında zaten iyice

ısınmış olan fikirleri ve ihtirasları kaynar hale getirir, onların derinliklerindeki duygulan yansıtır. Bir fikir zorlanmadığı sürece, insanlar sadece zaten "bilmekte" oldukları şeye inandırabilir.

Propaganda en çok, hayal kırıldığına uğramış kişiler üzerinde başarılı olur. Bu kişilerin korkulan, umutları ve ihtirasları, mantıklarının önüne yığılarak kendileriyle dış dünya arasına girerler. Bunlar, propagandacının ateşli sözlerinde kendi ruhlarının nağmelerini duyarlar. Hayal kırıklığına uğramış kişiler için, propagandacının görünüşte mantıklı fakat gerçekte saçma olan ateşli sözlerinde kendi hayallerinin yankısını bulmak, kusursuz mantıkla anlatılan sözlerde aynı şeyi bulmaktan daha kolaydır.

Ne kadar ustalıkla yapılmış olursa olsun salt propaganda artık inanmaktan vazgeçmiş kişilerin inancını devam ettiremez. Halk artık inanmaz duruma geldiği zaman bit kitle hareketi, kendi devamını sağlamak için zor kullanmak yoluyla halkı inandırabilecek önlemler almaya mecburdur.

İleride Madde 104'te göreceğimiz gibi bir kitle hareketine zemin hazırlamak için "kelimeler" etkili bir araçtır, Fakat kitle hareketi bir defa gerçekleştikten sonra kelimeler, hali hazırda yararlı olmakla beraber, artık çok önemli rol oynamazlar. Dr. Goebbels gafil bir anında şunu kabul etmişti ki: "Propagandanın gerçekten etkili olabilmesi için arkasında daima keskin bir kılıç bulunmalıdır."[5] Buna rağmen sözlerine şunları da eklemiştir: "Hiç propaganda yapmamaktansa, tatlı propaganda yapmanın daha çok iş görebileceği inkâr edilemez."

Talimin edileceğinin aksine propaganda, zorlamayla beraber yürütüldüğü zaman, daha gayretli ve daha ısrarlı şekilde yapılır.

Gerek zorlama yoluyla kandıranlar, gerekse zorlama yoluyla kandırılanlar için, kandırdıkları veya kandırıldıkları inancın tek gerçek olduğundan emin olmaları büyük bir ihtiyaç halini alır. Bundan emin olmayan kandıran kişi, kendini suçlu bir kişi olarak hisseder; kandırılan ise kendini satılmış bir korkak olarak hisseder.

Böylece propaganda, başkalarını ikna etmekten öte kendi kendimizi haklı çıkarmaya hizmet eder ve kendimizi bu yolda

suçlu hissetmemiz için ne kadar çok neden varsa, yaptığımız propaganda da o kadar gayretli ve ısrarlıdır.

Aşırılıktan şiddet doğduğu ne kadar doğru ise, şiddetin de aşırılık doğurduğu o kadar doğrudur. Çok defa hangisinin önce başladığını anlamak imkânsız olur. Gerek şiddet kullananların gerekse şiddete maruz kalanla-nn aşın bir düşünce tarzı içine girmeleri mümkündür. Ferrero, Fransız Devriminin teröristlerinden şöyle bahsetmektedir: “Onların döktükleri kan arttıkça, prensiplerinin tek gerçek olduğuna inanma ihtiyaçları da artmaktaydı. Onlar o kadar kanı, halkın egemenliği fikrine inandıkları için dökmediler fakat korkulan nedeniyle o kadar çok kan döktükleri için halkın egemenliği fikrine inanmaya çalıştılar/’ Yıldırma politikası, kesin inanç adamının yalnız muhaliflerini sindirmesine ve ezmesine yardım etmez, aynı zamanda kendi inancını da yaşatmaya ve güçlendirmeye yardım eder. Amerika Birleşik Devletlerinin güney eyaletlerindeki bir linç olayı, yalnız zenciyi sindirmekle kalmaz, aynı zamanda beyazların üstünlüğü yolundaki aşın inancı yeniden canlandırır.

Zorlamaya maruz kalanlara bakıldığında da, şiddetin aşın davranış meydana getirdiği görülür. Zorla inandırılmış kişilerin, ikna yoluyla inandırılmış kişiler kadar, üstelik bazen daha fazla, yeni inançlarında aşırıya gittikleri görülmüştür. “Başkasının fikrine zorla uyan bir kişinin kendi fikrinden vazgeçmeyeceği” her zaman için doğru değildir. İslam dini, güç kullanmak yoluyla kendini benimsetmiştir, buna rağmen İslamiyet'i zor karşısında kabul etmiş olan Müslümanların bu yeni dine olan bağlılıkları, harekete katılan ilk Araplardan daha güçlü olmuştur. Renan’m ifadesine göre İslamiyet, onu zor karşısında kabul etmiş iman sahipleri sayesinde “sürekli olarak güç kazanan” bir din olmuştur. Bütün kitle hareketlerinde aşın inanç sonradan gelişen bir durumdur ve kitle hareketi tamamen iktidarı ele geçirdiği ve inanç yolunu, zorlamayla olduğu kadar ikna yoluyla da benimsetebildiği zaman ortaya çıkar.

Böylece zorlama ısrarlı ve ödün vermez bir şekilde olduğu zaman eşsiz bir ikna yöntemidir ve yalnız basit kişiler üzerinde değil, prensip sahibi olmakla övünen aydınlar üzerinde de etkili olur. Bilim adamları, yazarlar ve sanatçılar, sözlerini geri almak ve hatalarını itiraf etmek için Kremlin’den emir aldıkları zaman, bunların bu emri yerine

getirmelerinin, adet yerini bulsun diye yapılmasından çok gerçek bir inanç içinde yapıldığı ihtimal dâhilindedir. Çünkü korkaklığımıza bahane bulmak için aşın inançlı olmak gereklidir.

Sadece ikna yoluyla, yaygın ve devamlı bir örgüt kuran bir kitle hareketi hemen hemen yoktur. Koyu bir Hıristiyan olmasına rağmen tarihçi K.S. Latourette şu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır: "Her ne kadar İsa'nın ruhu ve silahlı askerler birbiriyle hiç bağdaşmayan zıt şeylerse de ve her ne kadar tarihi bir gerçeği açıklamak üzücüyse de, Hıristiyanlığın yaşamasını silahlı askerler mümkün kılmıştır." Fetihler ve halkın Hıristiyanlaştırılması el ele yürütülmüş ve genellikle Hıristiyanlık, fetihleri haklı göstermek için bir araç olarak kullanılmıştı. Devletin desteğini elde edemediği yerlerde Hıristiyanlık ne genişleyebilmiş ne de devamlılığını sağlayabilmiştir. "İran'da devletin desteklediği başka bir din bulunduğu için Hıristiyanlık bir azınlık dini olmaktan ileri gidememiştir." İslamiyet'in olağanüstü yayılışında fetihler birinci etken, İslamiyet'in kabulü ise bir yan ürün olmuştur. "İslamiyet'in en çok geliştiği devre siyasi başarılarının en büyük olduğu devre olmuştur." Reformasyon hareketinde Protestan kiliseleri yalnız iktidardaki prenslik veya yerel hükümetin desteğini sağladığı yerlerde gelişebilmiştir. Komünizmin bugünkü tehdidi, öğretinin gücünden değil, dünyanın en büyük askeri güçlerinden birinin desteğinden ileri gelmektedir.

Aynı zamanda görülmektedir ki, bir kitle hareketi ikna veya zorlama yollarından her ikisini de kullanmak imkânına sahip bulunuyorsa, genellikle ikinci yolu tercih etmektedir. İkna yöntemi yavaş yürümektedir ve sonucu kesin olarak belli değildir.

Bir kitle hareketinin, kuvvet kullanmak yoluyla sindirilemeyeceği kanısı, her zaman için doğru değildir, en ateşli bir kitle hareketi bile, güç kullanmak yoluyla durdurulabilir ve ezilebilir. Fakat bunu sağlamak için, kullanılan gücün merhametsiz ve ısrarlı olması gerekir. Ve işte burada, inanç, zorunlu bir etken olarak yer alır. Çünkü merhametsiz ve ısrarlı bir sindirme hareketi ancak aşın bir inançla mümkündür. "Sağlam ve manevi bir temelden doğmayan sindirme hareketleri sarsıntılı ve dayanıksız olur" Kişisel zalimlikten doğan şiddet hareketleri, ne genişleyebilir ne de

uzun zaman devam edebilir; bu gibi hareketler kişisel kaprislere ve tereddütlere bağlı olarak birden alevlenip birden sönerler.

Buradan anlaşılmaktadır ki, güçlü bir inanç ihtiyacı, yalnız zorlamaya karşı koyabilmek için değil, aynı zamanda zor kullanmayı başarabilmek için de gereklidir.

Başkalarını inandırma içgüdüsü ne zaman doğar?

Bir hareketi, kendi inancını bütün insanlara yaymaya sevk eden başlıca etken, o inancın şiddeti değildir. Misyonerlerin gayretli çalışmaları, daha çok, derin bir şüphenin ve kendi inancı ile tatmin olamamanın bir ifadesidir. Başkalarını inandırma çabamız, bizim sahip olduğumuz bir şeyi başkalarına da vermek arzusundan öte, bulamadığımız bir şeyi merakla araştırma çabamızdır. Bu araştırma, inancımızın gerçekten tek inanç yolu olduğunun kesin ve reddedilmez şekilde ispatının bir araştırmasıdır. Zorlayıcı bağnaz kişi, başkalarını zorlamakla kendi inancını güçlendirir. Doğruluğu en çok şüphe yaratan inancın, başkalarını inandırma içgüdüsünü en yoğun şekliyle yaratması mümkündür. Ayrıca, sözleriyle eylemleri arasında çok fazla çelişki bulunan (yani, suçluluk duygusu çok güçlü olan) kitle hareketlerinin kendi inançlarını başkalarına benimsetmekte de aşın çaba göstermeleri ihtimali akla uygun gelmektedir. Rusya'daki komünizm ne kadar çıkmaza girerse ve onu yürüten liderler ne kadar çok onun ilk şeklinden ayrılmak zorunda kalırlarsa, komünizme inanmayan dünyaya olan saldırılan da o kadar küstahlaşacaktı^ Amerika Birleşik Devletlerinin güney eyaletlerindeki zencileri köle olarak kullananlar, bu davranışlarının modern dünyada savunulacak tarafı bulunmadığını anladıkları oranda, inançlarını yaymaktaki saldırganlıklarını artırmışlardır. Eğer bir gün, özel girişimcilik, kandırıcı bir kutsal amaç durumuna gelirse, bu onun artık faydalı ve patrik bir sistem olduğundan şüphe edilmeye başlandığına bir işarettir.

Gerek kandırma çabası gerekse dünya egemenliği çabası, temelde bazı ciddi bozukluklar olduğunun bir işaretidir. Uzak diyarlara giden bir grup misyoner de bir grup serseri de, kendi ülkelerinde savunulamayacak bir durumdan kaçıyorlar demektir.

Liderlik

Bir kitle hareketinin büyümesinde liderlik ne kadar önemli olursa olsun, liderin, bir kitle hareketinin büyümesini sağlayacak koşulları yaratma kapasitesi olmadığı bir gerçektir. Lider, yoktan bir hareket meydana getiremez. Bir hareket ve bir lider ortaya çıkmadan önce, bir itaat etme ve takip etme hevesi ve mevcut düzene karşı şiddetli bir hoşnutsuzluk bulunması gereklidir. Şartlar olgunlaşmadığı sürece, potansiyel bir lider ne kadar yetenekli olursa olsun, peşinden kimseyi sürükleyemez. Birinci Dünya Savaşı ve onun ardından gelen yıllar, Bolşevik, Faşist ve Nazi hareketlerinin doğması için ortam hazırlamıştır. Eğer savaş önlenebilseydi veya on beş — yirmi yıl sonraya bırakabilseydi Lenin, Mussolini ve Hitler'in durumu, sık sık ortaya çıkan kargaşalıkları ve krizleri tam bir kitle hareketine çevirmeyi hiçbir zaman başaramamış olan 19. yüzyılın parlak liderlerinin durumundan farklı olmayacaktı. Bu liderler için bir eksiklik vardı. Birinci Dünya Savaşının felaketli olayları ortaya çıkıncaya kadar Avrupa ülkeleri, içinde bulundukları düzenden henüz umutlarını kesmemişlerdi ve yeni düzen için var olan düzeni feda etmeye hazır değillerdi. Hatta devrimci liderlerden daha iyi bir yolda yürüyen milliyetçi liderler bile, milliyetçiliği kutsal bir amaç durumuna getirememişlerdi. Militan milliyetçiliğin ve militan devrimciliğin aynı zamanda ortaya çıktığı düşünülebilir.

İngiltere'de de lider, kendi rolünü oynamaya muktedir olmadan önce, zamanın olgunlaşmasını beklemek zorunda kalmıştı. Burada, potansiyel lider (Churchill), 1930larda halkın gözünde önem kazanmış ve kendini dinletebilmişti, fakat kitlelerde onun peşinden gitme arzusu mevcut değildi. ChurchilI, ancak felaket ülkeyi derinden sarstığı ve anlamsızlaştığı zaman, liderlik konumuna gelebilmişti.

Kitle hareketlerinin meydana gelişlerinde bize en önemli nokta olarak görünen bütün büyük liderlerin sahneye çıkmaları için, oldukça uzun bir bekleme dönemi vardır. Onların sahneye çıkmaları ve rollerini oyna-malan için sahnenin tesadüfler ve diğer insanların çalışmalarıyla hazırlanmış olması gerekir. "Liderin bir anda ortaya çıkması sadece tesadüfler zincirinin sonuncu halkası gibi görünür."

Sahne hazır duruma geldiği zaman, isim yapmış bir liderin ortaya çıkması gerekli hale gelir. Lider bulunmaksızın kitle

hareketi meydana gelmez. Zamamn olgunlaşması, otomatikman bir kitle hareketi meydana getirmez. Olayların akışını Bolşevik devrimi kanalına sürüklemeye zorlayan Lenin olmuştur. Eğer Lenin İsviçre'de veya Rusya'ya dönerken ölmüş olsaydı, diğer Bolşevik ileri gelenlerinin bir koalisyon hükümetiyle birleşmeleri hemen hemen kesin olur ve sonuç, temelde burjuvazi tarafından yürütülen bir liberal cumhuriyet veya benzeri bir yönetim olurdu. Mussolini ve Hitler örneğindeyse daha kesin olarak söylenebilir ki, bu liderler olmasaydı ne bir Faşist hareket ne de bir Nazi hareketi olurdu.

Bugün İngiltere'de yaşanmakta olan olaylar da, bir kitle hareketinin belirginleşmesi için çok yetenekli bir liderin gerekli olduğunu göstermektedir. işçi hükümetinin başında dahi bir lider (örneğin sosyalist bir ChurchilI) olsaydı, güç olan devletleştirme devrimleri-ni, gösterişsiz ve sosyalist sadeliği içinde değil, bir kitle hareketinin ateşli atmosferi içinde başlatırdı. İngiliz işçisini kahraman bir üretici rolüne sokardı. İngiliz halkına, başlıca görevlerinin bütün dünyaya, özellikle Amerika ve Rusya'ya, kapitalist yönetimin bayağı, savurgan ve kargaşacı tutumundan kurtulduğu zaman uygar bir ulusun modern üretim yöntemleriyle neler yapabileceğini göstermek olduğunu hissettirirdi. İngiliz halkına, savaşın en karanlık günlerinde taşıdıkları güven ve umudu aşılamasını bilirdi.

Mevcut davranışları uyumlu ve seferber hale getirerek bir kitle hareketinin kolektif içgüdüsü durumuna sokmak ancak sarsılmaz iradeli, cesur ve uzak görüşlü bir liderin işidir. Bu lider, hayal kırıklığına uğramış kişilerin kalplerindeki kırgınlığı dile getirir ve onun haklılığını savunur. Geçici olan "şimdi"nin gerektirdiği fedakârlıkları haklı göstermek için son derece parlak bir geleceğin hayalini alevlendirir. Küçüldük ve anlamsız bir davranış olan bireycilikten kurtulma duygusunu, yani, birlikte hareket etme heyecanını yaratır.

Liderin böyle bir başarı sağlaması için ne gibi yeteneklere sahip olması gereklidir?

Üstün zekâya, asil karaktere ve yaratıcılık yeteneğine sahip olmak ne zorunludur ve üstelik ne de arzu edilir. Aranacak olan başka nitelikler şunlardır: Cüret ve meydan okumaktan zevk almak; demir gibi bir irade; tek bir gerçeğe sahip

bulunduğuna dair aşın bir inanç, kaderine ve şansına güven; şiddetli nefret etme yeteneği; mevcut düzeni aşağı görebilmek; insan doğasını iyi anlayabilmek; tören, gösteriş ve simgelerden hoşlanmak; güçlü bir komuta grubunun maksimum bağlılığını kazanmak ve onu devam ettirecek kapasitede olmak. Bu sonuncu nitelik, en önemli ve en az bulunan özelliklerinden biridir. Bir liderin olağanüstü kapasitesi, kitleleri elde etmekten daha çok, yüksek kapasiteli insanlardan oluşmuş küçük bil" grubu etkisi altına alma ve neredeyse onları büyüleme yeteneğinden ileri gelir. Bu adamların korkusuz, kibirli, zeki, örgütçü ve büyük işleri sürdürebilecek kapasitede olmaları, fakat diğer yandan liderin isteklerine tamamen boyun eğecek, ilham ve enerjilerini ondan alacak ve bu teslimiyetten gurur duyacak bir yaradılışta olmaları gereklidir.

Yukarıda sayılan niteliklerden hepsi aynı derecede gerekli değildir. Bir lider olarak Troçki'nin başarısızlığı yüksek kapasiteli ve sadık komutanlardan oluşan bir mekanizmayı yaratmayı ihmal etmesinden veya bunu yapacak yetenekte olmamasından ileri gelmiştir. Kişisel sempati toplayamamış veya topladıklarım devam emretmemiştir. Troçkinin diğer bir eksikliği, kişiliğe, özellikle yaratıcı kişiliğe, duyduğu saygıyı yenememesidir. Bağsız bir İrişinin suçlu ve yararsız sayılmasına kendini inandıramamış ve bir kitle hareketi için birlik ve beraberliğin, büyük önemini kavrayamamıştı. Sun Yat-Sen kendisine pek çok sayıda yüksek kapasiteli ve sadık taraftarlar toplamış ve onların düşlerine yeni Çin hayali sokarak, bağlılık ve fedakârlıklarını sağlamıştı." Sun Yat-Sen'in aksine, Çan Kay Şek, bir kitle hareketi lideri için gerekli olan bütün niteliklerden yoksun bulunuyordu. Rusya dışındaki Komünist liderler, Stalin'e ve Politbüroya olan bağlılıkları nedeniyle, gerçek liderlik unvanına sahip olamazlar. Bunlar sadece yüksek kapasiteli komutanlar durumundadırlar. Herhangi bir Batı ülkesinde bugün için Komünizmin etkili bir kitle hareketi olabilmesi için, birbirine zıt iki şıktan birisinin gerçekleşmesi gerekir. Buna göre ya Stalin'in kişiliği bir katalizör olabilecek şekilde mitleştirilecek veya Tito'nun yaptığı gibi yerel Komünist Partisi, Rusya ile bütün bağlarını keserek hem Stalinizme hem de kapitalizme meydan okuyacaktır.

Zamanımızın başarı sağlamış kitle hareketi liderlerinin çoğu tarafından geliştirilen ham fikirler karşısında, insan ister

istemez, belirli bir hantallıkta ve olgunlaşmamış fikirlerin, liderlik için bir değer olduğu düşüncesine kapılıyor. Bununla birlikte, bir Hitler'e veya bir Ai-mee Mc Pherson[7]a taraftarlar kazandıran, entelektüel hamlıkları değil, bu liderlerin kendilerine olan sınırsız güvenleriydi. Kendi aklının yolunu takip etme cesaretini gösterecek, gerçekten zeki bir lider, aynı derecede başarı imkânına sahip olurdu. Kitle hareketi liderliğinde fikir kalitesinin büyük bir rol oynamadığı görülmektedir. Önemli olan, kibirli, hatta küstahça davranmak, başkalarının fikirlerim tamamen önemsiz saymak ve dünyaya toptan meydan okumaktır.

Etkili liderlikte bir dereceye kadar şarlatanlık gereklidir. Gerçekleri kasten yanlış aksettirmeksizin bir kitle hareketi oluşturmak imkânsızdır. Elle tutulur cinsten menfaatler, bir taraftar grubunda ölümü göze alacak derecede bağlılık yaratamaz lider, pratik ve gerçekçi olmak zorundadır, fakat buna rağmen konuşmalarında bir hayalci ve idealistin dilini kullanmalıdır.

Büyük kitle hareketi liderliğinde, yaratıcılık yeteneğine sahip olmak mutlak gerekli değildir. Başarılı kitle hareketi liderinin en göze çarpan özelliklerinden birisi onların gerek dost gerekse düşmanı, gerek geçmişteki gerekse şimdiki örnek kişileri kolayca taklit edebilmeleridir. Belki de kahramanlığın anahtarı, büyük bir taklit edebilme yeteneğinden gelmektedir; diğer bir deyimle bildiği bir kahraman modele uyarlamaktadır.

Bağlantısız bir bireyin toptan teslimiyeti, birlik ve fedakârlığı sağlamak için aranacak bir ön şarttır ve bu teslimiyetin gerçekleştirilmesi için körü körüne itaat alışkanlığını öğretmek ve bunu övmekten daha kestirme bir yol yoktur denebilir. Stalin, bilim adamlarını ve sanatçıları kendi zekâlarını inkâr etmeye zorladığı zaman bunu sadist bir içgüdüyle değil, körü körüne itaatin yüce değerini kutsallaştırmak amacıyla yapmıştır. Bütün kitle hareketleri, itaati en büyük meziyet olarak kabul ederler ve onu iman ile aynı düzeyde tutarlar: “Fikir birliği için gerekli olan şey yalnız bir İnanç’a tam bir uygunluk değil, aynı zamanda insan iradesinin kiliseye, Papa’ya ve Tanrı’nın kendisine mutlak teslimiyetidir.”[6] itaatkârlık yalnız Tanrı’nın ilk yasası değil, aynı zamanda devrimci bir grubun ve ateşli milliyetçiliğin en

başta gelen prensibidir. “Neden sormamak” bütün kitle hareketleri tarafından güçlü ve cesur bir ruh işareti sayılır.

Büyümekte olan kitle hareketlerinde görülen yıkıcılık, kan dökme ve mevcut düzene saygısızlık, bizi o kitle hareketi taraftarlarının yaradılıştan kabadayı ve kanunsuz olduklarını düşünmeye sevk eder. Gerçekte kitle azgınlığı her zaman kişisel başkaldırıların bir toplamı değildir. Kesin inançlı kişi, ne kadar vahşi ve insafsız olursa olsun, temek itibariyle itaatkâr bir kişidir. Komünist isyancı olan bir kişi, partinin köle gibi sadık bir üyesidir. Gerek Japon gerekse Nazi kabadayıları, dünyanın tanıdığı en disiplinli kişilerdi. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki işveren patronlar, güney eyaletlerindeki aşırı ırkçılara, sadık bir işçi olarak saygı gösterirler. Bu aşın ırkçılar, ordu tarafından da kolayca disipline sokulacak uysal kişiler olarak görülür.

Hayatları kısır ve güvensiz olan kişilerin, kendi kendine yeterli ve kendine güveni olan kişilerden çok daha itaatkâr eğilimli oldukları görülmektedir. Hayal kırıklığına uğramış kişi için, sorumluluktan kurtulmak, karşılaştığı güçlüklerden kurtulmaktan daha çekicidir. Bu kişiler, çaresiz başarısızlıklarının ve kendi kendine karar vermenin sorumluluğundan kurtulmayı özgürlükleriyle değiş tokuş etmeye isteklidirler. Plan yapmak, emir vermek ve bütün sorumlulukları kendi omuzlarına yüklenmek isteyenler lehine hayatlarının idaresinden feragat ederler. Bundan başka, bu kişiler, büyük bir lidere kendilerini teslim etmeyi, eşitlik ideallerine doğru bir yaklaşma olarak düşünürler.

Tehlike zamanlarında, sel felaketlerinde, büyük yer sarsıntılarında, salgın hastalıklarda, ekonomik kriz dönemlerinde ve savaş zamanlarında tek başına kişisel çabalar faydasızdır ve böyle zamanlarda her halk bir lidere itaat etmeye ve onu takip etmeye hazırdır. Bu durumda itaat, günlük güvensiz yaşantı içinde tutunabilecek tek sağlam kayadır.

Hayal kırıklığına uğramışların aynı zamanda en koyu taraftarlar olması muhtemeldir. Dikkate değer bir noktadır ki, bir beraberlik ve birlik çabası içinde, yenilmekten en az korkacak kişiler, kendilerine en az güveni olan kişilerdir. Çünkü bunlar böyle bir ortak uğraşıya, o işin başarısını kesinleştirmek amacından çok, yenilgi olduğu takdirde

durumun sorumluluğunu kişisel olarak yüklenmekten kaçınmak için girerler. Beraberce giriştikleri iş başarısızlığa uğradığı takdirde, en korktukları şeyden, yani kişisel yetersizliklerinin ortaya çıkmasından, yine de kurtulurlar.

Hayal kırıklığına uğramış kişilerin bir lideri takip etmeleri, o liderin kendilerini belirli bir amaca götürmesinden çok o liderin kendilerini kötü benliklerinden uzaklaştırması nedeniyledir. Nereye gittikleri, bu yüzden ikinci derecede önem taşımaktadır, çünkü o gidiş nereye olursa olsun yeterli bir tatmin sağlamaktadır.

Bir kitle hareketi lideriyle özgür bir toplumdaki lider arasında önemli bir fark vardır. Oldukça özgür bir toplumda lider, ancak halkın aklına ve iyi niyetine tamamen inandığı zaman liderliğini yürütebilir. Böyle bir inanca sahip ikinci sınıf bir lider böyle bir inanca sahip olmayan birinci sınıf liderden daha başarılı olur. Bu demektir ki özgür bir toplumda lider, halka önderlik ettiği gibi onların yolunu takip eder. Önce halkın nereye gittiğini bilmelidir ki onlara o yolda önderlik etsin. Ne zaman ki özgür bir toplumda, lider halkı aşağı görmeye başlarsa, bütün insanların aptal olduğu yönündeki yanlış kurama er geç kapılarak eninde sonunda yenilgiye uğrar. Liderin acımasızca baskı yapabildiği bir toplumda ise durum başka türlüdür. Bir kitle hareketinde olduğu gibi, liderin körü körüne itaat sağlayabildiği yerlerde, lider, bütün insanların korkak olduğu yönündeki doğru kurama dayanarak insanlara ona göre davranır ve istediği sonucu elde eder.

Amerika Birleşik Devletlerindeki sendikalarda komünist liderlerin başarısızlık nedenlerinden biri, özgür insanlardan meydana gelmiş bir toplulukta, bir kitle hareketi liderine yaraşır taktikler uygulamalarından ileri gelmektedir.

Eylemcilik

Eylem birleştirici bir etkendir. Yaratıcılığı kendi içinden sağlayan bir düşünüre oranla askerler, sporcular, inşaatçılar hatta bilim adamları gibi gerçek eylem adamlarında daha az kişisel ayrılıklar bulunur. Bir kişi farklılaşmış kişiliğinden sıyrılmadıkça eylem için tam anlamıyla hazırlanmış sayılmaz. Bu yüzden meşgul bir toplumda birlik ve beraberlik eğilimi vardır. Bir kıtayı işgal etmenin verdiği meşguliyet olmasaydı acaba göçmen Amerikan ulusunun kısa bir zamanda

böylesine hayret verici bir tekdüzelik kurması mümkün olabilir miydi? Amerika'ya para kazanmak için gelenler, bazı yüksek idealleri gerçekleştirmek için gelenlerden daha çabuk ve daha derin bir şekilde Amerikanlaşmışlardır. Çünkü para kazanmaya gelenler, aynı amaç peşinde gelmiş olan milyonlarca kişiyle derhal bir yakınlık kurmuşlar ve onlar arasında erimişlerdir. Bunlar sanki kardeşlik derneğine üye kaydı yaptıranlar gibiydi ve daha başlangıçtan anlamışlardı ki, başarılı olmak için etrafındakilere karışmak, onlar gibi hareket etmek, onların dilini konuşmak ve onların oynadıklarını oynamak zorundaydılar. Bundan başka, içine girdikleri hayatın hızlı akışı bu insanların kendi kişiliklerini ortaya çıkarmalarını önlemişti ve böylece kişisel ayrılıkları olmadığı için, isteseler bile yeni çevrelerinin etkisine karşı koyamazlardı. Diğer yandan Amerika'ya özgürlük, adalet ve eşitlik gibi idealleri gerçekleştirmeye gelenler, yenidünya gerçeklerinin kendi idealleri düzeyinde olmadığını gördüler ve kendilerini üstün görerek yeni çevreden uzak durdular.

Fikir adamlarının uyumlu bir şekilde beraber çalıştıkları nadir görülür; buna karşılık eylem adamları arasında bir arkadaşlık genellikle kolay kurulur. Takım halinde çalışma, entelektüel veya sanata ait işlerde az bulunur, fakat eylem adamları arasında bu olağan ve çoğunlukla gerekli olan bir şeydir. “Gidelim kendimize bir şehir ve bir kule inşa edelim"[5] diye haykırış, birlikte hareket etmeye bir çağrıdır. Komünist bir sanayi bakanının kapitalist bir sanayiciyle ortak olan yönü, Komünist bir teorisyenle olduğundan herhalde daha fazladır, çünkü her ikisi de eylem adamıdır.

Bütün kitle hareketleri, bir birleştirme aracı olarak eylemcilikten yararlanırlar. Arazi temizlenmesi, şehirlerin imarı ve büyük çaptaki endüstriyel işler aynı amaca hizmet ederler. Hatta sadece bir yürüyüş bile birleştirici bir etkendir. Naziler bu anlamsız eyleme geniş ölçüde yer vermişlerdi. Bu sonu gelmez yürüyüşlerin zaman ve enerji kaybından başka bir şey olmadığını düşünen Hermann Rauschning sonradan bunun değerini takdir etmiş ve “Yürüyüş insanları düşüncelerinden uzaklaştırır. Yürüyüş düşünceyi öldürür. Yürüyüş, bireyciliğe son verir” * demiştir.

Bir kitle hareketinin eyleme çağrısı, hayal kırıklığı içinde bulunan kişilerde çok olumlu bir tepki yaratır. Çünkü hayal kırıklığı içinde bulunan kişiler bir eyleme katılmakta bütün

dertlerinin çözümünü bulurlar. Eylemcilik onlara kendilerini unutturur ve onlara bir amaç ve değer kazandırır. Gerçekte hayal kırıklığının başlıca nedeni meşguliyet sahibi olmamaktan ileri gelir ve en şiddetli hayal kırıklığı, enerjisi ve yeteneği çok olup da çevrenin etkisiyle paslanmaya terkedilmiş kişilerde bulunur. Hayatlarının en güzel devresini kahvehanelerde ve mitinglerde konuşmakla geçiren Lenin, Troçki, Mussolini ve Hitler gibi insanların birdenbire zamanın en güçlü ve enerjik eylem adamları olarak ortaya çıkmaları başka türlü açıklanabilir mi?

İnanç, kişinin eylem ruhunu düzenler ve güçlendirir. Tek ve değişmez bir gerçeğe sahip olmak ve kendi dürüstlüğünden asla şüphe etmemek; kader, Tanrı veya tarihin yasası gibi elle tutulmaz güçlerle desteklendiği duygusuna kapılmak; karşıt fikir sahibi olanların şeytanın tayfası olduğu ve bunların mutlaka ezilmesi gerektiği bilincinde olmak; kendini reddedip görev bağlılığı coşkusu içinde bulunmak - bütün bunlar herhangi bir alanda cesur ve acımasız eylemlere geçmek için değer verilmesi gereken niteliklerdir. Tanrı'ya dua eden askerler, gönüllüler, sporcular, hatta iş adamları kendilerinin bu yüzden güçlendiklerini kanıtlamışlardır. Devrimci ve milliyetçi heyecan da buna benzer bir etkinlik yaratmaktadır ve böylece ruhsuz ve tembel insanlar birer savaşçıya dönüşmektedirler. Burada bir kere daha görülüyor ki, geri kalmış ülkelerin modernize edilmesinde bir kitle hareketi gerekli olmaktadır.

Ancak, ne var ki, kesin inançlı kişinin eylemciliğe uygunluğu, bir kitle hareketine yardımcı olmak yanında bir tehlike niteliği de göstermektedir. Heyecanlı eylem alanları açmak yoluyla, bir kitle hareketi kendi sonunu çabuklaştırır. Başarılı bir eylem kendi kendinin sonu olma eğilimindedir. Eylem bütün enerjileri ve çabalan kendi kanalına boşaltır. İnanç ve kutsal amaç, yüce bir hedef olmaktan çıkarak eylem makinesinin sadece bir yağlayıcısı durumuna gelir. Yaptığı bütün işlerde başarılı olan kesin inanç adamı kendine güven kazanır ve gerek kendisiyle gerekse şimdiki zamanla barışık olmaya başlar. O artık kendi kurtuluşunu, kolektif bir topluluğun bütünlüğü içinde kendi özünü kaybetmekte ve kendisine ait istek, sorumluluk ve karar verme yetkisi bulunmayan kişiliksiz bk insan olmakta bulmaz. O artık kurtuluşunu, eylemde, kendi değerini ve kişisel üstünlüğünü kanıtlamakta bulur. Eğer hala kutsal inancına tutunuyorsa

bu onun kendine güvenini desteklemek ve başarısını yasallaştırmak içindir. Bu yüzden devamlı başarılı olunan eylemin tadı, birlikte hareket etme ruhunu öldürücü bir darbedir. Bol miktarda meşguliyet imkânına sahip olan bir halk büyük olasılıkla en az derecede devrimci veya aşın yurtsever olur. Anglo-Sakson halkının sosyal denge içinde bulunmasının, politik ve dini alanda hoşgörülü olma sının nedenlerinden biri, çok miktarda meşguliyet imkânına sahip olmalarıdır. Bu insanlarda kitle hareketinin vereceği tatmin, meşguliyet tarafından sağlanmaktadır.

Bir ekonomik kriz nedeniyle veya yenilgiyle sonuçlanan bir savaştan dolayı meşguliyet kapılan iyice kapandığı takdirde, hayal kırıklığı tehlikesi elbette ki her zaman olacaktır. Birinci Dünya Savaşandan sonra Almanya'da patlak veren durumun nedenlerinden biri, meşguliyet imkânlarıyla övünen bir halkın hareketsiz kalmaya zorlanmış olmasıdır. Hitler onlara bir kitle hareketi verdi. Ye daha önemlisi, onların önüne sınırsız şekilde ateşli-ve gösterişli meşguliyet imkânları serdi. Bu nedenle Alman halkının Hitler?i bir kurtarıcı olarak selamlamasına hayret edilmemelidir.

Şüphe

Hayal kırıklığına uğramış kişilerin akımdan sızan tatsız salgı, her ne kadar bir korku ve kötü düşüncenin eseriyse de, hoşnutsuz kişileri bir araya birleştirmekte çok uygun bir yapıştırıcı madde vazifesi görür. Şüphe de, bu tatsız salgının yapısında bulunan bir elemandır ve böylece birleştirici bir etken görevi yapar.

Kendi kusur ve noksanlıklarını bilen hayal kırıklığına uğramışlar, çevrelerindekilerde de kötü düşünce ve kabalık ararlar. Kendini aşağı gören kişiler başkalarında da kusur bulmak için dikkat kesilirler. Kendimizde bulunup da örtmek istediğimiz kusurları başkalarında bulup ortaya çıkarmaya çalışırız. Böylece, hayal kırıklığına uğramışlar bir kitle hareketinde bir araya gelince etrafta şüphe ile dolu bir hava eser. Birbirini kontrol etme, gammazlama, casusluk etme, şüpheyle bakma ve kendine şüpheyle bakıldığını hissetme gibi gergin bir hava vardır. Kendilerinin şüpheyle kontrol edildiğini sürekli olarak hisseden yandaşlar, bundan kurtulmak için kendilerinden beklenilen davranış ve fikirleri büyük bir gayretle benimserler. Körü körüne inanış içtenlikle olabildiği gibi, karşılıklı şüphenin bir sonucu da olabilir.

Kitle hareketleri, baskı mekanizmalarında “şüphemden geniş çapta yararlanırlar. Nazi Fartisi’nin alt kademelerindeki kişiler her daim kontrol altında bulunduruldukларına inandırılmışlar ve devamlı korku içinde tutulmuşlardı. Komşusundan korkmak, arkadaşından korkmak ve hatta akrabalarından korkmak bütün kitle hareketlerinde kural haline gelmiştir. Zaman zaman masum insanlar şüphe mekanizmasının yaşatılması amacıyla, ithama uğrar ve feda edilirler. Kitle hareketinin aşamalarındaki herhangi bir muhalefeti, hareketin düşmanları lehinde bir ihanet saymak yoluyla şüphe kılıcı devamlı olarak bilenir. Kitle hareketleri için gerekli kılman bu düşman her yerde hazır ve nazırdır; hem içerden hem dışardan faaliyet gösterir. Eğer hareket bir zorlukla karşılaşırsa bu o düşmanın işidir. Kesin inanç adamı devamlı olarak sabo-tajcılan, casuslan ve hainleri koUamalıdır.

Kolektif beraberlik, taraftarların birbirlerine duy-duklan kardeşçe sevgiden dolayı değildir. Kesin inanç sahibinin sadakati, yoldaşı olan diğer kesin inançlı adam için değil, bağlı olduğu bir bütün (kilise, parti, ulus gibi) adınadır. Bireyler arasındaki gerçek sadakat, ancak gevşek kenetlenmiş ve nispeten özgür bir toplumda mümkündür. Nasıl ki Hazreti İbrahim Tanrıya bağlılığını ispat için sevgili oğlunu kurban etmeye hazır idiyse, aşın bir Nazi veya Komünist de kutsal amacına bağlılığını ispat için akrabalarını ve arkadaşlarını feda etmelidir. Aktif bir kitle hareketi, kişisel arkadaşlık ve kan bağlaını, kendi sıkı örgütlü bünyesi için zararlı götür. Bu yüzden, hareketin üyeleri arasındaki karşılıklı şüphe yalnız kolektif güce uygun değil, böyle bir güç için ön şarttır. “Güçlü inançları ve güçlü ihtirasları olan kişiler bir topluluk içinde bir araya geldikleri zaman birbirlerine şüpheyle bakarlar ve o topluluk içinde bundan güç kazanırlar; çünkü karşılıklı şüphe karşılıklı korku yaratır ve bu korku onla-n çelik bağlarla birbirlerine bağlar, ihaneti önler ve zayıf zamanlarda onlara destek olur”

Birleşme Sonucu Ortaya Çıkan Gerçekler

Birleşmenin nefret etme eğilimini artırdığını Madde 77?de ve taklit etme eğilimini artırdığını da Madde 82'de görmüştük. Şu da bir gerçektir ki, diğerlerine benzemiş bir kişi, henüz bağımsız bir kişi olan potansiyel inanç adamından daha saf ve daha itaatkârdır. Her ne kadar kolektif bir topluluğun

lideri, birleştirici etkenleri devamlı olarak artırıcı önlemler uygularsa da, birleşmenin bizzat kendisi birleştirici etkenlerin şiddetini artırır.

İlk bakışta bu biraz şaşırtıcıdır. Birleştirici etkenlerin çoğunlukla, hayal kırıklığına uğramış kişilerin istenmeyen benliklerinden uzaklaşma arzusundan doğduğunu görmüştük. Fakat kolektif bir topluluğa girmiş ve ona tamamen uyum sağlamış olan kesin inançlı kişi, artık hayal kırıklığı içinde değildir. O artık yeni bir kimlik ve yeni bir hayat bulmuştur. O artık yenilmez güçlerin himayesinde özel olarak seçilmiş kişilerden biridir ve bütün dünyaya egemen olma yolundadır. Onun düşünceleri, hayal kırıklığına kapılmışların düşüncelerinin tamamen tersidir; buna rağmen iç huzursuzluğunun ve güvensizliğinin belirtileri bütün hareketlerinde artarak görülmektedir.

Acaba birleşmiş kişiye ne olmuştur?

Birleşme, ilave edici olmaktan öte azaltıcı bir işlemdir. Kolektif bir ortama uyum sağlaması için bir insanın, kişisel farklılıklarından sıyrılması, serbestçe seçme ve bağımsız karar verme hakkından yoksun bırakılması gerekir. Doğal eğilimlerinin ve içgüdülerinin birçoğunu içinde tutmak zorunda bırakılır. Bütün bunlar azaltıcı işlemlerdir. İlave edilen şeyler (umut, inanç ve güven) olumsuz oluşumlardır. Kesin inanç adamının mutluluğu ve dayanıklılığı, artık kendi kendisi olmayışından ileri gelir. Fakat onun bu mutluluğu ve dayanıklılığı kendisi ile kolektif topluluk arasındaki bağa bağlıdır. Kendisini sadece bu kolektif topluluğun bir parçası olarak hissettiği sürece yıkılmaz ve ölmez bir bireydir. Birliğin maksimum gücü için harcayacağı çaba, hayal kınklığına uğramış kişilerin istenmeyen benliklerinden kaçmak için duydukları istekten çok daha şiddetlidir. Hayal kınklığı-na uğramışlarda henüz bir seçme özgürlüğü vardır: Bir kolektif topluluğa girerek yeni bir hayat bulabilecekleri gibi, çevrelerini değiştirerek veya bütün güçleriyle işe girişerek de yeni bir hayat bulabilirler. Birleşmiş birey ise, artık seçme özgürlüğüne sahip değildir. Ya kolektif topluluğa yapışmalıdır ya da bir yaprak gibi düşüp solacak-tır. Aforoz edilmiş bir papazın veya partiden çıkarılmış bir Komünistin bağsız bir birey gibi iç huzur bulacağı şüphelidir.

Bu yüzden, kesin inançlı kişi sonsuza dek eksiklik ve güvensizlik içindedir.

Bir kitle hareketi, taraftarlarının kişisel eksikliklerini çeşitli yöntemler kullanarak artırır ve devamını sağlar. Öğretiler mantığın üstünde tutularak bireyin zekâsının kendi kendine yeterliliği önlenir. Ekonomik güçlerin merkezileştirilmesi ve bazı hayati mal ve hizmetlerin kasten kıtlığını yaratmak yoluyla ekonomik bağlılık devam ettirilir. Kiliseye, partiye, vatana, lidere ve öğretiye olan bağlılığın yenilenmesi yoluyla da kişisel eksiklik duygusu devam ettirilir. Çünkü her sadakat, ancak dışarıdan gelecek bir tamamlayıcı parçayla kapatılması mümkün olacak şekilde açılan bir deliktir.

Böylece, bir kitle hareketi atmosferi içinde doğup büyüyen insanlar, kendi kendine yeterli olma becerisine sahip olsalar bile, eksik ve bağlı insanlar olarak yetişirler.

BÖLÜM IV

Başlangıç ve Sonuç

Söz Ustaları (Yazarlar, Şairler ve Konuşmacılar)

Mevcut düzen gözden düşürülmeden önce genellikle kitle hareketleri ortaya çıkmaz. Gözden düşürme işi, iktidardakilerin yanlış tutumlarının veya suiistimallerinin doğal sonucunda değil, içlerinde şikâyet duygusu barındıran söz ustalarının kasten yaptıkları bir iştir. Söz ustalarının bulunmadığı veya yazıların ve sözlerin şikâyet taşımadığı yerlerde, yönetim ne kadar beceriksiz ve kötü olursa olsun, kendi kendine çöküp gidinceye kadar iktidarda kalır. Diğer yandan, erdem ve çabalan şüphe götürmeyen bir yönetim, söz ustası azınlığının taraftarlığını kazanmakta başarı sağlayamazsa iktidardan düşebilir.*

Madde 83 ve 86'da işaret edildiği gibi, bir kitle hareketinin gerçekleşmesi ve devam ettirilmesi güce dayanmaktadır. Patlak vermek üzere olgunlaşmış bir kitle hareketi insaf tanımayan bir olaydır ve hareketin yönetimi, baskı yoluyla kazanılmış yandaşları sanki kendi kendilerine ortaya çıkmışlar gibi tanıtmak isteyen insafsız fanatiklerin elindedir. Fakat bu fanatiklerin ortaya çıkması ve görev kabul etmesi ancak mevcut düzen gözden düşürülüp halkın desteğini kaybetmesinden sonra olur. Mevcut kurum ve kuruluşların

küçük düşürülmesi, kitlele-re düzen değişikliği fikrinin aşılanması, yeni bir inanca alışkanlık yaratılması gibi hazırlık işleri, mudaka halk tarafından tanınmış yazar ve konuşmacılara (söz ustalarına) yaptırılır. Mevcut düzen aşağı yukan düzenli bir şekilde işlediği sürece halk genellikle muhafazakâr bir tavır alır ve yenilikler düşünse bile toptan bir yenilik düşünmez. Fanatik düşüncede olan kişi, bu muhafazakâr halka çatarak onların tehlikeli, ihanet yolunda, beceriksiz hatta anormal olduğunu iddia eder. Hoşgörülü olan yetkililer bile tutucunun bu aktif hareket taktiklerine karşı sert tepki gösterirler ve fanatiğin aktif hareket taktiği, iktidara yeni bir canlılık kazandınr.

Tipik bir söz ustasına gelince durum değişiktir. Kitleler onu dinler, çünkü bilirler ki onun sözleri ne kadar kritik olursa olsun hemen bir sonuç veremez. Yetkililer onun yazdıklarını ya duymamazlıktan gelir ya da onu susturmak için yumuşak yöntemler kullanırlar. Böylece söz ustalan, fazla belli etmeden mevcut kurum ve kuruluşları küçültür, iktidardakileri gözden düşürür ve inançları zayıflatarak bir kitle hareketinin başlaması için sahneyi hazırlar.

İlerdeki maddelerde tarifi yapılan "söz ustalarının, fanatiklerin ve eylemcilerin" sınıflandırılması, bunların kesin ölçüler içinde kaldığı anlamına taşımaz. Gandi ve Troçki gibi adamlar nispeten pasif birer yazar ve konuşmacı olarak başlamışlar, fakat sonradan lider veya komutan olarak eşsiz başarı göstermişlerdir. Muhammed başlangıçta bir konuşmacı olarak ortaya çıkmış ve sonunda olağanüstü bir eylem adamı olduğunu ortaya koymuştur. Lenin gibi bir fanatik, hem olağanüstü bir konuşmacı hem de eşsiz bir eylem adamıdır. Sınıflandırmanın ortaya koymaya çalıştığı gerçek şudur ki, bir kitle hareketinin temelini hazırlayanlar, güzel yazma ve güzel konuşma yeteneğinde olanlardır; kitle hareketini fiilen açığa vuranlarsa, bir fanatiğin heyecan ve yeteneğinde olanlardır ve kitle hareketinin son toparlamasını yapanlar da, uygulayıcı eylem adamı yeteneğinde olanlardır.

Bir yerde daha önce bulunmayan bir yazar- konuşmacı azınlığının ortaya çıkması, devrime doğru atılan bir adımdır. Bati ülkeleri yabancıya karşı düşmanlık duygularına neden olmakla değil, aynı zamanda insan değerine sıkça yer veren kültürel faaliyetleriyle de bilmeyerek de olsa Asya'daki kitle hareketlerini tahrik etmişlerdir. Hindistan'daki, Çin'deki,

Endonezya'daki devrimci liderlerin çoğu öğrenimlerini muhafazakâr Batı okullarında yapmışlardır. Dindar ve muhafazakâr Amerikalılar tarafından yönetilen ve finanse edilen Beyrut'taki Amerikan koleji, cahil Arap dünyası için devrimciler yetiştirmektedir. Çin'deki misyonerlik okulu öğretmenleri de bilmeyerek, Çin devrimi için ortam hazırlayanlar arasında bulunuyordu.

Söz ustaları çeşitli mesleklerdendir. Bunlar, din adamı, peygamber, yazar, sanatçı, profesör, öğrenci ve genel olarak aydınlardan olabilir. Çin ülkesi gibi okuma- yazmanın güç bit sanat olduğu yerlerde sadece okuyup yazma bilmek bile bir kişiye söz ustası olma niteliğini kazandırabilir. Buna benzer bir durum, hiyeroglif sanatının bir azınlığın elinde olduğu eski Mısır'da da mevcuttu.

Söz ustalarının meslekleri ne olursa olsun, neredeyse bunların hepsinin mevcut düzene yönelik davranışlarına şekil veren güçlü arzuları vardır. Bu şiddetli arzular, değerlerinin kabul edildiğini görmek için bekleyişten ve çoğunluğun üzerinde bir değer taşıdığını açıkça ispat etme özleminden gelirler. Napolyon şöyle söylemişti: "Devrimi yapan kendini beğenmişlikti, özgürlük sadece bir bahaneydi/[5] Yaratıcı olsun veya olmasın her aydının kalbinde, bir kendine güvensizlik duygusu olduğu anlaşılmaktadır. En yetenekli aydının bile kendi değerini her gün yeniden ispat etmeye zorunlu bir hayat yaşadığı görülmektedir. Remustafm Thiers hakkında söylediklerinin bütün söz ustaları için de doğru olduğu kabul edilebilir: "Onda ihtirastan çok kendini beğenmişlik var. O sizin yaptığınız işlerden çok, onun fikirlerine gösterdiğiniz saygıya önem verir. Ona önce fikir danışın, sonradan canınız ne isterse yapsanız da fark etmez/[5]

Neredeyse her tenkitçi ve protestocu söz ustasının hayatında, güç sahibi kişilerin kendisi hakkındaki saygılı ve gönül alıcı bir jesti karşısında güçlünün tarafına geçeceği bir dönem vardır. Belirli bir aşamada söz ustalarının çoğu dalkavuk ve zamanın adamı olmayı kabul edecek bir eğilim taşırlar. Zamanın Yahudi iktidarını temsil eden Ferisiler eğer Hz. İsa'yı aralarına alıp ona saygı gösterselerdi ve onu Haham olarak tanısalardı belki de İsa yeni bir İncil ortaya koymayacaktı. Eğer bir piskopos tam zamanında Luther'e tartışma imkânı tanısaydı, onun içindeki Reformasyon

ateşini söndürmüş olabilirdi. Prusyalılar, genç Kari Marx'a bir unvan tanıyıp önemli bir devlet görevi ver s elerdi, belki de onu kandırıp kendi taraflarına geçirebilirlerdi. Şu gerçeği de akılda tutmak gerekir ki, söz ustası bir defa kendine bir felsefe ve program kurduktan sonra büyük olasılıkla onlardan ayrılmayacaktır ve ayartmalar veya gönül almalar onun üzerinde etki yapmayacaktır.

Her ne kadar protestocu söz ustası kendini ezilmişlerin ve haksızlığa uğramışların savunucusu olarak görürse de onun şikâyetleri, birkaç istisna hariç, özel ve kişiseldir. Onun acıması genellikle iktidardakilere duyduğu nefretin bir ifadesidir. "Hayatı pahasına da olsa, kitlelerin ıstırabına, tahammül edemeyecek kadar insanlık sevgisi taşıyan müstesna adam çok nadiren görülebilir" Thoreau bu gerçeği öfkeli bir şekilde şöyle ifade etmiştir: "İnanıyorum ki bir reformisti bu kadar çok üzen şey onun ıstırap çeken arkadaşları için duyduğu üzüntü değil, kendi kişisel sıkıntılarıdır. Eğer bu sıkıntısı düzeltilirse... o arkadaşlarını bir özür bile dilemeden unutacaktır"[1] Üstün yetenekleri iktidardakiler tarafından uygun bir şekilde tanındığı zaman, söz ustası zayıfa karşı güçlü-nün tarafını tutmasının bin bir tane yüce mazeretini bulacaktır. "Zavallı, basit, avam halk" hakkında duygu dolu konuşmalar yapan Luther, sonradan Alman prensliğiyle anlaşma yapınca "Tanrı, ne kadar haklı olurlarsa olsunlar halk yığınının ayaklanmasına izin vermektense, ne kadar haksız olursa olsun hükümetin tarafını tutmayı tercih edecektir" diye konuşmuştur. Nazi Almanya-sı'nm ve Bolşevik Rusya'nın şımartılmış ve iltifata boğulmuş söz ustaları, acımasız liderlere ve gizli polise karşı zulüm ve işkence çekenlerin tarafını tutmak için hiçbir zorunluluk hissetmemektedirler.

Bir yönetim, ehliyetinin sınırlarını aştığı halde iktidarda kalabilmişse, o yerde ya aydın sınıfı yoktur ya da iktidardakilerle söz ustaları arasında sıkı bir anlaşma vardır. Okumuş adamların tümünün rahip sınıfından olduğu bir yerde kilise saldırılardan muaftır.

Okumuş adamların hepsinin hükümet memuru olduğu veya tahsili olan kişiler için üstün bir durumun kabul edildiği yerlerde, mevcut düzen, büyük olasılıkla protesto hareketleriyle karşılaşmaz.

Katolik kilisesi 10. yüzyılda, Papa XII John zamanında kendi tarihinin en düşük seviyesinde bulunuyordu. Katolik kilisesinin bu dönemi, kiliseye karşı dini devrimin (Reformasyon) başladığı 15. yüzyıldaki duruma kıyasla çok daha bozuk ve faydasızdı. Fakat şu var ki, 10. yüzyılda bütün okumuş insanların rahip sınıfından olmasına karşılık, 15. yüzyılda matbaa ve kâğıdın keşfedilmiş olması nedeniyle, okuma imkânı kilisenin tekelinden çıkmış bulunuyordu. Reformasyonuı öncülüğünü yapanlar, rahip sınıfından olmayan hümanist aydınlardı. Kilise ile sıkı ilişkisi olan aydınlar veya İtalya'da olduğu gibi, Papa'nın himayesinden yararlananlar "mevcut kuruluşlara ve din sömürüsüne karşı hoşgörülü davrandılar ve genellikle kendilerine yarar sağlayan batıl inançların karanlığı içinde halk sürüsünün daha ne kadar kalacağı konusuna pek aldırış etmediler.

Gerek eski Mısır'daki gerekse Çin İmparatorluğumdaki. politik denge, hükümetle aydınlar arasındaki sıkı bir anlaşmadan ötürüdür. İlgi çekici bir durumdur ki Çin İmparatorluğu henüz ayakta iken tek Çin kitle hareketini oluşturan Taiping ayaklanmasını hazırlayan insan, devlet yüksek mülki amir sınavında tekrar tekrar başarısızlığa uğrayan bir aydın idi.

Roma İmparatorluğu'nun uzun süre yaşayabilmesi, bir dereceye kadar Romalı yöneticilerle Yunan aydınları arasındaki yakın arkadaşlıktan ileri geliyordu. İşgal altındaki Yunanlılar, Romalı efendilerine hukuk ve uygarlık öğrettikleri inanandaydılar. Sakat ve çökmüş olan Ne~ ronun MS 67'de Yunanlıları ziyareti sırasında, nasıl aşırı bir sevgi gösterisiyle karşılandığını okumak hayret vericidir. Yunanlılar, Helen ırkına karşı aşırı bir beğenme duygusu taşıyan Neron'u kardeş bir aydın ve sanatçı olarak görüyorlardı. "Kendisini memnun etmek için bütün festivaller bir araya getiriliyor, bütün şehirlerden hoşnutluk ifadesi hediyeler yağdırılıyordu." Buna karşılık Ne~ ton da kendilerine imtiyazlar dağıttı ve nihayet Yunanlılara özgürlük verdiğini ilan etti.

A Study of History isimli eserinde A. J. Toynbee, Se-zar'm Mısır'a ayak basmasından beş yüz yıl sonra İskenderiyeli Ciaudian'm Roma İmparatorluğu'nu öven Latince bir dizesinden bahsetmekte ve üzüntüyle şunları eklemektedir: "İngiliz yönetiminin Hindistan için, Roma yönetiminin Mısır için olduğundan daha iyi ve hayırlı olduğunu ispat etmek

güç değildir, fakat Hindistan'ın herhangi bir İskenderiye'sinde bir Claudian bulmak güçtür."* Buna göre İngilizler, Hindistan'da Nizamlar, Mihraceler, Nevablar vs. besleyeceği yerde Hintli aydını kazanmak için çaba harcasaydı, ona eşit muamele yapsaydı, onu işinde destekleseydi ve onu ülkenin nimetlerine ortak etseydi, belki de Hindistan'da İngiliz yönetimini sonsuza dek devam ettirebilirdi diye düşünmek herhalde pek yanlış olmaz. Hindistan'ı yöneten İngilizler, herhangi bir ülkenin aydınlarıyla iyi geçinebilecek yetenekten tamamen yoksun kişilerdi, nerede kaldı ki iyi aydınlarla geçineceklerdi. Onlar, İngilizlerin doğuştan üstün olduğu inancı içinde yoğrulmuş eylem adamlarıydı. Onlar çoğunlukla, Hintli aydını hem bir söz ustası hem de bir Hintli olarak aşağı görüyorlardı. Hindistan'daki İngilizler, iş alanının yalnız kendi ellerinde kalmasını istiyorlardı. Gerçek anlamda hiçbir zaman Hintlileri, mühendis, ziraat mühendisi veya teknisyen olmaya teşvik etmediler. Kurdukları öğretim kurumlan "kuramcı" teorisyenler yetiştirmişti ve kaderin bir cilvesidir ki bu sistem, İngiliz yönetimini koruyacak yerde, aksine onun yıkılmasını çabuklaştırmıştı.

İngilizlerin Filistin'deki başarısızlıkları da, tipik İngiliz sömürge yöneticileriyle söz ustaları arasındaki dostça ilişkilerin yokluğundan ileri gelmişti. Yahudiler, İngilizlerin gözünde erkeklikten uzak, nankör korkaklar ve İngiliz savunma kuvvetleri çekilir çekilmez, savaşçı Araplara kolayca yem olacak insanlar olarak görünmenin acısıyla yaşamaktaydılar.

Gerek Bolşevik gerekse Nazi rejimlerinde devletle söz ustaları arasında tarihi önemde ilişkiler bulunduğuna dair deliller vardır. Rusya' da okur-yazarlar, sanatçılar ve aydınlar iktidar sınıfının imtiyazlarına ortak edilmektedir. Bunların hepsi üstün birer devlet memurudur. Hitler örneğinde de, bütün kültür sahibi olma imkânlarının Hitler'in hayalindeki dünya imparatorluğunu yönetecek elit sınıfın tekelinde bulunması ve avam halkın ancak okuyup yazabilecek kadar eğitim görmesi şeklinde şeytani planlar mevcuttu.

18. yüzyıl Fransası'nın yazı ustaları, bir kitle hareketinin öncüsü olan aydınların bilinen en iyi örnekleridir. Buna benzer örnekler, her kitle hareketinin doğuşundan önceld dönemde görülebilir. Reformasyon'un ortamı, halka hitap

eden broşürlerle, rahip sınıfını taşlayan ve suçlayan kişiler tarafından ve Jonathan Reuchlin gibi Papalık divanına karşı savaşan aydınlar tarafından hazırlanmıştı.. Roma imparatorluğunda Hıristiyanlığın hızla yayılışı, yerini almaya çalıştığı ilkel mezheplerin o zamana kadar zaten gözden düşürülmüş olmasından ötürüdür. Gözden düşürme işi, Hıristiyanlığın doğuşundan önceki ve sonraki zamanlarda mezheplerin saçmalıklarını okullarda ve sokaklarda alay edercesine yeren Yunan filozofları tarafından yapılmıştı. Hıristiyanlık, Yahudiliğe karşı çok az başarı sağlamıştır çünkü Yahudi diniyle Yahudi söz ustaları arasında sıkı bir anlaşma vardır. Hahamlar ve öğrencileri, mabedin yerini okul ve kitabın aldığı o zamanki Yahudi hayatında yüksek bir statüye sahip bulunuyordu. Söz ustalarının üstün tutulduğu herhangi bir sosyal düzende, ülke içinde bir muhalefet meydana gelmeyeceği gibi yabancı kitle hareketleri de kendilerine bir dayanak bulamazlar.

Zamanımızdaki sosyalist ve milliyetçi kitle hareketlerinin öncülüğü her zaman için şairler, yazarlar, tarihçiler, bilim adamlan, filozoflar ve benzeri kişiler tarafından yapılmıştır. Aydın kuramcılarla (teorisyenlerle) devrimci harekeder arasındaki ilişkinin önemini belirtmeye gerek yoktur. Fakat aynı önemde bir gerçektir ki —Fransız D evrimlinden Endonezya ayaklanmasına kadar -bütün milliyetçi harekeder, eylem adamları tarafından değil, kusur bulucu aydınlar tarafından tasarlanmışlardır. Vatanseverliğin temel direkleri olarak kabul edilen generaller, sanayiciler, toprak sahipleri ve iş adamlan, kitie hareketi başladıktan sonra ona katılan kişilerdir. Her milliyetçi hareketin en güç dönemi olan başlangıç dönemindeki çabalan, vatanseverliğin gelecekteki bu temel direklerini ikna etmek ve kendi taraflarına çekmekten ibarettir.

Çekoslovakya tarihçisi Palacky’nin söylediği gibi, kendisi ve bir avuç arkadaşının bir akşam yemek yedikleri odanın tavanı çökmüş olsaydı, Çek ulusal hareketi diye bir hareket olamayacaktı. Bütün milliyetçi harekeden başlatanlar böyle bir avuç kuramcı söz ustalandır. Siyonizmin yaratıcılan Yahudi aydınlan olduğu gibi, Alman milliyetçiliğinin yaratıcıları da Alman aydınlarıydı. Bağlı olduğu sınıf veya topluma yöneltilmiş olan herhangi bir hor görüş (din, ırk veya dil yönünden) karşısm-da, söz ustasının büyük bir duyarlılık göstermesinin nedeni onun yüksek statüye

kavuşmak için içinde taşıdığı derin kıvranıştan ileri gelmektedir. Fichte ve Alman aydınlarını, Avrupa'ya hükmedecek bir ulus meydana getirmek üzere Alman kitlelerini birleşmeye davet etmeye sevk eden neden, Napolyon'un Almanları, özellikle Prusyalılan hor görmesidir. Rus/a'daki milyonlarca Yahudi'ye yapılan hakaretler ve 19. yüzyılın sonuna doğru Avrupa'daki Yahudilerin iftiralara hedef tutulması nedeniyle Theodor Herzl ve Yahudi aydınları Siyonizm'e itilmişlerdir.

Kusur bulucu söz ustasının, nasıl devamlı ve ısrarlı bir şekilde, alay etmek ve gözden düşürmek yoluyla mevcut inanç ve bağlılıkları sarstığını ve halkı düzen değişikliği fikrine alıştırdığını görmek kolaydır. Görülmesi zor olan şey, mevcut inanç ve kuruluşların gözden düşürülmesi işleminin, yeni bir aşırı inancın doğuşunu nasıl mümkün kıldığıdır. Çünkü tuhaf bir gerçektir ki, savaş açmış bir söz ustası çoğunlukla, bireysel düşüncenin özgür olacağı bir toplum için değil, aksine maksimum tekdüzelik ve körü körüne inancı yücelten kapalı bir toplum için ortam hazırlar. Şüphe etme ve saygısızlık duymanın böylece yaygın bir duruma gelmesi, çoğunlukla beklenmeyen sonuçlara yol açar. Rönesans'ın saygısızlığı sonucunda Reformasyon ve onun da sonucu olarak Katolik kilisesine karşı reform hareketi (Counter Reformation) oluşmuştu. Kilisenin ve kraliyet tacının itibarım kırarak mantığı ve hoşgörüyü savunan Fransızlar, öylesine bir devrimci ve milliyetçi fanatikliğin padamasına yol açtılar ki bu fanatiklik günümüze kadar henüz azalmamıştır. Kari Marx ve yandaşlan, dini, milliyetçiliği ve ticaret ihtirasını gözden düşürmek yoluyla, sosyalizm, komünizm, Stalinci milliyetçilik ve dünyaya hâkimiyet tutkusu gibi yeni aşırılıklar meydana getirdiler.

Fanatik bir inancı yıkıp devirdiğimiz zaman, fanatiğin kökünü ortadan kaldırmış olmayız. Yaptığımız iş sadece onun bir yöndeki gösterisini önlemiş olmaktır ki, bunun sonucu olarak büyük olasılıkla o başka bir yönde ortaya çıkacaktır. Bu yüzden, savaş açmış olan söz ustası, mevcut inanç ve bağlılıklara leke sürmekle, hayal kı-nklığına uğramış kitlelerde farkında olmayarak bir inanç susamışlığı yaratmaktadır. Çünkü insanların çoğu, güçlü bir inanca sahip olmadıklan veya benliklerini unutacak kadar kendilerini verecekleri bir meşguliyet bulunmadığı zaman, hayatlarının boşluğuna ve kuruluğuna tahammül edemezler.

Bu yüzden, alay edici veya küçük düşürücü söz ustası, kendine rağmen, yeni bir inancın müjdecisi olur.

Söz ustasının kendisi, mutlak bir inancı olmaksızın da yaşayabilir. O, fikirleri çarpıştırmaktan ve gerçeğin kendisi kadar, gerçeğin araştırılmasından zevk alan bir insandır. Eğer onun bir felsefesi ve öğretisi varsa, bu daha çok onun zekâsının parlaklığını herkese tanıtmak için yaptığı bir iştir, yoksa bu inancın hareket ve öğreti programı değildir. Onun çağnsı genellikle inanç yoluna değil, mantık yolunadır. Buna rağmen aşırılar ve inanca susamış kitleler, bu görüşlere bir kutsal irade kesinliği içinde sanlırlar ve onlan yeni bir inancın kaynağı haline getirirler. Ne İsa bir Hıristiyan'dı, ne de Marx bir Marksist idi.

Özet olarak ifade edilebilir ki, militan söz ustası, bir kitle hareketinin doğması ve büyümesi için gerekli olan ortamı şu davranışlarıyla hazırlar:

1) Mevcut inançları ve kuruluşları gözden düşürüp, halkın bunlarla olan bağlarını koparmak yoluyla

2) İnançsız bir hayat yaşamak istemeyen kişilerde dolaylı olarak bir inanç susamışlığı yaratmak ve böylece yeni bir inanç ortaya atıldığında, bu susamış kişilerin kalbinde güçlü bir taraftarlık etkisi yaratmak yoluyla

3) Yeni inancın öğreti ve sloganlarını ortaya çıkartmak yoluyla

4) İnançsız yaşayabilecek olgun kişilerin görüşlerini küçük düşürmek ve böylece yeni aşırılık ortaya çıktığı zaman, bu olgun kişileri karşı koyma gücünden yoksun bırakmak yoluyla,

Fikir ve prensipleri uğruna ölmeyi saçma bulan bu kişiler, yeni düzene savaşmaksızın boyun eğerler. Böylece fanatikler için artık sahne hazırlanmıştır.

Kitle hareketleri tarihinde en acıklı duruma düşenler, kitlelerin hareketi sonucunda eski düzenin yıkıldığına tanık oluncaya kadar yaşayan aydın öncülerdir.

Sanılır ki kitle hareketleri, ifade, vicdan ve davranış özgürlüğüne kavuşmak için, lıalkm basla rejimini yıkmak üzere aldığı kararın bir sonucudur, oysa gerçekte kitle

hareketleri ve özellikle devrimler, aydınlarla mevcut yönetim arasındaki çatışmalarda aydınların ortaya çıkart-tıklan söz düellosundan doğmaktadır. Çoğu zaman kitle hareketlerinin, yerini aldıkları eski düzene oranla daha az kişisel özgürlük tanımalarının nedeninin, hareketin kritik bir noktada iktidara susamış bir komplonun eline geçmesinden ve bunların, doğacak özgürlük konusunda halkı aldatmasından ileri geldiği sanılır. Gerçekte bu süreçte aldatılan yegâne kişiler öncü aydınlardır.

Gerçekte bu oluşumda aldanan kişiler, mevcut düzeni küçük düşürerek kitle hareketine öncülük yapmış olan aydınlardır. Bu aydınlar mevcut düzene karşı dururlar, onun ehliyetsizliği ve mantıksızlığıyla alay ederler, onun yasallığını gözden düşürürler ve kişisel özgürlük için çağrıda bulunurlar. Bu aydınların çağrısını olumlu karşılayan ve bunları destekleyen kitlelerin, aynı şeyler için kıvrandıklarını sanırlar. Hâlbuki kitlelerin özlemini çektiği özgürlük, kişisel ve kendini ifade özgürlüğü olmayıp bağımsız benliklerinin çekilmez yükünden kurtulma özgürlüğüdür. Onlar "seçme özgürlüğünün korkunç yükünden" kurtulma özgürlüğüne kavuşmak isterler. Onların istedikleri vicdan özgürlüğü değil, körü körüne otoriteye inançtır. Onlar eski düzeni, bağımsız ve özgür insanlardan oluşan bir toplum yaratmak için değil, tekdüze (eşitlikçi) bir toplum yaratmak için yıkarlar. Onların ayaklanmaları eski rejimin kötülüklerine karşı değil, zayıflığına karşıdır; onların şikâyeti eski rejimin baskısı değil, toplumu tek vücut haline getirecek bir biçime sokmamış olmasıdır. Bir kitle hareketinin ilk elde edilen sonuçlan, halkın bu isteğine uygundur.

Bir kitle hareketi sırasında bu hareketin aydınlarının acıklı duruma düşmelerinin nedeni, toplu çabayı her ne kadar övseler de yine de temel itibariyle bağımsız kişiler olarak kalmalarıdır. Bunlar kişisel mutluluğun ve özgür fikirlerin yine de mümkün olacağına inanırlar. Fakat bir defa kitle hareketi yürümeye başladıktan sonra iktidar, bağımsız kişiliğe inanmayan ve ona saygı duymayanların eline geçer ve bunların iktidarda kalmalan, acımasız yöntemler uygulamalarından değil, kitle çoğunluğunun istediği eşitlik düzenine uygun davranışlarındandır.

Fanatikler

Zaman olgun duruma geldiğinde, gerçek bir kitle hareketini ortaya çıkartabilecek asıl kişiler fanatiktir. Fanatik kişiler bulunmadığı takdirde fikir savaşı yapmış söz ustaları tarafından meydana getirilen hoşnutsuzluk yönetimsiz kalır ve kolayca bastırılabilecek amaçsız ayaklanmalarla kendini yitirir. Fanatik kişiler mevcut olmadığı takdirde, başlatılan reformlar ne kadar zorunlu olursa olsun, eski hayat tarzını değiştirmez ve hükümetteki değişiklikler, iktidarın bir grup insandan başka bir gruba geçmesinden öteye gitmez. Fanatiklerin olmadığı durumlarda olasıdır ki yeni bir başlangıçta olmayacaktır.

Eski düzen yıkılmaya başladığı zaman, bu günlerin gelmesini yürekten bekleyen patırtıcı söz ustaları korku ile geri çekilir. Anarşinin ilk belirtileri bunları akıllan başlarından gidecek şekilde korkutur. Bunlar “zavallı basit halk” hakkında söylediklerinin hepsini unutarak, halk yığınının nasıl idare edileceğini ve keşmekeşlik dalgalarına nasıl göğüs gerileceğim bilen güçlü eylem adamlarının (prensler, generaller, yüksek yöneticiler, bankacılar, toprak sahipleri) yanına koşarlar.

Fanatik kişi bunu yapmaz. Keşmekeşlik onun bir parçasıdır. Eski düzen çatırdamaya başladığı zaman o bunun içinde, nefret ettiği mevcut düzeni havaya uçurmak için azim ve cesaretle yürür. O, sonuna yaklaşmış bir dünya manzarası içinde övünçle doludur. Reforma kim bakar! Mevcut olan her şey zaten saçmadır, bu nedenle saçmaların reformu bir anlam taşımamaktadır. O, söz ustasını eğer bulursa bir kenara iter, ama buna rağmen onların öğretilerini övmeye devam ettiği gibi, onların sloganlarını da kullanmaya devam eder. Harekete geçmiş olan kitlelerin en içten gelen kıvranışlarım en iyi bilen odur: Bu kıvranış güçlü ve gösterişli bir bütünlük ve beraberlik içindir. Gelecek nesiller kral gibi yaşayacaktır. Kitle hareketinin gerek içinde gerek dışında “şimdi”ye tutunanlar, yerin dibine batsa da bunun hiçbir önemi yoktur.

Fanatik kişiler nereden gelirler? Çoğunlukla yapıcı olmayan söz ustaları saflarından gelirler. Söz ustaları arasındaki en önemli ayrım, yapıcı uğraşılarında tatmin bulanlarla bulamayanlar arasındaki ayrımdır. Mevcut düzeni ne kadar acı bir dille eleştirirse eleştirsin yapıcı olan söz ustası gerçekte “şimdi” ye bağlı bir kişidir. Onun ihtirası yıkmak

değil, düzeltmektir. Kitle hareketi tamamen onun tutumuna bağlı kaldığı zaman o, Idtle hareketini yumuşak bir harekete çevirir. Onun ortaya koyduğu reformlar yüzeydedir ve hayat sert değişikliklere uğramadan akışına devam eder. Fakat böyle bir gelişme, ya eski yönetimin mücadele etmeksizin kendi kendine iktidardan çekilmesi veya söz ustalarının, keşmekeş patlak verme eğilimi gösterdiği zaman, güçlü eylem adamlarıyla anlaşmaya varması sonucu kitlelerin anarşik harekete geçmesiyle mümkün olabilir. Eski düzenle mücadele sert ve keşmekeş içinde olduğu ve zaferin ancak en üst seviyede beraberlik ve fedakârlıkla kazanılabileceği zaman, yapıcı söz ustası genellikle bir kenara itilir ve hareketin yönetimi, yapıcı olmayan söz ustalarının yani, "topluma hiçbir zaman uyamayan ve şimdiki zamanı aşırı derecede hor görenlerin" eline geçer.

Marat, Robespierre, Lenin, Mussolini ve Hitler, yapıcı olmayan söz ustaları saflarından gelen aşın kişilerin iyi tanınan örneklerindendir. Peter Viereck, ileri gelen Mazilerden çoğunun edebiyat ve diğer sanat kollarında eser verme ihtirasında olduklarını fakat bunu gerçekleştiremediklerine değinmektedir. Hitler ressam ve mimar olmak istemişti; Göebbels senaryo, roman ve şiir yazmak istemişti; Rosenberg mimar ve filozof olmak istemişti; Yon Schiroch, şak ve Funk müzisyeni; Streicher, ressam olmayı istemişti. Onların edebiyat ve diğer sanat alanlarındaki ihtirasları "başlangıçta siyasi ihtiraslarından çok daha derin ve onların kişiliklerinin bölünmez bir parçasıydı."

Yapıcı bir söz ustası, aktif bir kitle hareketi içinde kendini rahatsız hisseder. Kitle hareketinin hızlı dönen çarkları ve ihtirasları onun yaratıcı enerjisini kırar. O, kendi yeteneğinin farkında olduğu sürece, milyonlara rehberlik etmekte ve zaferler kazanmakta bir tatmin bulmaz. Bu yüzden, kitle hareketi bir defa yürümeye başladığında o ya kendi isteğiyle bir kenara çekilir ya da bir kenara itilir. Bundan başka, dürüst bir söz ustası kendi içindeki eleştirme yeteneğini uzun zaman içine bastıramayacağı için, hain durumuna düşmesi kaçınılmaz olur. Olası sonuç ya sürgüne gönderilmek ya da kurşuna dizilmektir.

Fanatik kişilerin sükûnete erememeleri, bir kitle hareketinin gelişmesi üzerinde tehlike oluşturur. Zafer kazanıldığı ve yeni

düzen şekillenmeye başladığı zaman fanatik kişi, bir gerginlik ve bozuculuk elemanı olmaya başlar. O, henüz keşfedilmemiş gizli kapılan meydana çıkartma hevesi içindedir ve aşın şeyler aramaya devam eder. Böylece, zaferin eşiğinde birçok kitle hareketi bozguncuların baskısı altına girmiş olur. Daha dün dış düşmana karşı bir ölüm-kalım savaşı için harcanan çaba bu defa kendi içindeki anlaşmazlık kavgalarıyla yitirilir. Birbirlerine karşı duydukları nefret bir alışkanlık haline gelir. Artık yok edilecek dış düşmanlar kalmayınca fanatik kişiler kendi içlerinden düşmanlar oluştururlar. Kendisi de bir fanatik olan Hitler, Nasyonal Sosyalist safları içinde kendisine suikast hazırlayan fanatik kişileri yanılmaz bir şekilde teşhis edebilmişti. 1934[5]ün Röhn temizleme hareketinden sonra SAya tayin edilen yeni şefe gönderdiği yazılı emirde, uslanmayan kişilere değinerek şöyle demişti: "...Onlar farkında olmayarak inançlarının en yüksek ifadesini hiçlikte buldular... Onların huzursuzluk duygulan, yalnız fesatlık kurmakla ve yapılan işleri bozmak için devamlı planlar yapmakla tatmin olabilir."

Eğer tutucu kişiler kendi hallerine bırakılırsa, bir kitle hareketini temelinden sarsacak şekilde hiziplerle ve sapkınlıklarla bölebilirler. Fanatik kişiler, muhalefet tohumlarını geliştirmeseler bile, kitle hareketini, imkânsız girişimlere sürüklemek yoluyla da yıkabilirler. Kitle hareketinin zaferleri, ancak tecrübeli bir eylem adamının sahneye çıkmasıyla kurtarılabilir.

Uygulamalı Eylem Adamları

Bu kitle hareketinin öncülüğünü söz ustaları, gerçekleştirilmesini fanatikler ve toparlanmasını da eylem adamları yaparlar.

Bu rollerin birbirinin ardından gelen başka başka kişiler tarafından oynanması, genellikle bir kitle hareketinin dayanıklılığı için yararlıdır ve belki de gerekli bir önkoşuldur. Aynı kişi veya kişiler (veya aynı tip kişilik) bir kitle hareketini başından itibaren olgunluk devresine kadar yönetirse, o kitle hareketi başarısızlık felaketiyle sonuçlanabilir. Faşist ve Nazi hareketleri süresince lider değişiklikleri olmamıştı ve her iki harekette felaketle sonuçlandı. Hitler'in fanatikliği, yani uslanarak pratik bir eylem adamı rolü oynamaktaki yeteneksizliği, onun hareketini harabeye çevirmiştir. Eğer Hitler 1930'ların ortasında ölseydi; Georing tipindeki bir

eylem adamının liderlik durumuna geçmeyi başaracağı ve hareketi yaşatacağı hemen hemen şüphesizdi.

İnsan kişiliğinde değişiklik olması elbette ki mümkündür. Bir söz ustası, gerçek bir fanatiğe, veya ideal bit eylem adamına dönebilir. Fakat böyle başkalaşmaların genellikle geçici Olduğu ve er geç yeniden başlangıçtaki tipe dönüldüğü konusunda örnekler vardır. Troçki temel itibariyle bir söz ustası ve parlak zekâlı bir bireyci idi. Bir imparatorluğun dehşetli çöküşü ve Lenin'in iktidar azmi onu fanatikler kampına çekmiştir. İç savaşlar sırasında Troçki bir örgütçü ve general olarak eşsiz yetenek göstermişti. Fakat iç savaşın sonunda gerginlik ortadan kalkar kalkmaz, o tekrar, merhametsizlikten uzak bir söz ustası oldu ve fanatik Stalin tarafından bir kenara itilmeye karşı koymadı.

Stalin'in kendisi, fanatik tarafı galip gelmekle beraber, hem bir eylem adamı hem de bir fanatikti. Kulak halkının ve onların çocuklarının yok edilmesi, büyük temizlik hareketi, Hitler ile yaptığı anlaşma, yazarların, sanatçıların ve bilim adamlarının işlerine yersiz müdahaleleri gibi korkunç hataları ancak bir fanatiğin yapabileceği hatalardı. Stalin gibi bir aşın, iktidardayken Rusların hayatın zevklerini tatmaları için çok az imkan vardı.

Hitler de temel itibariyle bir fanatikti ve onun fanatikliği, bir eylem adamı olarak elde ettiği başarılarını çürütmüştür.

Elbette, Lincoln, Gandhi hatta F.D, Roosevelt, ChurchilI ve Nehru gibi nadir liderler de vardır. Bu liderler, insanların güçlü isteklerini ve korkularını kaynaşmış bir kitle yaratacak şekilde kullanmaktan ve o kaynaşmış kitleyi kutsal bir amaç uğruna ölümü göze alacak derecede gayretli taraftarlar haline getirmekten çekinmezler. Fakat bir Hitler ve bir Stalin'in aksine, hatta bir Luther ve bir Calvin'in aksine, hayal kırıklığına uğramış kişilerin kalbindeki zehri yeni bir dünyanın harcı olarak kullanma hevesine kapılmazlar. Bu nadir liderlerin benliklerine olan güvenleri, insanlığa olan inançlarından gelmektedir, çünkü bilmektedirler ki insanlığın şerefini tanımayanlar, şeref kazanamazlar.

Eylem adamı, kitle hareketini, yıkıcı muhalefet davranışlarından ve aşırıların cüretkâr isteklerinden kurtarır. Fakat eylem adamının sahneye çıkışı genellikle kitle hareketinin dinamik aşamasının sona erdiğine bir işarettir.

Şimdiki düzene karşı açılmış olan savaş bitmiş demektir. Gerçek eylem adamından beklenen şey, artık dünyayı değiştirmek değil, dünyaya sahip çıkmaktır. Hâlbuki bu devingen aşamanın davranışları, protesto etmek ve büyük değişiklikler istemekten ibaretti. Son aşama, temelde kazanılan iktidarın yönetilmesi ve devamıyla meşgul olunan aşamadır.

Eylem adamının sahneye çıkmasıyla, kitle hareketinin patlayıcı heyecanı mumyalanarak ulusal kuruluşlar içinde hapsedilir. Yeni bir mezhebin kurulması, iman tazelemek için yapılan bir din devriminin sonucuna işarettir; başarı kazanmış bir devrim hareketinin organları devrim zihniyetini ve tekniğini ortadan kaldırırlar; yeni veya yeniden uyandırılan bir ulusun hükümet kuruluşları, vatanseverlikten doğan savaş ruhuna bir son verirler. Bu kuruluşlar, toplu hareket davranışlarını tamamen dondururlar.

-

Devingen aşamayı tamamlamış olan bir kitle hareketinin yönetimini ele alan bir eylem adamının başlıca meşguliyeti, o kitle hareketinin beraberliğini ve özveriye hazır olma eğilimini sabitleştirmek ve bunların devamlılığını sağlamaktır. Onun için ideal olan, kendi kendine işleyen ve artık yenilemez bir bütünlüğü sağlamaktır. Eylem adamı bunu sağlamak için, heyecandan oluşan bir temele dayanamaz, çünkü heyecan geçicidir. İkna etmek de güvenilebilecek bir yöntem değildir. Eylem adamı bu nedenle temelde, eğitimi ve zorlamayı tercih eder ve Sir John Maynard'm dediği gibi, "yeni düzeni, halkın kalbinde değil, ensesinde kurma eğilimindedir." Gerçek eylem adamı bir inanç adamı değil, bir kanun adamıdır.

Buna rağmen eylem adamı, kitle hareketinin ilk günlerinde yoktan var olan büyük bir iktidar gücü ve kutsal bir inancın elde ettiği büyük başarı karşısında dehşete düşmekten kendini alamaz. Bu nedenle yeni oluşturulan kuruluşlarda, kutsal amacın varlığını yansıtan bir hava bulunmasına yoğun dikkat harcar. Verdiği emirler, içinde inanç yansıtan kelimelerle doludur ve eski sloganlar onun ağzından hiç düşmez. Kutsal inancın sembolleri en yükseklere çıkarılır ve büyük saygı görürler. İlk aşamaların adamları olan söz ustaları ve fanatikler kutsallaştırılır. Her ne kadar baskının

demir yumruğu kendini her tarafta hissettirirse de, en çok mekanik eğitime önem verilir ve baskı işlemine ikna süsü vermek ve olup bitenlerin kendiliğinden ortaya çıktığı kanısını yaratmak amacıyla iman dolu vecizeler ve ateşli propaganda önem kazanır. Yeni düzeni, başlangıçtaki umutların ve uğraşıların en mükemmel sonucu olarak tanıtmak için hiçbir çaba esirgenmez.

Bu yüzden eylem adamı tarafından geliştirilen yeni düzen, açık kalan delikleri yamama işidir. Stalin'in Rusya'sında kullanılan bu tür yamalar, Bolşeviklik, çarlık, milliyetçilik, ırkçılık, Prusyacıkk, diktatörlük ile faşistlikten, Bolşeviklikten, Katoliklikten ve hatta Yahudilikten alınma taklitlerden oluşmuş bir yığılmadır. Hıristiyanlık da, başlangıçtaki ilk birkaç yüzyıldaki şekillenmesinden sonra, eskitlen ve yeniden, dosttan ve düşmandan alınan yamalarla doludur.

Kitle hareketi, bir eylem adamının ellerinde, bağlantısız bir bireyin sorumluluk yükünden kaçarak sığınacağı bir yer olmaktan çıkar ve ihtiras sahibi kişiler için İrişinin benliğini bulabileceği bir araç haline gelir.

Bu aşamadaki kitle, hak ettiği hayal kırıklığına uğramış kişilerle yine de ilgilidir - bu defa bu ilgi onların hoşnutsuzluğunu mevcut düzene karşı bir silah olarak kullanmak için değil, onları sabırlı ve sakin duruma getirmek ve mevcut düzen ile barıştırmak içindir. Artık kitle hareketinin hayal kınklığına uğramışlara vaat ettiği şey, uzak bir umut, hayal ve bir rüya olacaktır. Böylece kitle hareketi, çabaların tüm sonunda hedefine vardığı

zaman, onu başaranlar için bir güç aracı, hayal kırıklığına uğramışlar içinse uyuşturucu bir ilaç haline gelir.

İyi ve Kötü Kitle Hareketleri

Aktif Dönemin itici ve Kısır Yönleri

Bu kitabın başlıca ilgisi, kitle hareketlerinin aktif dönemi üzerinde toplanmıştır. Her çeşit kitle hareketlerinde buraya kadar anlatmaya çalıştığımız ortak yönler genellikle bu aktif dönemde görülmektedir. Bir gerçektir ki, herhangi bir kitle hareketi, ne kadar yüce amaçlarla başlasa ve sonucu ne kadar yararlı olsa da, aktif döneminin bizim üzerimizdeki

etkisi hoş değildir. Bu dönemin başrol oyuncuları genellikle itici insanlardır. Bunlar insafsız, kendini kusursuz gören, saf, münakaşacı, aşağı ve kaba kişilerdir. Bunlar çoğu zaman, kutsal saydıkları amaç için, akraba ve arkadaşlarını kurban etmeye hazırdırlar. Bir kitle hareketine, önüne geçilmez gücünü kazandıran ve ona imkânsız olanı yapmaya teşebbüs etme gücünü veren mutlak beraberlik ve fedakârlık, bağ-sız ferder için, zevkli ve değerli olan birçok şeyi feda etme pahasına elde edilir. İnancı ne kadar yüce ve amacı ne kadar kutsal olursa olsun, hiçbir kitle hareketi, aktif dönemi uzadığı takdirde ve özellikle hareketin kesin olarak iktidarı ele geçirmesinden sonra da aktif dönemin devam etmesi durumunda, iyi bir hareket olamaz. Reformasyon, Püriten, Fransız ve Amerikan devrimle-ri gibi yararlı kabul edebileceğimiz kitle hareketleri ve son yüzyıldaki milliyetçi hareketlerin çoğu, kısa bir aktif dönem geçirmişlerdir. Kitle hareketlerinin aktif dönemi uzadıkça, fanatikler hareket üzerinde derin izler bırakırlar. Halkına ve insanlığa yararlı olan kitle hareketi liderleri, yalnızca bir kitle hareketini nasıl başlatacaklarını değil; Gandhi gibi, onun aktif dönemini ne zaman bitireceklerini de bilirler.

Bir kitle hareketi, aktif döneminin ortaya çıkardığı hayat tarzını nesiller boyunca devam ettirirse (Orta çağlardaki militan Hıristiyanlık gibi) veya birbiri ardından iktidar tahtına çıkan tutucu liderler aracılığıyla kutsal amaca olan sadakati devamlı bir şekilde güçlendirirse (İslamiyet'teki hilafet gibi), elde edilen sonuç tembellik ve karanlık bir çağ olacaktır. Bir kitle hareketiyle ilgili olarak gerçek bir yaratıcılık dönemi bulunuyorsa, bunun mutlaka aktif dönemin hemen ardından (bazen de aktif dönemden hemen önce) gelen dönem olduğunu görürüz. Çok uzun olmamak şartıyla ve aşın derecede kan dökülmemesi ve tahribat yapılmaması halinde, bir hareketin aktif dönemi biter bitmez, özellikle ani bitişlerde, bir yaratıcılık dalgası ortaya yayılır. Hareket başarıyla da sonuçlansa, yenilgiyle de sonuçlansa (Püriten devrimin-deki gibi) yaratıcılığın ortay çıktığı görülmektedir. Bu yaratıcılık, hareketin idealizmi ve heyecanı nedeniyle meydana gelen bir kültürel yenilikten öte kolektif disiplinin birdenbire ortadan kalkması ve bireylerin körü körüne inançtan kurtulmasının bir sonucudur.

Aktif dönemin kendisi kısırdır. "Sosyal gerginlik zamanlarında düşünmeye çok az zaman bulunduğunu ve

devrim zamanlarında bütün ilham ve düşüncelerin güçlükle aktığını”* Troçki biliyordu. Buna karşılık Napole-on ve Hitler, zafer dönemlerindeki edebiyat ve diğer sanatların cansızlığı karşısında, huzursuzluğa düşerek yaptıkları büyük işleri yansıtan eserler görmek için hiddetle haykırıyorlardı. Aktif hareketin, yaratıcı ruhu boğduğu hakkında bir fikirleri yoktu»

Aktif bir kitle hareketinin yaratıcı sanat üzerindeki etkileri derin ve çok yönlüdür:

1) Hareketin yarattığı öfke, yaratıcı sanata yönelecek olan enerjileri tüketir Öfkenin yaratıcılık üzerindeki etkisi, zevk ve eğlenceye düşkünlüğün etkisi gibi olumsuzdur.

2) Kitle hareketi, yaratıcı sanatı kendi çıkarlarının hizmetine bağlar Edebiyat, sanat ve bilim, propaganda yönünde çalışmalıdır. Kesin inançlı yazarın, ressamın ve bilim adamının görevi, uyarılar yağdırmak, öğütler vermek, övmek ve yermek olmalıdır.

3) Kitle hareketinin geniş bir faaliyet alanı açtığı yerlerde (savaş, kolonileştirme, endüstrileştirme vs. gibi) yaratıcı enerji bir kat daha tüketilir

4) Tutucu kişinin kendi düşünce tarzı da her türlü yaratıcılığı, söndürebilir. Fanatik kişi şimdiki düzeni hor gördüğii için, duyduğu kibir onun gözlerim, hayatın çok yönlü ve benzersiz olan taraflarını göremeyecek biçimde körleştirir.

Yaratıcı sanatçıya ilham veren şeyler, fanatik insa-mn gözünde saçma ve çürümüş şeylerdir. “Yazarlarımız omuz omuza ve uygun adımla yürümelidirler ve çiçek toplamak üzere yolun kenarına çıkanların durumundan farkı, yoktur/’ Bu sözleri söyleyen Konstantin Simonov, her dönemde yaşamış olan fanatiklerin düşüncelerini ve yazılarının özünü yansıtmaktadır. Fanatiğin körlüğü kendisi için bir güç kaynağıdır (çünkü engelleri göremez); fakat bu körlük entelektüel kısırlık ve duygusal tekdüzelik oluşturur. Fanatiğin kendini beğenmişliğinin kökü, bütün dünyanın tek bir formüle -yani kendi formülüne-uyduğu inancına dayanmaktadır.

Bir kitle hareketinin ortaya koyduğu yenilikler genellikle mevcut olan şeylerin yeni bir uygulamasından ibarettir. Bir kitle hareketinin uyguladığı ve yararlandığı yöntemler, prensipler, teknikler vs. genellikle hareketin dışındaki çevrelerin yaratıcılık ürünleridir. Bütün kitle hareketlerinde bu taklitçilik mevcuttur ve bu durum özellikle Japonya'da görülmektedir Naziler ve komünistler, propaganda alanında kendi buluşlarından çok, taklitçiliğe yönelmişlerdir. Bunlar kutsal amaçlarının reklâmını aynen bir kapitalist tüccarın sabun ve sigara reklâmını yaptığı yöntemlerle yaparlar.

Aktif Dönemin Süresini Belirleyen Etkenler

Somut ve sınırlı bir amacı olan bir kitle hareketinin aktif dönemi, anlaşılmaz ve belirsiz bir amacı olan hareketinkinden daha kısadır. Hiç bitmeden devam edecek bir fanatikliğin sağlanması için, belki de amacın anlaşılmaz olması bir zorunluluktur. Oliver Cromwell şöyle demişti: "Bir insan hiçbir zaman, nereye gittiğini bilmediği zamanki kadar uzun yol gidemez."*

Bir ulusu iç ve dış zalimlerin elinden kurtarmak veya bir saldırıya karşı koymak ya da geri kalmış bir toplumu modernleştirmek amacıyla bir kitle hareketi faaliyete geçtiği zaman, düşmanla savaşmanın bitmesi veya modernleştirme işleminin tamamlanma durumuna gelmesiyle, hareketin de doğal olarak sonu gelecektir. Diğer yandan, tam bir beraberlik ve benliksizlik içinde ideal bir toplum yaratmak gibi belirgin olmayan bir amaca (örneğin, Komünist cenneti) varılmak istendiğinde, aktif dönemin özdevimli bir sonucu olmayacaktır. Bir toplumun normal görevi için özveri ve beraberliğin zorunlu olduğu bir yerde, günlük hayat büyük olasılıkla ya dini kurallar içinde yaşatılacak askeri disiplin içine sokulacaktır. Her iki durumda da aktif dönemin şekillendirdiği hayat tarzının yerleşerek devam etmesi olasıdır. Ernest Renan

19. yüzyılın ikinci yansında, sosyalizmin, gelecekteki Batı dünyasının dini kurallarını oluşturacağını ve bu dinin laik bir din olması nedeniyle siyasetin ve ekonominin de, bu dini kurallarla yürütüleceğini düşünmüştür. Renan aynı zamanda şöyle söylemiştir: "Hepimiz endişe edelim ki, geleceğin bu dini doğmaya başlamış tır… Saflığın kökleri derindir. Sosyalizm bir Katolik çapraşıklığı içinde, özgürlük

ve bireysel başkalık tanımayan, yeni bir Orta Çağ'ı — tek kelimeyle medeniyetsizliği— geri getirebilir.”

İdeal bir toplum yaratma girişimlerinin çoğunda kitle hareketlerinin aktif dönemi uzayan türden olmuş ve şiddet hareketlerini de birlikte doğurmuştur. Bu hareketler geniş çapta ve çeşitli halklar üzerinde uygulanmıştır (Hıristiyanlığın ve İslamiyet'in yayılışında, Fransız, Rus ve Nazi devrimlerinde olduğu gibi). Küçük İsrail devletindeki cemaat yerleşmesi ve küçük İskandinav ülkelerindeki başarılı sosyalizasyon programları göstermektedir ki, ideal bir toplum yaratma girişimi nispeten homojen bir halkı olan küçük bir ulus tarafından ele alındığı zaman, şiddet kullamlmasını gerektirmeyen bir biçimde başarılı olabilmektedir. Küçük bir ulus için daha değerli görülen insan hayan, dış saldırılara karşı iç uyum ve birliğin koruyucu özelliği, halkın birbirini bir aile gibi hissetmesi gibi etkenler, dini kurallara yada askeri disipline başvurmaksızın en yüksek iş birliğini sağlamayı mümkün kılmaktadır. Batı dünyası için, bütün aşın sosyalizasyon denemelerini homojen ve uygar bir halkı bulunan küçük ülkelere bırakmak herhalde çok daha iyi olabilirdi. Büyük endüstrilerdeki, öncelikle küçük bir pilot fabrika kurma prensibi, belki sosyal gelişme denemelerinde de kullanılabilirdi. Zaten küçük ulusların Batı dünyasına parlak planlar vermesi, eski bir geleneğin tekran olurdu. Çünkü b ize dini, kültür ve uygarlığın temel unsurlarını vermiş olan ülkeler, Ortadoğu'nun, Yunanistan'ın ve İtalya'nın küçük devletleridir.

Özgürlüğün geleneksel olduğu bir ülkede bir Hitler'in veya bir Stalin'in yükselmesine imkân olmadığı kesinlikle iddia edilemez. İddia edilebilecek bir durum varsa, o da geleneksel özgürlüğe sahip bir ülkede bir Hitler veya bir Stalin'in iktidarı ele geçirmesinin çok güç olmamasıyla beraber, iktidarım devam ettirmesinin çok sorunlu olacağıdır. Ekonomik şartlardaki önemli bir gelişme, özgürlük geleneğini - yanı isyan etme geleneğini — mutlaka harekete geçirirdi. Rusya'da, Madde 45'de işaret ettiğimiz gibi, Stalin'i reddeden bir bir yin, kendisine kimlik kazandıracak başka bir dayanağı yoktu ve bu nedenle onun baskıya karşı direnç gösterme kapasitesi hiç derecesındeydi. Fakat geleneksel özgürlüğe sahip bir ülkede, baskıyı reddeden bir birey, kendisini soyutlanmış bir insan parçası olarak değil, büyük

bir ulusun -yani, isyankâr atalarının- bir parçası olarak görür.

Bir kitle hareketinin süresini ve karakterini belirleyen önemli etkenlerden biri de liderin kişiliğidir. Lincoln ve Gandhi gibi nadir liderler, sadece bir kitle hareketindeki kötülükleri önlemesini bilen liderler değil, aynı zamanda" hareketin amacı aşağı yukarı gerçekleştiği zaman, ona bir son vermesini bilen liderlerdi. Bu liderler, iktidarın, kendilerinde "bir kibarlık ve ruh cömertliği geliştirdiği"[2] nadir görülen liderlerdendir, Stalin'in Orta Çağ zihniyetindeki zalimlikleri, Komünist hareketi dinamizminin devam etmesinde başlıca etken olmuştur. Stalin ve Hitler gibi barbar ruhlu olmayan Lenin, bir on veya yirmi yıl daha yaşasaydı Rus devriminin durumu acaba nasıl olurdu diye tartışmak gereksiz olur.

Bir kitle hareketinin başlatılış tarzı da, hareketin aktif aşamasının süresi ve bitiş şekli üzerinde etki yapabilir. Reformasyon, Püriten, Amerikan ve Fransız devrimle-riyle birçok ulusal kurtuluş devrimlerinin, nispeten kısa bir aktif dönemden sonra, kişisel özgürlüğün arttığı bir sosyal düzen içinde sonuç bulduğunu gördüğümüz zaman, bu hareketlerin ilk günlerini karakterize eden ruh ve örneklerin gerçekleştiğine tanık oluyoruz demektir. Bütün bu hareketler, uzun süredir yerleşmiş iktidarlara meydan okuyarak ve onları yerlerinden atarak başlamıştır. Bu başlangıçtaki meydan okuyuş hareketi ne kadar açıkça beKrtilmiş ve halkın hafızasında, bu başlangıç ne kadar çok tazeliğini devam ettirmiş olursa, sonuçta kişisel özgürlüğün ortaya çıkması da o kadar güçlü bir ihtimal olur. Hıristiyanlığın başlangıcında böyle açıkça belli bir meydan okuyuş yoktu. Hıristiyanlık bir kralı, bir hiyerarşiyi veya bir devleti yıkmak yoluyla başlatılmamıştı.

Hıristiyanlığın başlatılmasında, kendini beğenmiş bir iktidara meydan okumak üzere sıkılmış yumruklarını uzatan kişiler yoktu. İşte belki de bu nedenle, Hıristiyanlığın kişisel özgürlük tanımayan otoriter düzeni bin beş yüz yıl süreyle kendi içinden hiç kimsenin meydan okumasıyla karşılaşmadan devam edebildi. İtalya'da Rönesans döneminde, Hıristiyan'ın nihayet kişisel özgürlük istemesinin ilhamı Hıristiyanlığın başlangıçtaki ruhundan değil, eski Yunan ve Roma'nın kişisel özgürlük örneklerinden gelmekteydi. İslamiyet'in ve Japon kolektif topluluğunun

doğuşunda da, aynı şekilde dramatik bir meydan okuyuş hareketinin yokluğu görülmektedir ve her ikisinde de bugün bile gerçek bir kişisel özgürlük belirtisi yoktur. Alman milliyetçiliği de, diğer birçok Batı ülkelerindeki milliyetçiliğin aksine, yerleşmiş iktidara karşı gösterişli bir meydan okuyuş hareketiyle başlamamıştır. Alman milliyetçi hareketi daha ilk başlangıçta Prusya ordusunun koruyucu kanatlan altına girmiştir. Almanya'daki kişisel özgürlük tohumlan onun milliyetçiliğinden değil, Protestanlığından gelmektedir. Reformasyon, Amerikan, Fransız ve Rus devrimleri ve diğer milliyetçi hareketlerin çoğu, kişisel özgürlüğün gösterişli bir uvertürü ile başlamış ve bunun anısı taze olarak devam ettirilmiştir.

Bu gerçeklere bakılırsa, Rusya'da er geç kişisel özgürlüğün ortaya çıkması, belki de tamamen olanaksız bir şey değildir.

Yararlı Kitle Hareketleri

Kesin inançlı kişinin nazannda, kutsal amacı bulunmayan insanlar, karaktersiz ve temelsiz insanlardır. Diğer yandan, birbirlerinden kıyasıya nefret ettikleri ve birbirlerini boğazlamaya daima hazır oldukları halde, çeşidi renklere bürünmüş kesin inanç adamlan, birbirleri-tıin gücüne karşı saygı duyarlar. Hitler, Bolşevikleri kendi ayarında görmüş ve eski Komünistlerin hemen Nazi partisine kabul edilmeleri İçin emir vermişti. Aynı şekilde Stalin, Nazileri ve Japonları saygıya değer yegâne uluslar olarak görmüştü. Hatta aşın dindar ile militan dinsiz bile birbirlerine karşı saygısız değillerdir. Dosto-yevski'nin kaleminden piskopos Tilıon şöyle söylemektedir: "Düpedüz dinsizlik, dünya işlerine kayıtsızlıktan daha çok saygıya değerdir… tam bir dinsiz, en mükemmel bir inancın eşiğinde duran kimsedir… fakat kayıtsız insanın kötü bir korkudan başka hiçbir inancı yoktur/'

Zamanımızın bütün kesin inançlı kişileri (yani, Komünist, Nazi, Faşist, Japon veya Katolik), Batı demokrasilerinin çökmekte olduğunu iddia etmişlerdir. (Komünisder bu iddialarını bugünde sürdürmektedirler) Bunların iddiasının temel konusu şudur ki, demokrasi ülkelerinde halk çok yumuşak, zevkine çok düşkün ve ulusu veya kutsal bir amaç için ölümü göze almayacak kadar bencildir ve ölümü göze almayış, manevi ve biyolojik çürümenin bir işaretidir. Demokrasiler eskimiş ve bozulmuşlardır; artık dünyaya

sahip olmak üzere bulunan inançlı kişilerin muktedir cemaaderine laik değillerdir.

Bu iddialarda bir nebze gerçek payı bulunmakla beraber, bu iddiaların saçmalığı bir nebzeden çok daha fazladır. Birlikte hareket ve fedakârlığa hazır olmak, Madde 43[5]de açıklandığı gibi, bir kitle hareketi olayıdır. Normal zamanlarda demokratik bir ulus az çok özgür bireylerden meydana gelen kurumsallaşmış bir birliktir. Ulusun varlığı tehdit altına girdiği ve halkının azami bir fedakârlık ruhu içinde birleşmesi gerektiği zaman demokratik ulus, kendini devrim partisine benzeyen bir duruma getirir. Kutsallaştırma diyebileceğimiz bu işlem genellikle güç ve yavaş olursa da derin değişiklikleri gerektirmez. Nazilerin kendi ifadelerine göre Almanlar 1920'lerde çökmüş insanlar, 1930'larda ise gerçek anlamda mert insanlar olmuşlardır. Milyonlarca insan da böylesine biyolojik ve hatta kültürel değişiklik yaratmak için on yıl gibi bir zaman elbette ki çok kısadır.

Buna rağmen, on yıllık bir Hitler döneminde çabucak bir kitle hareketi yaratabilme yeteneği, bir ulus için hayati önem taşımaktadır. Demokratik bir ulusun liderinde, kutsallaştırma sanatında yetenek sahibi olmak, ısrarla aranacak bir niteliktir. Bir aydının aşırı titizliği veya bir iş adamının pratik düşünce tarzı, ulusal liderlik için bir insanda aranacak nitelikler değildir. Ayrıca, demokratik bir ulusun normal hayatında, kriz zamanlarında kutsallaştırma işlemini kolaylaştırmak için potansiyel bir ulusal kahramanlığın elemanlarını oluşturacak belirli nitelikler bulunur. Bir ulusun potansiyel kahramanlığı, o ulusun isteklerinin bir deposu gibidir. Heraclitus?un söylemiş olduğu "insanların bütün isteklerine kavuşmuş olmalan, onlar için iyi bir şey değildir"sözü? bireyler için olduğu kadar, uluslar için de doğrudur. Bir ulusun şiddetli arzuları sona ererse veya bir ulusun arzuları somut ve sınırlı bir ideale yönelirse, onun kahramanlık potansiyeli azalır. Ancak; devamlı bir ilerlemeye bağlanmış bir amaç, devamlı olarak tatmin edilse dahi, bir ulusun po-tansiel kahramanlığını azalmadan devam ettirilebilir. Bu amacın mudaka yüce bir amaç olması gerekmez. Hayat standardının devamlı yükselmemesinin kaba bir amaç olarak alınması, Amerikan ulusunu, oldukça kahraman bir ulus olarak devam ettirmiştir.

Madde l'de gösterilmiş olduğu gibi, uyuşuk toplum-ların uyanmasında ve modernleşmesinde kitle hareketleri çoğu zaman önemli bir etilen olmaktadır. Her ne kadar kitle hareketlerinin tek etkili yenilik aracı olduğu söylenemese de, şu bir gerçektir ki, Rusya, Hindistan, Çin, Arap dünyası ve hatta Ispanya gibi büyük ve kozmopolit halkı bulunan ülkelerde uyanış ve modernleşme işlemi ancak bir kitle hareketiyle sağlanabilecek, eksiksiz bir çaba ve heyecana bağlıdır. Modernleşme işleminin kısa bir sürede gerçekleştirilmesi zorunlu bulunuyorsa, küçük ve homojen toplumlarda bile kitle hareketleri gerekli olabilir. Bu nedenle, tam bir kitle hareketi yaratma kabiliyetsizliği, bir toplum için önemli bir noksanlık olabilir. Son yüzyıl içinde Çin'de kitle hareketlerinin (Tai-ping ayaklanması ve Sun Yatsen devrimi gibi) çökmesi veya çabuk bastırılması Çinliler için belki de büyük bir talihsizlik olmuştur. Çin, büyük reformları köklü olarak yerleştirmeye yetecek sürede gerçek bir kitle hareketini devam ettirecek bir Stalin, bir Gandhi veya bir Atatürk çıkartamamıştır. Ortega y. Gaset'e göre, bir ülkenin gerçek bir kitle hareketi oluşturma yeteneksizliği, o ülkede bazı etnolojik kusurlar bulunduğunu gösterir. Gasset, kendi ülkesi olan İspanya için şöyle söylemiştir: "Etnolojik zekâ daima köreltici bir fonksiyon olmuş ve hiçbir zaman normal gelişme gösterememiştir."

Bir hükümet kronik ehliyetsizlik belirtileri göstermeye başladığı zaman, büyük bir ayaklanma ile onun iktidardan düşürülmesi (böyle bir düşürme büyük can ve mal kaybına sebep olsa bile) onun kendi kendine çöküp yıkılmasını beklemekten belki de daha iyidir. Gerçek bir halk ayaklanması, canlılık kazandırıcı, modernleştirici ve birliği arttırıcı bir işlemdir. Hükümederin kendi ecelleriyle ölüme bırakıldıkları yerlerde, sonuç çoğunlukla bir uyuşukluk ve çöküntüdür — hem de belki hiçbir zaman çaresi bulunamayacak bir çöküntü. Böylece, kitle hareketlerinin gelişmesinde söz ustaları önemli bir rol oynadığına göre, bir toplumun devamlı olarak canlılığını koruması için, okumuş ve aydın bir azınlığın mevcut olması zorunluluğu herhalde açıkça bellidir. Elbette ki, söz ustalarının yerleşmiş iktidarla sıkı bir anlaşma içinde bulunmaması gereklidir. Uzakdoğu'nun toplumsal uyuşukluğunun bir çok nedeni mevcuttur, fakat hiç şüphesiz ki bunlardan en önemlisi, yüz yıllardan beri aydınların hem sayıca çok az oluşu, hem de

iktidarın bir kolunu — ya devlet memuru ya da rahip olarak- oluşturmuş olmalarıdır.

Batılı kolonici güçlerin kültür faaliyetleri sayesinde devrimci o rtamlar yaratıldığından Madde 104'de bahsedilmişti. Hz. Muhammed zamanında Arabistan ülkelerindeki uyanış sırasında Yahudilerin ve Hıristiyanların etkisi olmuştur. Avrupa'nın Orta Çağın uyuşukluğundan uyanmasında yine yabancı etkisini görmekteyiz, yani, Yunan, Roma ve Arap etkisi. Rusya, Japonya ve çeşitli Asya ülkelerinin uyanışında Bati'nın etkisi olmuştur. Önemli nokta şudur ki, yabancı etki direkt olarak gelmez. Bir toplumu, uyuşukluğundan silkip çıkaran şey, o topluma sokulan yabancı modalar, yabancı yaşama biçimleri ve yabancı düşünce tarzlan değildir. Yabancı etki genellikle, ya o toplumda daha önce bulunmayan bir aydın azınlığı yaratmak ya da mevcut aydın azınlığı iktidarla karşı karşıya getirmek yoluyla olur. Arap ülkeleri örneğinde, yabancı etki Hz. Muhammedi Mekke'de iktidara karşı getirmiş ve Muhammed, Arapları bir süre için uyuşukluktan uyandıran ve birleştiren bir kitle hareketine (İslamiyet) başlamıştır. Rönesans devrinde yabancı edti (Arap, Roma ve Yunan), kiliseyle anlaşması olmayan söz ustalarının ortaya çıkmasına ve aynı zamanda daha önce mevcut söz ustalarından birçoğunun Katolik idareye karşı çıkmasına yardım etmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan Reformasyon Avrupa'yı uyuşukluğundan silkip uyandırmıştır. Rusya'da Avrupa'nın etldsi (Marksizm dâhil), aydın sınıfla Romanof yönetimi arasındaki anlaşmayı bozmuş ve bunun sonucunda doğan Bolşevik devrimi halen geniş Moskova imparatorluğunu modernleştirmekle meşguldür. Japonya'da, yabancı etkisi, söz ustaları üzerinde olmadı. Aralarında İmparator Meiji'nin de bulunduğu eylem adamları, geri kalmış ülkelerini kısa bir zamanda düzeltmek için kutsallaştırma sanatının zorunlu bir etken olduğunu kabul ettiler ve olayların son halkası olarak bir kitle hareketi ortaya çıktı.

J.B.S. Haldane, M.Ö. 3000 üe M.S. 1400 arasındaki en önemli dört buluştan biri olarak fanatikliği göstermiştir.^ Bu bir Yahudi- Hıristiyan buluşudur. Ve tuhaftır ki dünya; bu ruh hastalığına yakalanmakla, toplumla-rı ve ulusları ölümden diriliğe geçiren doğaüstü bir araç kazanmış oldu.

Kaynakça

1) E.H. Cart, *Nationalism andAjter* (New York: Macmil-lan Company, 1945), s. 20.
2) Henry David Thoreau, *Walden*, Modem Library baskısı (New York: Random House, 1937), s. 69
3) Alexis de Tocqueville, *On the State of Society in France Before the Kevolution of 1789* (London: John Murray, 1888), s. 198-199
4) Kari Polanyi, *The Great Transformation* (New York: Farrar and Rinehart, Inc. 1944), s. 35.
5) Adı geçen eser, s. 40
6) Adolph Hitler, *Mein Kampf{*Boston: Houghton Miff-lin Comoany, 1943), s. 105.
7) Herman Rausclıning, *The Conservative Revolution* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1941), s. 189.
8) Thomas Gray, Letters, cilt 1, s. 137. Derleyen Ga-maliel Bradford, *Bare Souls* (New York: Harper & Brothers 1924) s. 71.
9) Chaim Weizmann, *Trial and Error* (New York: Harper & Brothers, 1949), s. 13.
10) Herman Rauschning, *Hitler Speaks* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1940), s. 134.
11) Konrad Heiden, *Der Fuehrer* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1944), s. 30.
12) Fritz August Voigt, *Unto Caesar* (G.P. Putnam's
1. Sons 1938), s. 283.
13) Cari L. Becker, *The Heavenly City of the Eîghteenth Century Thilosophers* (New Heaven: Yale University Pres, 1932), s. 155
14) A. Mathiez, "Les Origins des Cultes Revolutionnai-res," s. 3l'den derleyen:CarltonJ. H. Hates, *Essays on Natio-nalism* (Ne\v York: Macmillan Company, 1926), s. 103
15) Frantz Funck-Brentano, *Luther (.*London: Jonatlıan Cape Ltd., 1939), s. 278.
16) H.G. Wells, *The Outline of History* (New York: Macmillan Company, 1922), s. 482-484.
17) Charles A. Ve Mary R. Beard, *The Rise of American Civilisation* (New York: Macmillan Company, 1939), ciltl, s. 24.
18) Edward A. Ross, *The Changing Chinese* (New York: Century Company, 1911), s. 92.
19) Alexis de Tocqueville, *On the State of Society in France Before the Revolution of 1789* (London: John Murray, 1988), s. 149.
20) A.g.e.,s. 152.

21) Lyford P. Edwards, *The Natural History of Revolution* (Chicago: University of Chicago Press, 1927), s. 70.
22) I.A.R. Wylie, *‘TheQuest of OurIJves” Reader’s Digest$_y$* Mayıs 1948. s. 2.
23) Crane Brinton, *A Decade of Revolution* (New York: Harper & Brothers, 1934), s. 161.
24) Ernest Renan, *The Hibbert Lectures,* 1880 (London: Williams and Norgate, 1898), önsöz.
25) Arthur j Hubbard, *The Fate of Empires* (New York:
2. Longmans, Green & Company, 1913) s. 170.
26) *Kitab-t Mukaddes,* Matta 10:35-37
27) *Kitab-t Mukaddes,* Matta 12:47-49
28) *Kitab-t Mukaddes*, Matta 8:22
29) *Kitab-ı Mukaddes,* Matta 10-21
30) Kenneth Scott Latourette, *The Chinese, Their His-tory and Culture* (New York :Mac Millan Company, 1946) cilt 1, s. 79.
31) Brooks Adams, The Law of Civilrzation and Decay (New York: Alfred A. Knopf, Inc., 1943), s. 142.
32) Derleyen: Nicolas Zernov, *T bre e Russian Propbets* (Toronto: Macmillan Company, 1944), s. 392.
33) Peter F. Drucker, *'The Way to Industrial Peace. ” Har-pers Magazine,* Kasım 1946, s. 392.
34) Kenneth Scott Latourette, *A History of the Expan-sion of Christianify* (New York: Harper & Brothers, 1937), cilt 1, s. 164.
35) A.g.e., s.23.
36) A.g.e., s. 23.
37) Carlton]. H. Hayes; *A. Generation of Materialism* (New York: Harper & Brothers, 1941), s. 254.
38) H.G. Wells, *The Outline of History* (New York: Mac-miîlan Company, 1922), s. 719
39) Theodore Abel, *Whj Hitler Came into Pomr* (New York: Prentice-Halî, 1938), s. 150.
40) Alexis de Tocqueville, On the State of Society in France Before the Kevolution of 1789 (London: John Murray, 1888), s. 152
41) Herman Rauschning, Hitler Speaks (New York:G.P. Putnam’s Sons, 1940), s. 268
42) A.g.e., s. 258.
43) Miriam Beard, *A History of Bu sine ssman* (New York: Macmillan Company, 1938), s. 462
44) 23 Atalık 1946 tarihli Life dergisinde R.S. Aldrich tarafından yazılmış bir mektuptan.
45) Derleyen: Brooks Adams. T*he Law of Civili^ation and D e cay,* (New York: Alficed A Knopf, Inc., 1943), s. 144
46) Christopher Burney, *The Dungeon Democracy* (New York: Duell, Sloan & Pearce, 1946), s. 147. Bu konuda ayrıca

bakınız: Odd Nansen, *From Day to Day* (New York G.P. Hutnam's Sons, 1949), s. 335; ve ayrıca Arthur Koestler, *The Yogu and The Commissar* (New York: Macmillan Company, 1945), s. 178.
47) Ernest Renan, *History of the People of Israel* (Boston. Little, Brown & Company, 1888- 1896), cilt 3, s. 416.
48) *Kitab-î Mukaddes,* Vaiz 9:4, 5, 6.
49) *Kitab-î Mukaddes,¥iormtoû\xhi***2**.1. ci Mektup, 1:28.
50) Luther, *'Table Ta/k, Number 1687*\ Derleyen: Frantz Funck- Breııtano, *Luther* (London: Jonathan Cape, Ltd., 1939), s. 246.
51) Henri L. Bergson, *The Sources of Morality and Religion* (New York: Henry Holt & Company, 1935).
52) Pascal, *Pensees.*
53) Thomas a Kempis, *Of The İmitationof Christ* (New York: Macmillan Company, 1937), Bölüm 3.
54) Kondrad Heiden, *Der Fuchrer* (Boston. Houghton Mifflin Company, 1944), s. 758.
55) Komünist Partisi Tarihi, Moskova 1945, s. 355'den derleyen: John Fischer, Why T hey Behave ÎJke Russians (New york, Harper & Brothers, 1947), s. 236.
56) Drerleyen: Emilie — Cailiet, *The Clue to Pascal* (To-ronto: Macmillan Company, 1944).
57) Derleyen: Michael Demiashkevich, *The National Mind* (New york: American Book Company, 1938), s. 353.
58) Fedor Dostoyevsky, *The Idiot*, Bölüm 4, Kısım 7.
59) Harold Ettlinger, *The Axis on the Air* (Indianapolis: Bobbs-Merili Company, 1943), s. 39
60) Alexis de Tocqueville, R*ecollections* (New York: G. P. Macmillan Company, 1896), s. 52.
61) Herman Rauschning, *Hitler Speaks* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1940), s. 234
62) Fritz August Voigt, *Unto Caesar* (G.P. Putnam's Sons 1938), s. 301.
63) Adolph Hitler, *Mein Kampf* (Boston: Houghton Mifflin Comoany, 1943), s. 118
64) Derleyen: Herman Rauschning, *Hitler Speaks* (New York:G.P Putnam's Sons, 1940), s. 234
65) A.g.e., s. 235.
66) Crane Brinton, *The Anatomy of Revolution* (New York: W W Norton & Company, Inc., 1938), s. 62.
67) A.g.e.
68) A.g.e.
69) Pascal, *Pencees.*
70) Herman Rauschning, *Hitler Speaks* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1940), s. 235

71) Adolph Hiüer, *Mein Kampf* (Boston: Houghton Mifflin Comoany, 1943), s. 118
72) Pascal, *Pencees.*
73) Luther, *"Table Talk*, *Number 2387 a-b. "* Defleyen: Frantz Funck Brentano, Luther (London: Jonathan Cape, Ltd. 193'), s. 319.
74) *Kitab-ı Mukaddes,* Matta 5.
75) *Fedor Dostoyevsky, The Possesed, Bölüm 2, Kısım 6.*
76) Ernest Renan, *History of the People of îsrael* (Boston. Little Brown & Company, 1888- 1896), ciltl, s. 130.
77) 1926'da İtalyan Milli Eğitim Bakanı. Derleyen: Juli-en Benda, *The Treason of The Intellectuals* (New York: Willi-am Morrow Company, 1928), s. 39.
78) Niccolo Machiavelli, *The Prince*, Bölüm 6.
79) *The Goebbels Diaries* (Garden City: Doubleday & Company, Inc., 1948), s. 460
80) A.g.e., s. 298
81) Guglielmo Ferraro, *Principles of Pornr* (New York: G. P. Putnam's Sons, 1942), s. 100
82) Ernest Renan, *The Poetty of The Celtic Races* (London: W Ccott, Ltd., 1896), İslamiyet Hakkında Düşünceler, s. 97.
83) Kenneth Scott Latourette, *A History of The Expan-sion of Christianity* (New York: Harp er & Brothers, 1937), cilt 1, s. 164.
84) Kenneth Scott Latourette, *The Unquenchable Ught* (Ne\v York: Harper & Brothers, 1941), s. 33.
85) Charles Reginald Haines, *İslam as a Missionary Re ligi-on* (London: Hıristiyan Bilimlerini Yayma Cemiyeti, 1889), s. 206.
86) Adolph Hitler, *Mein Kampf* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1943), s. 171.
87) John Morley, *Notes on Politics and History* (New York: Macmillan Company, 1914), s. 60-70.
88) Angelica Balabanoff, *My Uf e as a Rebel* (New York: Harper & Brothers, 1938), s. 156.
89) Frank Wilson Price, "Sun Yat-Sen", *Encyclopedia of The Social Sciences.*
90) Leo XIII. Sapiantiane Christianne. Derleyen: Jero-me Frank, *Fate and Freedom* (New York: Simon and Schus-ter, Inc., 1945), s. 281.
91) *Kitab-t Mukaddes,* Tekvin 11:4.
92) Hermann Rauschning, *The Revolution of Nihilism* (Chicago: Alliance Book Corporation, 1939), s. 48.
93) A.g.e., s. 40.
94) Ernest Renan, *Antichrist* (Boston: Roberts Brothers, 1897), s. 381

95) Derleyen: Alexis de TocqueviUe, *Kecollections* (New York: Macmillan Company, 1896), s. 331.
96) Multatuli, *Max Havelaar* (New York; Alfred A. Knopf; Inc., 1927). D.H. Lawrence tarafından yazılan önsöz.
97) Bertrand Russell, *Proposed Roads to Freedom* (New York: Blue Ribbon boks, 1931), önsöz s. 8.
98) Henry D. Thoreau, *Walden*ᵢ Modern Library baskısı (Ne\v York: Random House, 1937), s. 70.
99) Mainz Başpiskoposuna gönderdiği Tez'in refakat mektubundan. Derleyen: Frantz Funck- Brentano, *Luther* (London: Jonathan Cape, Ltd. 1939), s. 65,
100) Derleyen: Jerome Frank, *Fate and Freedom* (New York: Simon & Schuser Inc.,)
101) "Reformation," *Encyclopedia Britannica.*
102) Rene Fülop Mille, *Leaders, Dreamrs and Rebels* (New York: The Viking Press, 1935), s. 85.
103) Ernest Renan, *Antichrist* (Boston: Roberts Brothers, 1897), s. 245.
104) Arnold J. Toynbee, *A Study of History,* (D.C. So-merwell tarafından kısaltılmış baskısı) (Oxford University Press 1947), s. 423.
105) Carlton J. H. Hayes, *The Historical Evolution of Modern Nationalism* (New York: R.R. Smith, 1931), s. 294.
106) Fedor Dostoyevsky, *The Brothers Karam a* cilt 5. bölüm 5.
107) Peter Viereck, *Metapolitics* (New York: Alfred A. Knopf, 1941), s. 156 ve 170.
108) Hans Bernd Gisevius, *To the Bitter End* (Boston: Houghton Mifflin Company, 1947), s. 121-122.
109) John Maynard, *Russia in Flux* (London: Victor Gollancz, Ltd., 1941), s. 19.
110) Leon Trotsky, *The History of The Russian Revoktion* (New York: Simon and Schuster, Inc., 1932), önsöz.
111) Jacques Barzun, *Of Human Freedom* (Boston: Litt-le Brown &Company, 1939), s. 91.
112) Eva Lips, *Savage Symphony* (New York: Random House, 1938), s. 18.
113) Derleyen J. A. Cramb, *The Origins and Destiny of Im-perialBntain* (London: John Murray, 1915), s. 216.
114) Ernest Renan, *History of the People of Israel* (Boston. Litde, Brown & Company, 1888- 1896), cilt 5, s. 360.
115) John Maynard, *Russia in Flux* (London: Victor GoUancz, Ltd., 1941), s. 29
116) Sir J.R. Seeley, *Lectures and Essays* (London: Macmillan, 1895), s. 81.
117) Fedor Dostoyevsky, *The Possesed,* Modem Library baskısı (New York: random House, 1936), s. 698.

118)Jose Ortega y Gasset, *The Modern Theme* (New York: WW Norton & Company, 1931), s. 128.

119) J.B.S. Haldane, *The înequality of Alan* (New York: Famous Bok, Inc., 1938), s.